दुर्मिळ ८५५

म. ग्रं. सं. ठाणें
विषय काव्य
सं. क्र. ९७/५

म. ग्रं. सं. ठाणे
विषय
सं. नं

२७८५७

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे.

अतसरे [illegible] कृत
बाणरसो गुणदूषण
परेवरीदक्षधनुर्धरचा:
प्रकरीण [illegible]

द्रौपदीस्वयंवर आहे

लेखक - अच्युत सुतकारी
अध्याय ९४ श्लोक ९००

अ ध्या ॰

१८५३२

श्रीगणेशायनमः श्रीगणराजधिराजमनांतरिभाजविराजनवाजमतीसी ॥ तूं महाराज शिरी शिरताजनसाजतभाजकीलाजपतीसी ॥ अंतरिंगाजअगाजदिगांतरीं भाजविवेकविकाजगतीसी ॥ श्रीगजगंडणविघ्नविखंडणमंडणहो रसराजरतीसी ॥१॥ ब्रह्मसुतेसिनतें मतिते तुजवीणपते रुपते-रसखाणी ॥ वारुनिदूषणभूषणमंडितहर्षणदेमजदर्शनवाणी ॥ श्रीगुरुभाव तुझे पदिलाव मला-निजदावतूं पावनिदानी ॥ कृष्णकथाकरणेउलथाकरुणाविचरीलरिसज्जनध्यानी ॥२॥ आदिअलंकृतसत्कृतसंस्कृत हे वचनाकृत प्राकृत पाहे ॥ घागसरासर बाणरसोगुणदूषणहींगुणिवाहेचिघाहे ॥ लक्षधरेवरीदक्षधनुर्धरचालविताशरआनचि आहे ॥ कायकरील कवि बळनिर्बळधर्मदयाचितुझाप्रतिलाहे ॥३॥

शिखरणिछंद.

वदेराया जन्मेजयमिनिसि हो वंदुनियथा ॥ म्हणे सांगा स्वामी द्रुप दुहितासे वरकथा ॥ मुनी सांगे राया अमरपुरिं जो इंद्र विलसे ॥ तसा राजा नांदे द्रुपद कुसुमायावतिवसे ॥४॥ तयालागी पार्थे सन्मु-

खस

अ ध्या०

श्रीगणेशायनमः श्रीगणराज धिराज मनांत रिमाज विराजन याज मतीसी ॥ तूं महाराज शिरीं शिरताज नसाज तभाज कीं लाज पतीसी ॥ अंतरिंगाज अगांज दिगांतरीं माज विवेक विकाज गतीसी ॥ श्रीगजगंडण विघ्न विखंडण मंडण हो रसराज रतीसी ॥१॥ ब्रह्मसुते सिनतें मतिते तुज वीणपते रूपते-रसखाणी ॥ यारु निदूषण भूषण मंडित हर्षण देम जदर्शन वाणी ॥ श्री गुरु भाव तुझे पदि लाव मला-निजदाव तूं पाव निदानी ॥ कृष्ण कथा करणे उलथा करुणा विचरो तरि सज्जन ध्यानी ॥२॥ आदि अलंकृत सत्कृत संस्कृत हे वचना कृत प्राकृत पाहे ॥ याग सरासर बाण रसो गुण दूषण हीं गुणि वाहे चि याहे ॥ लक्ष धरे वरी दक्ष धनुर्धर चालवि ताशर आन चि आहे ॥ काय करील कवि बळ निर्बळ धर्मद याचि तुम्हा प्रति लाहे ॥३॥

शिखरणि छंद.

वदे राया जन्मेजय मिनि सिहो वंदुनि यथा ॥ म्हणे सांगा स्वामी द्रुप दुहितासे वर कथा ॥ मुनी सांगे राया अमरपुरिं जो इंद्र विलसे ॥ तसा राजा नांदे द्रुपद कुसुमायाव तिवसे ॥४॥ तया लागी पार्थे सन्मु-

खस

रव समरि बाळपणिरे ॥ गुरु अज्ञेने ले धरुनि करु निग्रुधरणिरे ॥ विषादें त्या राजा द्रुपद करि यागासि वहिलें ॥ निघे यागीं माया द्रुपदि नगजा तेज पहिलें ॥५॥ दुजा दृष्टद्युम्न कुमर द्रुपदा प्राप्त हवनी ॥ असे जाला केला अनुप मग आनंद आवनी ॥ तदा तो शीखंडी तव चमुख कुंडीउपजला ॥ प्रसन्न श्री शौरी म्हणत नृप संपूर्ण मज ला ॥ ६॥

वसंततिलक छंद.

रत्नें रुवर्ण वसनें द्विज वर्धनासी ॥ संतोषवी बहुत देउनियां धनासी ॥ मानूनि भाग्य करि याग विसर्जनासी ॥ पाहूनि जेष्ठ मुख बोलत सज्जनासी ॥ ७ ॥ हा द्रोण दृष्ट दनुजा नृप नाम भासी ॥ कृष्णा सुता निज मुखें भरि तोंन भासी ॥ कन्या कसी भुवन मोहन मूळ माया ॥ दर्शीं जळोनि वळली नृपती निमाया ॥ ८ ॥ गांधार कर्म कुळनि मुळ हो कराया ॥ ते पार्वती प्रगट पावन होय राया ॥ ते सुंदरा उपवरा दिसमास दावी ॥ चिंता पिता करि रुता कवणासि द्यावी ॥ ९ ॥ जेणें मला समर मंच किनी जवीलें ॥ नेऊनि शष्क गुरु-अंतर भीजवीलें ॥ द्यावी तयासि नया नर नोवरा तो ॥ जोडेल धर्म मज सार्थक सोयरा तो ॥ १० ॥ प्रीती असी मनि धरी नरवर्धनाची ॥ कीर्ती तदा उजळली जगिं अर्जुनाची ॥ स्वर्गासि बांधुनि धनुर्धर पंथ वाणी ॥

णी ॥ ऐरावती छळुनि इंद्र मही सि आणी ॥ ११ ॥ साधूनि कार्य पुनरावृत्ति त्याचि थाटे ॥ देपाळ डुलिन्ध दवी गज बाण वाटे ॥ हे आयकोनि नृप सांगत शुद्ध सेना ॥ श्रीमंत्रि थाट चरित घेउनि शेष सेना ॥ १२ ॥ जा हस्तना पुरिस बंधु पिचारि राया ॥ भेटे अनेक मम आवडि धर्मराया ॥ वस्त्रें पदार्थ नग पार्थ वरास न्या हे ॥ कृष्णा सुतार्थ घटितार्थ करूनि या हे ॥ १३ ॥ तैसा चि पंडु ज पुरा म ग जाय मंत्री ॥ वंदूनि धर्म वरितो नर वेद मंत्री ॥ संकल्प पार्थ चरणी नृपती सुतेचा ॥ घालूनि साक्ष करि निश्चय भाषतेचा ॥ १४ ॥ गेला प्रधान मग तो स्वपुरासि पाहे ॥ मागे परंतु नृप कौरव दुःख वाहे ॥ जैं अर्जुनां द्रुपद जामरवरत्न राणी ॥ तैं हे जगीं धिग जिणें तरि तीसि आणी ॥ १५ ॥ नाना पदार्थ मग पार्थ वधासि साधी ॥ रक्षीत भीम अनुजा कुरुजा सबाधी ॥ लागे कुहूद्र असुरां अमरासि जैसे ॥ ते देख वेळ वडिला प्रति नित्य कैसे ॥ १६ ॥ तो द्रोण भीष्म विदुरा धृतराष्ट्र रासी ॥ संवाद बोलुनि दुजे पुर पांडवासी ॥ धर्मा निवास पुर इंद्र प्रहस्त देती ॥ दुर्योधनासि नद भद्र पुरासि घेती ॥ १७ ॥ ऐसे असोनि न वदे सुख भूपतीसी ॥ लाक्षागृहें उभविलें अरुणावतीसी ॥ नाना असत्य शकुनी कथि धर्मदेवा ॥ आणीं गृहांत मग त्या करि भूप सेवा ॥ १८ ॥

गील

गीत छंद.

अग्निला विला निशांत रिमठा ॥ भीमदेखुनि ह्मणें उठा उठा ॥ ज्वाकतो अभाक भाक पावला ॥ क्रोध बहु वा विशाक बाणला ॥ १९ ॥ ताडिली बकें पदकृता क्षिती ॥ रक्षिता हरी अपूर्व देखती ॥ द्वारतें असे विदारिलें मही ॥ घालिती उड्या तथांत सर्व ही ॥ २० ॥ द्वादशांतरे प्रमाण योजनें ॥ मार्ग निर्मिला असे ह्या घनें ॥ माय्मतेसंवे सहित साजणें ॥ जान्हवी तटात या सिपावनें ॥ २१ ॥ देखिला हरी किरिट कुंडलें ॥ पीत अंबरी पुनित पांडलें ॥ शंखचक्र ही सहित तें गदे ॥ कोंतमाधरी पदमु खें वदे ॥ २२ ॥ घालि आपुल्या रुपांत पांच ही ॥ मारिती कुरून को त्यजुं मही ॥ धैर्य दे हरी शिणुन कोह्मणे ॥ जा दुजे तुह्मी वना सि दक्षिणे ॥ २३ ॥ सत्वतें धरी निगु मरा हिजे ॥ द्रौपदी स्वयंवरा विजे किजे ॥ भक्त चालिले प्रभु सि वंदुना ॥ पावले तदा हेडंब कावनी ॥ २४ ॥ मारिला हेडंब भग्नि बंदु वे ॥ पर्णिली वनी प्रताप ला घवें ॥ राहिजे असें वनांत पांडवीं ॥ वर्तलें कसें चरित कौरवी ॥ २५ ॥ वसंततिलक छंद ॥ ॥ हा धर्मनाम शकुनी हित बोलता हे ॥ हे भूपरो कृनि मनीं नृप डोलता हे ॥ बोले गयंद गुढ रा हय पांखरारें ॥ घाला रथा वरि यथा गुड शर्करारे ॥ २६ ॥ याचें करा यमपुरा उमटे ठसारे ॥ दानें करा अभर वां भट भाट सारे ॥ आज्ञा असी नृप करी न करा करातें ॥ ह्मका रितें नृप वरां मक

राकराते ॥ २७ ॥ केला विराज विधिमंडप भूपतीने ॥
जाली परंतु वडिलें अतिदुःखदीनें ॥ हे पांडवासह वि
धी असें काय केलें ॥ धर्मागती दिगपती सुरि आयकी
ले ॥ २८ ॥ ॥ मालति छंद ॥ ॥ कौरवीं कुडें करोनि
धर्म मेळदा हिला ॥ ऐकतां चितोन रेश रामराम बोलिला
॥ आश्चर्यो अनंत पांडवासि चंड आथिला ॥ काय हा अ
नर्थ लाभ कौरवासि दीधला ॥ २९ ॥ संत भक्त तारिले
जगि अपार माधवें ॥ मारिले अमित दैत्य लाघवें मा
धवें ॥ जें हिरण्यकश्यपें सुतासि अग्निघातकें ॥ फाड
उनि सिंहरूप भक्त काज साधकें ॥ ३० ॥ आजि सोडि
ली कशी ब्रिदें चि भक्तरक्षकें ॥ भक्त भक्षिले निकीं कु
रेश कर्मतक्षकें ॥ इंद्र चंद्र सुर्य शेष वर्णिती तुझा गुणा
॥ आजि पांडवी अपेश आणि ले कृपाघना ॥ ३१ ॥
पार्थ ज्या सखा करूनि धर्म पाय जोडिले ॥ काळपात्र
के मनोरसाळ कुंभ फोडिले ॥ मी विचारिलें जगत्रया
सि आणुनी घरा ॥ देव धर्म मंडपीं सुतर्पणे धनुर्धरा ॥
३२ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ हे श्रीहरी नरहरी असें का
य केलें ॥ धर्मार्थ दग्ध धरणी मज कां न केलें ॥ कां कोप
ला मज हला हलशूलपाणी ॥ जाला कुजन्म जडले जि
विज्याळपाणी ॥ ३३ ॥ आतां सुतेसि नयनींच कसें पहा
वें ॥ कंन्याविना क्षण भरींच कसें रहावें ॥ संसार कार दु
हितेसि कसें करावें ॥ हें दुःख दुर्धर अती कि निम्या भ
रावें ॥ ३४ ॥ रे कौरवा कुरूपती जळे ना सि कां तूं ॥ दुष्टा ख

गीत छंद.

अग्नि लाविला निशांत रिमठा ॥ भीम देखुनि ह्मणें उठा उठा ॥ ज्या कतो अभाळ भाळ पावला ॥ क्रोध बहु वाचि शाक बाणला ॥ १९ ॥ ताडिली बकें पद तळ ताक्षिती ॥ रक्षिता हरी अपूर्व देखती ॥ द्वारतें असे विदारिलें मही ॥ घालि ती उड्या तयांत सर्व ही ॥ २० ॥ द्वादशांतरे प्रमाण योजनें ॥ मार्ग निर्मिला असे दयाघनें ॥ माय्यने सवें सहित साजणें ॥ जान्हवी तटांत यासि पावनें ॥ २१ ॥ देखिला हरी किरिट कुंडलें ॥ पीत अंबरी पुनित पाडलें ॥ शंखचक्र ही सहित ते गदे ॥ कोंत माधवी पद्मु रेखें वदे ॥ २२ ॥ घालि आपुल्या रुपांत पांच ही ॥ मारिती कुरून कोत्यजुं मही ॥ धैर्य दे हरी शिणुन कोह्मणे ॥ जा दुजे तुह्मी वनासि दक्षिणे ॥ २३ ॥ सत्वतें धरा न गुमरा हिजे ॥ द्रौपदी स्वयंवरा विजे किजे ॥ भक्त चालिले प्रभुसि वंदुनी ॥ पावले तदा हेडंब कावनी ॥ २४ ॥ मारिला हेडंब भग्नि बहु वे ॥ पर्णिली वनी प्रताप ला घवें ॥ राहिजे असें वनांत पांडवीं ॥ वर्तलें कसें चरित्र कौरवी ॥ २५ ॥ वसंततिलक छंद ॥ ॥ हा धर्म पात शकुनी हित बोलता हे ॥ हे भूप ऐकुनि मनीं नृप डोलता हे ॥ बोले गयंद गुढरा हय पांखरारें ॥ घाला रथा वरि यथा गुड शर्करारें ॥ २६ ॥ वाघें करा यमपुरा उमटेठ सारे ॥ दानें करा अभर खां भट भाट सारे ॥ आज्ञा असी नृप करीन करा करानें ॥ शृंकारिलें नृपवरां मक

राकराते ॥ २७ ॥ केला विराज विधिमंडप भूपतीने ॥
जाली परंतु वडिलें अति दुःखदीनें ॥ हे पांडवास ह वि
धी असें काय केलें ॥ धर्मागती दिग पती सुरिं आयकी
ले ॥ २८ ॥ ॥ मालति छंद ॥ ॥ कौरवीं कुडें करोनि
धर्म मेळ दाहिला ॥ ऐकतां चितोनरेश रामराम बोलिला
॥ आश्चर्यो अनंत पांडवासि चंड आथिला ॥ काय हा अ
नर्थ लाभ कौरवासि दीधला ॥ २९ ॥ संत भक्त तारिले
जगि अपार माधवें ॥ मारिले अमित दैत्य लाघवें मा
धवें ॥ जें हिरण्यकश्यपें सुतासि अग्नि घालकें ॥ फाड
उनि सिंहरूप भक्त काज साधकें ॥ ३० ॥ आजि सोडि
ली कशीं ब्रिदें चि भक्त रक्षकें ॥ भक्त भक्षिले निकी कु
रेश कर्म तक्षकें ॥ इंद्र चंद्र सुर्य शेष वर्णिती तुझा गुणा
॥ आजि पांडवी अपेशा आणि ले कृपा घना ॥ ३१ ॥
पार्थ म्या सखा करूनि धर्म पाय जोडिले ॥ काळपाल
कें मनोरसाळ कुंभ फोडिलें ॥ मी विचारिलें जगत्रयासि
आणुनी घरा ॥ देव धर्म मंडपीं सुतर्पणे धनुर्धरा ॥
३२ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ हे श्रीहरी नरहरी असें का
य केलें ॥ धर्मार्थ दग्ध धरणी मज कां न केलें ॥ कां कोप
ला मज हळाहळ शूलपाणी ॥ जाला कुजन्म जडलें जि
विज्वाळ पाणी ॥ ३३ ॥ आतां सुतेसि नयनीं चकसें पहा
वें ॥ कंन्या विनाक्षण भरी च कसें रहावें ॥ संसार फार दु
हितेसि कसें करावें ॥ हें दुःख दुर्धर अती किनिम्या भ
रावें ॥ ३४ ॥ रे कौरवा कुरुपती जळेना सि कां तूं ॥ दुष्टा स्व

व्यात्त दहला हळनाशकांतूं ॥ हागोत्र घातक पठेंकुळपा
र ध्यातवां ॥ केला कि मर्थ तुज धर्म अपार ध्यातां ॥ ३५॥
बोले मुखें गत सुखें दृगतोय गाळी ॥ दुःखासि चंदन क
रूनि सभेंउगाळी ॥ ते मंडपींचतुर पंडितराज होते ॥ आ
रंभितीउपक्रमें मग काय होते ॥ ३६॥ हे धर्मराज स
खया धरणी धनीतूं ॥ राजाधिराज नृपचक्रचुडामणी
तूं ॥ हे जल्पकीय करुणामय कल्पनांतूं ॥ सांडी समर्थ
करिसांवरि आपणांतूं ॥ ३७ ॥ होणार होय नर किंक
र कोण राया ॥ हातो पदार्थ न दिसे गत शोक राया ॥ के
लीस वृष्टी वृजवेदु निजें घनाहीं ॥ तें वाचले चि गवळी
भिजले चिनाहीं ॥ ३८॥ निर्विघ्न पंडुसुत कीं नृपती नि
माले ॥ हे तो कळा अकळ वेद अतर्क्य जाले ॥ कृष्णा
र्चिला अमळ त्या नृपनंदनाहीं ॥ तोहीन यासि कधिं
अंतरला चिनाहीं ॥ ३९॥ दासाउपेक्षिल हरी सह सा
डेना ॥ कांहीच रित्र रचनापरि आतुडेना ॥ सारांश धै
र्य धरुनी पुरुषें रहावें ॥ कर्ता करील जितुकें तितुकें पा
हावें ॥ ४०॥ ऐसे प्रवीण जन सज्जन मानमंत्री ॥ रा
या बुझावित अनेक मनेक मंत्री ॥ केलें विसर्जन पहा
मग मंडपासी ॥ आतां पुरी विचरणें घडलें तयासी ॥
४१॥ राहे सदा चि परितो नृपतीम्र चंतू ॥ हे धर्मराजव
रि निस्सन व्हे निचिंतू ॥ ऐसीच काळ विळसा पदरी पवा
डे ॥ ते राज लाज ललिका दिसमासवाढे ॥ ४२ ॥ जो जो
सुता नन शशी करि पूर्ण मातू ॥ तो तो जगीं जनक शो

कसमुद्र माने ॥ केला विचार द्रुपदें मग मंत्रियासी ॥ जा
णे मला शरण त्या हरिसी वळ्यासी ॥ ४३ ॥ हें गुह्य मी-
प्रभु सिसां गेन सुद्रसेना ॥ वेगीसु सिध करि अल्पसु
ढळसेना ॥ तैसा चि मंत्रि करि हो कटकां तवाजी ॥ घे
चातुरंग रथ वारण वीरवाजी ॥ ४४ ॥ सत्सार सा निव
डी दवडी असार ॥ ते कोण कोण परि सा समया नुसा
र ॥ धीरत्व भाव गहनत्व परमत्व मानूं ॥ सत्यत्व सत्य
परमत्व तथा अमानूं ॥ ४५ ॥ वैराग्य बोध परमार्थ
विवेक पाहे ॥ आनंद छंद गुण आवडती न पाहे ॥ कुक्रो
ध काम कुरुपी कुडां कलेश ॥ द्वेषी प्रपंच मद दंभ वि
कार लेश ॥ ४६ ॥ हे त्यागणे चि पडिले गुण मंत्रिया
सी ॥ द्वारावतींत न मिळे रुपवाड त्यासी ॥ देवो निघा
वर थिराव विराजवीला ॥ श्री द्वारके द्रुपद उत्कट चा
लियेला ॥ ४७ ॥ जातील दोष दुरितें पुरि देखतांची ॥
होईल पावन पदार्थ परेखतांची ॥ श्रोता कथा श्रुत र
वें करि वास काशी ॥ वक्ता पवीत्र पठणे हरिदास काशी
॥ ४८ ॥ ॥ इति श्री द्रौपदीसैंवर विश्रांताध्याय हा स
र्ग पहिला ॥ १ ॥ संपूर्णमस्तु ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ अध्याय २ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ उदेलें दिसे दै
त्या द्रौपदाचें ॥ समीपावलें सौख्य मुक्तीपदाचें ॥ जगीं
चिंतिताती मुनीराज ध्यानी ॥ नृपें देखिलीते पुरीराज
नी ॥ १ ॥ समुद्रोदरीं द्वारका ब्रह्मशाळा ॥ लता ओंवल्या
ढाळ देती विशाळा ॥ तयाचे शिरीं तेज पालान घाली ॥
निशा ते थिची माय पोटीं रिघाली ॥ २ ॥ दिगंता मुख
पुण्य वोपी प्रभाते ॥ भरोनी उरे ऊर्ध्व तेजें नभाते ॥
काळे तिच्या सर्व एकत्र भासे ॥ शशी सूर्य लोकीं नरा
न भासे ॥ ३ ॥ तरु तो समुद्रोदरीं पद्म पाहे ॥ हरीचं
योगी विकाशो निराहे ॥ द्रव्य प्रेम आमोद धात्री नम
ये ॥ विमाने वरी ओंवती भृंगन्यायें ॥ ४ ॥ सुरीसांडि
सौख्य शक्रावतीचें ॥ सदा सेविती प्रेम द्वारावतीचें ॥
विधी रुद्र लांचावले त्या सुखासी ॥ पुसे कोण तेथें न
निर्जरांसी ॥ ५ ॥ दुरोनी अशी द्वारका देखियेली ॥
ढांचालतां देखिल्या वृक्ष वल्ली ॥ वनें दाटलीं ताळ म
ळांजना हीं ॥ धरा ते थिंची भास्करा दृश्य नाहीं ॥ ६
तरु राजतीनां दतीदृश्यमाने ॥ फळें वोपिती येक मे
शिमानें ॥ तळीं कूप वापी हिरे हेमबंध ॥ सदा पूर्ण
णी सुपद्मी सुगंध ॥ ७ ॥ राहाटांतरें पाटतो या मृतां
॥ वनी लागती लागहो तील तांचे ॥ न लागे नयाला
णे पायि पाणी ॥ वनामाजि खेळे सदा पूर्ण पाणी ॥ ८

क्रिडा सारिती सारसें हंस मोरें ॥ बकें चातकें चक्रवाकें च कोरें ॥ करीती वनीं कोकिळा गायनातें ॥ छळीतीं स्वरीं-स्वर्गवारांगनांतें ॥ ९ ॥ विहंगमुनी राजती सागरींचे ॥ संसं वादती भेदवेदांतरींचे ॥ पुराणांतरीं गुत्यजें अप्रसिध्ध ॥ हे ले पिंगळे बोलतीते प्रसिध्ध ॥ १० ॥ शुकीं प्रार्थिजे सारिकांतें पवित्र ॥ पुन्हा कृष्णकीर्तीवृंदा हो पवित्र ॥ कथा सांगती पक्षिणी नायका त्या ॥ भजा रे भजा श्रीयदूनायका त्या ॥ ११ ॥ निरालंब साकार होवे द्वाणी ॥ अनंतू अनंतू सदा शेषवाणी ॥ जगीं तेंचि हा धर्म तारावयासी ॥ निराकार कीनष्ट मारावयासी ॥ १२ ॥ धरा धंन्य हे धंन्य हा विप्रसिंधू ॥ तरू धंन्य हे लोक पक्षी प्रसिध्धु ॥ जगीं दुर्लभ भूला भये द्वारकेचा ॥ पुन्हा कृष्ण साकार जो डेरु केंचा ॥ १३ घडिने घडी हे लया जाय काया ॥ भजा रे भजा रे रमानायका या ॥ असे ते सुपक्षी सदानंद मस्तू ॥ चिदानंद संवाद वर्ते समस्तू ॥ १४ ॥ द्रुमों धारते पांथिका तत्समाने ॥ फळें वोपिती डोल दूं ऊनि माने ॥ अशी देखिली द्वारका ब्रह्मशाळा ॥ अतीकाळते द्वार भिंती विशाळा ॥ १५ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ विचरत्या नृपतो द्वारकापुरी ॥ नवलमानित देखु..ने अंतरीं ॥ कनकभूवरी खचित मंदिरें ॥ झळकती गगनी गत गोपुरें ॥ १६ ॥ बहु मनोहर सुंदर द्वारका ॥ जगत लोचन ते पुरितारका ॥ सुरपुरी अति सुंदर वाणिजे ॥ परंतु ते कुरवंडि सिसां डिले ॥ १७ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ समस्ता घरीं व्यक्त कैवल्य केणें ॥ जना वो-

पिती

॥ अध्याय २ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ उदेलें दिसे दै
त्या द्रौपदाचें ॥ समी पावलें सौख्य मुक्ती पदाचें ॥ जगीं
चिंतिना ती मुनीराज ध्यानी ॥ नृपें देखिली ते पुरी राजधा
नी ॥ १ ॥ समुद्रोदरीं द्वारका ब्रह्मशाळा ॥ लताभोंवत्या
ढाळ देती विशाळा ॥ तयाचे शिरीं तेज पालान घाली ॥
निशा तेथिची माय पोटीं रिघाली ॥ २ ॥ दिगंना मुख
पुण्य वोपी प्रभाते ॥ भरोनी उरे ऊर्ध्व तेजें नभाते ॥ झ
ळाळे तिच्या सर्व एकत्र भासे ॥ शशी सूर्य लोकीं नराहे
न भासे ॥ ३ ॥ क्षरु तो समुद्रोदरीं पद्म पाहे ॥ हरिचंद्र
योगी विकाशो निराहे ॥ द्रव्य प्रेम आमोद धान्नी नमा
ये ॥ विमानें वरी भोंवती भृंग न्यायें ॥ ४ ॥ सुरीं सांडिलें
सौख्य शक्रावतीचें ॥ सदा सेविती प्रेम द्वारावतीचें ॥
विधी रुद्र लोंचावले त्या सुखासी ॥ पुसे कोण तेथें नरा
निर्जरांसीं ॥ ५ ॥ दुरोनी अशी द्वारका देखियेली ॥ पु
ढां चालतां देखिल्या वृक्षवल्ली ॥ वनें दाटलीं ताळमा
ळां जनाहीं ॥ धरा तेथिंची भास्करा दृश्य नाहीं ॥ ६ ॥
तरुराजती नांदती दृश्यमाने ॥ फळें वोपिती येकमेकां
सिमानें ॥ तळीं कूपवापी हिरे हेमबंध ॥ सदा पूर्ण पा
णी सुपद्मी सुगंध ॥ ७ ॥ राहाटांतरें पाट तोयामृतांचे
॥ वनीं लागती लाग होतील तांचे ॥ न लागे तयाला व
णे पायिपाणी ॥ वनामाजि खेळे सदा पूर्ण पाणी ॥ ८ ॥

क्रिडा

क्रिडा सारिती सारसें हंस मोरें ॥ बकें चातकें चक्रवाकें चकोरें ॥ करीती वनीं कोकिळा गायनातें ॥ छळीतीं स्वरीं-स्वर्गवारांगनांतें ॥ ९ ॥ विहंगमुनीराजती सागरींचे ॥ संसंवादती भेद वेदांतरींचे ॥ पुराणांतरीं गुह्यजें अप्रसिध्ध ॥ हें लेपिंगळे बोलतीते प्रसिध्ध ॥ १० ॥ शुकीं प्रार्थिजे सारिकां तें पवित्र ॥ पुन्हा कृष्णकीर्ती वृंदा हो पवित्र ॥ कथा सांगती पक्षिणी नायका त्या ॥ भजा रे भजा श्रीयदू नायका त्या ॥ ११ ॥ निरालंब साकार होवेद वाणी ॥ अनंतू अनंतू सदा शेषवाणी ॥ जगीं तोचि हा धर्म ताराव यासी ॥ निराकार ळीनष्ट माराव यासी ॥ १२ ॥ धरा धंन्य हे धंन्य हा विप्रसिंधू ॥ तरू धंन्य हे लोक पक्षी प्रसिध्धु ॥ जगीं दुर्लभू लाभ ये द्वारकेचा ॥ पुन्हा कृष्ण साकार जो डेरुकेचा ॥ १३ घडिने घडी हे लया जाय काया ॥ भजा रे भजा रे रमानायका या ॥ असे ते सुपक्षी सदानंद मस्तू ॥ चिदानंद संवाद वर्ते समस्तू ॥ १४ ॥ द्रुमो धारते पांथिका तत्समाने ॥ फळें वोपिती डोलदूं ऊनि माने ॥ अशी देखिली द्वारका अल्प शाळा ॥ अती काळते द्वार भिंती विशाळा ॥ १५ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ विचरला नृपती द्वारकापुरी ॥ नवलमानित देखुनि अंतरीं ॥ कनक भूवरी खचित मंदिरें ॥ झळकती गगनी गत गोपुरें ॥ १६ ॥ बहु मनोहर सुंदर द्वारका ॥ जगत लोचन ते पुरि तारका ॥ सुरपुरी अति सुंदर वाणिजे ॥ परंतु ते कुरवंडि सि सांडिले ॥ १७ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ समस्ता घरीं व्यक्त कैवल्य केणें ॥ जना यो-

पिती

पिती मोक्षलावण्यलेणें ॥ तया मोल घेती हरीनाम वाणी ॥ भरे व्योम घोषें श्रुती शेषवाणी ॥ १८ ॥ पुरीचा उरी काळ्या हे द्वारा ॥ दिशा कांपती दैत्य राजे थरारा ॥ कृतांता सिंदुर्गी रंहीवासनाहीं ॥ विनाज्ञा शिघे नाशके वासनाही ॥ १९ ॥

॥ मालती छंद ॥ ॥ द्वारभाळकीं अभाळ दुर्गसाळ देखिले ॥ रत्न रंग माणिकें सुरंग दंगरे खिले ॥ तेज अर्पिता तिकेत अंबरासि अंबरें ॥ दुंदुभी तुरे विशाळ वाजता निसुस्वरें ॥ २० ॥ चातुरंग सैन्य कीं समुद्र तुंबला गणी ॥ घालुनी उभे गयंद सेळ सर्व आंकणी ॥ द्वारपाळ मंडपांत उध्धवा दियेउनी ॥ आदरें नृपासि जाति मंडपांत घेउनी ॥ २१ ॥ तेस भांगणीं सुपर्ण पक्ष जोडुनि कसे ॥ हेमपर्वता कृती उभेन भांत लालसे ॥ कृष्णरूप पाहती अमुप भूपती उभे ॥ यक्ष देव धर्म चंद्र इंद्र दाटले सभे ॥ २२ ॥

॥ भुजंग छंद ॥ ॥ नृपें देखिला मंड श्रीधराचा ॥ रवी राविला काय वर्णील वाचा ॥ दुजें कांचना कार ते दिव्य भारी ॥ सुरत्नावळी स्याचि नक्षत्र हारी ॥ २३ ॥ जिये मंडपीं कृष्ण कामावतारी ॥ बसो निकरी न्याय विश्वासलारी ॥ असो भद्र भाळीं धरी भूप धूर्ती ॥ तदा देखिला सच्चिदानंद मूर्ती ॥ २४ ॥ तनू सांवळी घोळ पीतांबराचा ॥ पदीं अंदु वांकी ब्रिदें नेम त्याचा ॥ कटी मेखळा कौस्तुभ ज्याळ माळा ॥ करीं कंकणें मुद्रिका चंद्र ढाळा ॥ २५ ॥

॥ तोटक छंद ॥ ॥ श्रवणि कुंडलें जोड झळाळिती ॥ मुगुटि रत्न किळा कीळ फांकती ॥ तिलक भानुकळे स

मरे

मरे खिला ॥ कमळनेत्र असा हरि देखिला ॥ २६ ॥
॥ वनमाला छंद ॥ ॥ श्रीहरी मग मनांत विचारी ॥
द्रौपदा सन गजास कुमारी ॥ तैं प्रमान्य मजनंद चिजै
सा ॥ घालितो मग उडी प्रभू कैसा ॥ २७ ॥ धांउनी क
वळिला निज बाही ॥ भेटवी नृपवरां अमराही ॥ स्वा
सना निकट त्या विळ सावी ॥ मुक्तिचें सुखस मग्र हि
दावी ॥ २८ ॥ क्षेम की हरि पुसे सुलसेना ॥ सद्गदीत
नृप त्या वदवेना ॥ सौख्य सारुनि असा निवृवीला ॥
उत्थवें तव हरी विनवीला ॥ २९ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥
गुणनिधी यदुरायास पदाति ष्टता हे ॥ जन निज गन
माया मंदिरीं वाट पाहे ॥ सुजन वचन कानीं ऐकुनी दि
व्यदानी ॥ धरुनि द्रुपद पाणी ऊठिला चक्रपाणी ॥ ३० ॥
परमपद समे सी रंग राजी वजाला ॥ सकळ सुरनरांसीं
राउळीं देव आला ॥ अभिनव रचनाते धन्य तो धन्य-
धात्री ॥ परम पुरुष जेथें नांदतो पुत्र पौत्री ॥ ३१ ॥ नृप
वर सुर पंक्ती भोजनें दिव्य पानें ॥ करुनि सकळ घेती दे
व अज्ञे सिमाने ॥ यदुपति द्रुपदासीं गुत्य शाळे सि गेला
॥ हरुष भरित देवें धर्म येकांत केला ॥ ३२ ॥ मालती
छंद ॥ ॥ धरुनि आवडी हरी नृपाव रिक्रुपाकरी ॥
उच्यारिजे ह्मणे [illegible] असे कळजें गुजांतरीं ॥ स्तुति करो
नि भूपती ह्मणे प्रभू दयार्णवा ॥ सुतार्जुना सि अर्पिली
मनि धरोनि उत्सवा ॥ ३३ ॥ विधी सि लग्न तेन पावता
चि विघ्न कौरवें ॥ करुनि छपजाळिले ति पंडुपुत्र गो

रवें

पिती मोक्षलावण्यलेणें ॥ तया मोल घेती हरीनाम वाणी ॥ भरे व्योम घोषें श्रुती शेषवाणी ॥ १८ ॥ पुरी चाउरी कां कळ्या हे द्वारा ॥ दिशा कां पती दैत्यराजे थरारा ॥ कृतांता सिद्धु गीरं हीवासनाहीं ॥ विनाज्ञा रिघेना शके वासनाही ॥ १९ ॥

॥ मालती छंद ॥ ॥ द्वार भाळ कीं अभाळ दुर्ग साळ देखिले ॥ रत्न रंग माणिकें सुरंग हंग रेखिले ॥ तेज अर्पिता तिकेत अंबरासि अंबरें ॥ दुंदुभी तुरे विशाळ वाजला तिसुस्वरें ॥ २० ॥ वालुरंग सैन्य कीं समुद्र तुंबला गणी ॥ घालुनी उभे गयंद सेळ सर्व आंकणी ॥ द्वारपाळ मंडपांत उध्धवा दियेउनी ॥ आदरें नृपासि जाति मंडपांत घेउनी ॥ २१ ॥ तेस भांगणीं सुपर्ण पक्ष जोडुनि कसे ॥ हेम पर्वताकृती उभे न भांतलालसे ॥ कृष्णरूप पाहती अमुप भूपती उभे ॥ यक्ष देव धर्म चंद्र इंद्र दाटले सभे ॥ २२ ॥

॥ भुजंग छंद ॥ ॥ नृपें देखिला मंड श्रीधराचा ॥ रवी राविला काय वर्णील वाचा ॥ दुजें कांचनाकार ते दिव्य भारी ॥ सुरत्नावळी त्या चिनक्षत्र हारी ॥ २३ ॥ जिये मंडपीं कृष्ण कामा पता री ॥ बसोनि करी न्याय विश्वासलारी ॥ असो भद्र भाळीं धरी भूप धूर्ती ॥ तदा देखिला सच्चिदानंदमूर्ती ॥ २४ ॥ तनू सांवळी घोळ पीतांबराचा ॥ पदीं अंदु वांकी ब्रिदें नेम त्याचा ॥ क॰॰मेखळा कोस्तुभ ज्वाळमाळा ॥ करीं कंकणें मुद्रिका चंद्र ढाळा ॥ २५ ॥

॥ तोटक छंद ॥ ॥ श्रवणि कुंडलें जोड झळाळिती ॥ मुगुटि रत्न किळा कीळ फांकती ॥ तिलक भानु कळे स

मरेखिला ॥ कमळनेत्रअसा हरिदेखिला ॥ २६ ॥ ॥वनमाला छंद ॥ ॥श्रीहरीमग मनांत विचारी ॥ द्रौपदासन गजासकुमारी ॥ तैं प्रमान्य मजनंद चिजेसा ॥ घालितो मग उडी प्रभू केसा ॥ २७॥ धांउनी कवळिला निजबाही ॥ भेटवीनृपवरां अमराही ॥ स्वासना निकटत्या विळ सावी ॥ मुक्तिचें सुखसमग्र हि दावी ॥ २८॥ क्षेमकीं हरिपुसे सुतसेना ॥ स द्रुदीत नृपत्या वदवेना ॥ सौख्य सारुनि असा निववीला ॥ उस्थवें तव हरी विनवीला ॥ २९॥ ॥वनमाला छंद ॥ गुणनिधी यदुराया संपदा तिष्टता हे ॥ जन निज गन माया मंदिरीं वाट पाहे ॥ सुजनवचन कानीं ऐकुनी दिव्यदानी ॥ धरुनि द्रुपद पाणी ऊठिला चक्रपाणी ॥ ३०॥ परमपद सभेसी रंगराजी वजाला ॥ सकळ सुरनरांसीं राउळीं देव आला ॥ अभिनवरचनाते धन्यतो धन्य-धात्री ॥ परमपुरुष जेथें नांदतो पुत्र पौत्री ॥ ३१॥ नृपवर सुरपंक्ती भोजनें दिव्य पानें ॥ करुनि सकळ घेती देव अन्ने सिमाने ॥ यदुपति द्रुपदासीं गुत्य शाळेसि गेला ॥ हरुषभरित देवें धर्म येकांत केला ॥ ३२॥ मालती छंद ॥ ॥धरुनि आवडी हरी नृपावरि कृपा करी ॥ उच्यारिजे ह्मणे [illegible]ळा असे लज्जें गुजांतरीं ॥ स्तुति करोनि भूपती ह्मणे प्रभू दयार्णवा ॥ सुतार्जुना सि अर्पिली मनि धरोनि उत्सवा ॥ ३३॥ विधीसि लग्न तेन पावता चि विभ्र कौरवें ॥ करुनि छ प्रजा ळिले ति पंडुपुत्र गौ

रवें

रवें ॥ अधर्म कर्म देखुनि सद्धर्म बाण लागला ॥ सुते-
सिमी करूं कसें पुसे जगत्पती तुला ॥ ३४ ॥ स्वभूलणे-
क्षितीपतीत्यजुनि कर्मकालिमा ॥ रचुनि सैंधरातु ह्मीव
दापणा पराक्रमा ॥ पण प्रचंड म्या विचारिला असे नृ
पोत्तमा ॥ सभे सिमी चियेउनी सजीन त्या निरोपमा ॥
३५ ॥ मनांत हर्ष खेळ वा समस्त भूप मेळवा ॥ करील
भेद त्या पणा न से कपि ध्वजा विना ॥ स धर्म वांचले स-
ली नरिपणा सि पावती ॥ यथार्थ मानिजे नृपा असी प्र
भू कृपा करी ॥ ३६ ॥ ॥ मनोहर छंद ॥ ॥ धन्य ध
न्य हें जिणें सुखा सि आजि पारणें ॥ ऋद्धि सिद्धि पाव-
ली मनोरथादि कारणें ॥ दाटला कृतार्थ राव लोटला-
पदावरी ॥ त्या सि अवडी धरी उरीं चि आंवळी हरी ॥
३७ ॥ काय पांडवा सि भेटलों चि वाटले मनीं ॥ होय तो
दयाळ देव तो यगाळि लोचनी ॥ पाठि शापटोनि याह्म
णे नृपा सि बाधथा ॥ जातु ह्मी त्वरें पुरा सि मंडपा सि सा
धथा ॥ ३८ ॥ ॥ शृंगिणी छंद ॥ ॥ भोगजा लापुरा
पांडवा चा वनी ॥ तां तडी वर्तली देवराया मनीं ॥ रत्नमा
ला दि दिव्यांबरें देउनी ॥ बोळवी द्रौपदा मंडपा येउनी
॥ ३९ ॥ चालिला भूपती वंदुनी पाउलें ॥ पावला राज्य तो
पौर अनंदले ॥ नृप मंत्री पती सर्व ही ऋाक र्णिले ॥ श्रीप
ती भेटिचें सौख्य तें वर्णिलें ॥ ४० ॥ ॥ शिखरणी छं
द ॥ ॥ ह्मणे मंत्री या हे अभिनव दिसे हें चरित रे ॥ क
सी भर्ण्या माया जनक तनयेचे चरित रे ॥ प्रभू आज्ञा की

जे

जे निज अनळ जासें वर चिरे ॥ विधातीया आनांच-
मुपति असंभव्य रचिरे ॥ ४१ ॥ पुरी श्रृंगारावी प्रभ
वसुरसाळे परिसरे ॥ वदे कानी पंडुसुत अमर के
ळे परिसरे ॥ मिहीं नाळे आणा सुमन वटिकें मंत्रि स
जना ॥ असो आला राजा गृहिं मग विडे देउनि जना ॥
४२ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ नृपवधू करिने रमणार
ती ॥ सुखपु सेज सिनें मदनारती ॥ निज हिता दुहिता
मग पानली ॥ झडमिठी जनका प्रति घातली ॥ ४३ ॥
क्षेम देउनि पिता तनयेसी ॥ देतसे बसुनि अंकिं तिये
सी ॥ तांबुला सिपसरी कर माया ॥ लागली तिज संवें
कर माया ॥ ४४ ॥ माइना हरुष तो असमानी ॥ संप
तीस फळ सर्व समानी ॥ कृष्ण भेटि सुख धर्म सिरा-
णी ॥ सांगतो जि विधरी कसिराणी ॥ ४५ ॥ सुद्रसेन-
सुमती नृपमंत्री ॥ मंडपीं बसुन चित्र विचित्री ॥ घालि
तो न्निशुघना सुचेंभे सी ॥ उर्वि शोधकरि विप्रजनेंसी ॥
४६ ॥ पत्रिका कनक कुंकुम रेखें ॥ भीमदूत दळ सन्मु
ख देखे ॥ वांटितो पृथक त्या प्रति घ्या रे ॥ सैं वरा त्वरित
येउनि या रे ॥ ४७ ॥ फूटले नमुनि भार गणाचे ॥ सूटले शा
रमही मदनाचे ॥ कीं विहंगम गडी गमनाचे ॥ संचलें गग
नि वेगमनाचे ॥ ४८ ॥ चित्रकार मग आणुनि हाटकी ॥
रत्न रंग रस ठाकुनि पावकी ॥ घातली कनक बुंथि पुरी
प्रती ॥ गोपुरें कळस मंडिन शोभती ॥ ४९ ॥ कनक
केतु सुदिव्य पट्टांवरी ॥ उजळली गगनीं सह अंतरीं ॥

झळकती

झळकलीनगरीकुसुमावती ॥ उतरलीअवनीअमरावती ॥ ५० ॥ कनकरीस्वकरींपनहारिका ॥ सलिलत्यास जिव्हास्मरकारका ॥ निरजनेकरुनीअवनीरजे ॥ फुलविलीकरुनीनवनीरजे ॥ ५१ ॥ गगनचुंबितमाल उभारे ॥ द्रुमलतालवतीफळभारें ॥ परमगोडतुळीरसचारवा ॥ करिति आदरपरस्पर शारवा ॥ ५२ ॥ सुमनरंदमकरंद दुनावे ॥ समिरघेउनि दिशांवरि धांवे ॥ पडलिसे परमशीतळसाई ॥ मयोरनाचति तांडव घाई ॥ ५३ ॥ खगिनिदेतिरमनांतरदाही ॥ स्मरमुनीवरमनांतरदाही ॥ क्रिडतिहंसबकसारसमाजे ॥ सितरिलेसजनसारसमाजे ॥ ५४ ॥ शक्तिसेंवरघडीसुखदाती ॥ कोकिळामधुरमंगळगाती ॥ वाटिकापरिघवेष्टित भिंती ॥ स्वर्णरंगरसढाकुनिदेती ॥ ५५ ॥ मंत्रिराजमगनेमुनिभूमिका ॥ दाखवीचतुरमंडपकारका ॥ एकयोजनतिहीमहिमोजिली ॥ मंडपक्षितितियेवरियोजिली ॥ ५६ ॥ स्वर्गसाळविकराळउभारणी ॥ समताळ चितळातळताळणी ॥ रत्नहेमरसरंगरचणोरवणी ॥ नृत्यकारपुतळ्याकळपेरवणी ॥ ५७ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ पालानिलें त्यावरिमंडपाला ॥ आकाशकीं दिव्य विकाशजाला ॥ ठेवोनियाएकगवाक्षमध्यें ॥ नेयांधिनीभूतळपांचिबंधे ॥ ५८ ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ मोत्यांचेबरवेसुधांस अलघू हिंदोळवीलेकसे ॥ देतिढाळसलालतापरी स्तनागोत्रा शि

री स्वानसे

रीखानसे ।। पेरोजादि प्रवाळनीळगरुडोद्गारे हिरे मा
णिके ।। वैडूर्यादिक पूंज गोमेद मणी रत्नें प्रवाळादिकें ।।
५९ ।। नानातेजकळा झळाळमग त्या भद्रासनीं वोपि
ती ।। जेथें श्रीयदुराज पावन पदें ठेउनियां बैसती ।। वृ
द्धि मंडप पावला त्रिभुवनाजो अंतरी सांठवी ।। सामग्री
नगरांत सर्व हि किजे मंत्रीमती आठवी ।। ६० ।। ।। मा
ळनी छंद ।। ।। प्रमुदित पुरवासी हर्षले सेंवरासी ।।
करु नि विविध रासी निष्टले सेंव रासी ।। उदित नगर ना
री सर्व लेऊनि लेणीं ।। विचरतु पुरगर्भी देवदारा चि वा-
णी ।। ६१ ।। ।। शार्दूळ छंद ।। ।। वाजी वारण वाहनें
रथ तुरें श्टंगारिली सुंदरें ।। गाई गोंवळ लेंकुरें मिरवनी
लेऊनि हेमांबरें ।। ऐशीने पुरिनायकें निज शिरीं श्री शो
भली संभ्रमें ।। अलंकार झुंकार हार कुसुमाल्याली
यथानुक्रमें ।। ६२ ।। ।। गीत छंद ।। ।। यापरी भुव
न सर्व शोभलें ।। पाक धाम रस काम वाटिलें ।। ते रसा
ळ चतुर पाक निर्मित ।। ते मिळे दश सहस्र जाणते ।।
६३ ।। वाद्य शाळ हि विशाळ राजवी ।। दुंदुभी तुरें वरी-
विराजती ।। जाउनी नृपा प्रधान जाणवी ।। दाउनी पुरी-
प्रभुसी मानवी ।। ६४ ।। राव मंत्रिया करि बहु कृपा ।।
हस्त कीं धरोनि येत मंडपा ।। धन्य भूपती मुखें वदतसे
।। दान कारका अपार देतसे ।। ६५ ।। विश्वकर्मया प
रिस विस्पत्ती ।। दाविली कसी करूनि ये क्षिती ।। काय
रे तुली न व्हाळ मानवी ।। मान देउनी तयासि मानवी ।। ६६ ।।

बैसकारतेसभेसि घातले ।। गादियामुडे विचित्रमां
डिले ।। आइनीअशीसमस्त सारुनी ।। कांलणेप्रभू
नयेत आझुनी ।।६७।। ।। शार्दूळ छंद ।। ।। आ
तांयादवराय भाव भजनी राजा भरी आवरें ।। श्रोते
पावन सावधान सुचितेहोती कथानंतरें ।। हेसाधार
ण धर्म काव्य वचनें नाहींत गाढें गुढें ।। काशीदास ह
रीपदांबुज मनींचिंतोनि बोलेपुढें ।। ६८।। इतीश्रीभा
रतेंद्रौपदीसैंवरे विश्रांताध्यायसर्गदुसरा ।। २ ।।सं
पूर्णमस्तु ।। ।।छ।। ।।छ।। ।।छ।। ।।छ।।

।। अध्याय ३ ।।

श्रीगणेशायनमः ।। ।। शिखरणी छंद ।। ।। म
नींचिंतीराजा द्रुपदचरणांबूज हरिचे ।। नयेतिकां
स्वामीरमण पयराशीकुमरिचे ।। दिल्हेहोतेंमातें व
चनयदुराजें हरि निजें ।। दुजेंनाहीं राथाकरिन मितु
ज पाठी सिचलिजें ।। १।। त्वरेंतूं शृंगारीनगरकरी भू
भासि लिखितें ।। सभे सियेऊनीकरिनपणरारायें
त्रसुचितें ।। सभास्थानीलेणीनृप सहल्याळीमृदु
वनें ।।उपेक्षाकांकेलीकमळनयनें कोमळपणें ।।२।।
।। अमृतललिताछंद ।। ।। स्नेहक रूनिरमामन
मोहन आवडिनेम्हणतीमजबंधू ।।जायपुढाकरिमं

डपखत्वरयेईनमीवदलेगुणसिंधूं ॥ आगमनानक
रिंतरीआझुनीकीं हरीअंतरीं आणिक आलें ॥ दक्ष
णदेशबहुदुरिजाईल कोणमला मुळपत्र हि नालें ॥
३॥ ॥शार्दूळछंद ॥ ॥ कीं गेला सदनाअनंतश
यनाश्रीइंदीरागुंतला ॥ कीं हे विस्मृतिजाहाली विस
रला मीरंकराजामला ॥ आत्मा अच्युतयेइनानिज
भवेंटाकूनिजेंसेवरा ॥ तैश्रृंगारसमर्थभारनगरा
कैंचामलासोयरा ॥४॥ ॥ वनमालाछंद ॥ ॥
लागला द्रुपदखेदकराया ॥ वाटलें भुवन भेदकरा
या ॥ ब्रह्मचिद्घनचराचरआत्मा ॥ व्यापकांतरज-
गींजगदात्मा ॥ ५ ॥ चित्तवित्तजनिजोहरिदेवो ॥ चिं
तितातिमुनिजोहरिदेवो ॥ रावभावह्रदयांत चिझा-
ला ॥ द्वारकापतिउनाविळझाला ॥ ६ ॥ ॥ वसंत
छंद ॥ ॥श्रीकृष्णराजगुजबोलतउध्धवासीं ॥ हो
ईलभेटद्रुपदापुरिपांडवासी ॥ हें धर्मगुत्यसखयाक
रियत्नयासी ॥ वेगींचमूप्रचळवीपुरिदूरवासी ॥ ७ ॥
॥ शार्दूळछंद ॥ ॥ ऐसेंउत्तरआयकोनिसमईंये
रूनटस्थावला ॥ हातोश्लोकअपूर्वपंकजमुखेंदेवा-
तुळीवाचिला ॥ आतांदेखोंसोस्वरूपनयनीआली
पुन्हात्याजला ॥ आसाधारणबापबापअवनीहाखेळ
भीमार्जिला ॥ ८ ॥ बोलेअच्युतउध्धवाप्रतितुवांअ
र्थजाणीतला ॥ याकाजींत्रिदृभारथोरचरणीम्यालो
रूघातला ॥ होतोखेदनृपादयाळमगतोभद्रींउभा

कला ॥ आले सैनिक सैन्य मंडित गती सेनापती पातला ॥ ९ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ तें सैन्य वर्णन सहस्त्र मुखें सरेना ॥ मी रंक अल्प मति सेंवर आवरेना ॥ जाली सुसिध्द समई अति भीम सेना ॥ छत्र ध्वजा धवळल्या सरिता दिसेना ॥ १० ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ हलधरा प्रति पुरी निरवीली ॥ सहच मूगमन गंभीर वीली ॥ निज रथीं यदुराज विराजला ॥ विविध वाद्य घटा घन वाजला ॥ ११ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ उध्दवाक्रुर रथारुढ जाले ॥ पृष्टि सैन्य सहसात्विक चाले ॥ कोठिया दय महारथि पाहे ॥ येक येक नर इंद्रचि आहे ॥ १२ ॥ प्रसवली नगरी दळ बाहिरी ॥ उचलल्याचळ थाचळ थावरी ॥ निज भवें विभवें हरि चालिला ॥ भुवन भूधर मंथर हालिला ॥ १३ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥ चमूनिर्जरांची रवी रंग राजे ॥ तशी वाहिनी दिव्य तेजें विराजे ॥ यदूराज सेना बळें फार चाले ॥ गिरी गर्व भारें पथि पिष्ट जाले ॥ १४ ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ सौराष्ट्री क्रिचरोनि गुर्जर यथा विंध्याचळा टाकिलें ॥ सत्याद्री वळघोनिया गुण घने गोदे सि आटोपिलें ॥ द्वापारीं कुसुमावती कळयुगीं खंदार नामा थिले ॥ आले श्रीपति सैंवरा सिद्रुपदींतातें असें कर्णिलें ॥ १५ ॥ ॥ मंदाक्रांता छंद ॥ होतां राया श्रवण परमानंद पोटीं न माये ॥ जाली मोटी हाउ बड तयां त्यासुखा वर्णु कायें ॥ छत्रें ढाला गणित गुढिया आत पत्रें निशानें ॥ वाद्यें नाना स्वदळ सरिसें सर्व

घेऊनि

घेऊनि ध्याने ॥१६॥ ॥वसंत छंद॥ ॥पुन्न प्रधान गण
पंडित पुंण्य राशी॥ ज्ञाले प्रजाजन महाजन पौरवासी॥
श्रोत्री श्रुती विहित वैदिक वैद्य जोसी॥ योगी तपोधन
दयाघन ध्यान जांसी॥१७॥ ॥गीत छंद॥ ॥सकळ
चालती हे सुखासनी॥ कितिक राजती ते रथासनी॥
कितिक शोभती नागवाहनी॥ इतर धांवती कोण त्यां गणी॥१८॥ ॥शार्दूळ छंद॥ ॥चाटे शेट सराफ सावउ
दमी कांसार पांडे यथा॥ तेली तांबट साळि माळि हडु-
पी सोनार सिंपी तथा॥ संन्यासी भट जोतिषी द्विज ऋषी
श्रीपाद तिर्थाटणी॥ यज्ञोपासक सिध्य साधक मुनी-
साधू निज ध्यासनी॥१९॥ जोगी जंगम सेवडे कवि कुळें
पात्रें महा पावनें॥ आला चिद्घन धांवती सहृदळें हो लो
चना पारणें॥ सामोरा नृप चालिला निज भवें कीनेक रा
जे सवें॥ छाया छत्र पडे मही न भभरें वाद्यांचिया आर्जवें॥२०॥ ॥अमृतललिता छंद॥ ॥याहुनि भव्य भा
वें विभवें भगवंत च भूप हू संनिध आली॥ सांडुनिया
रथ रावो निघे मग दोन्ही दळें परि ऐक्य चि जाली॥ धांउ
निया हरीच्या चरणावरी ठेवितसे नृपती मग माथा॥ जा
य दयाघन घे कंव टाकुन आपण भेटे तया नृपनाथा॥२१॥ ॥मालनी छंद॥ ॥ऋषि मुनि नृप पुत्रां क्षेम दी
ल्हें ह्रु पाळें॥ मिरवित मग नेले देव पांचाळ पाळें॥ पवळि
पवळि दारा दाटल्या सानुरागें॥ विधिलय पद पद्में दे-
खिले पूर्ण भाग्यें॥२२॥ ॥गीत छंद॥ ॥तारिले नग

रनेत्र माधवें ॥ लंघित्यानवदिशा पुरी भवें ॥ मंडपामग मुकुंद पावला ॥ देखतां सुरचना सुखावला ॥ २३ ॥ थोक लेकटक मंडपांगणी ॥ वेघळा प्रभु सभासुखासनी ॥ मिरवले कुकुर मंडपीं कसे ॥ शोभले अमर ते सभेज से ॥ २४ ॥ षोडशा दिउपच्यार घेउनि ॥ पुजीला प्रभु नृपें-सींहासनी ॥ धायतोंचरणतीर्थ घेतलें ॥ शिंपिलें विभ-वसर्व आपुलें ॥ २५ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ ठेविला च रणावरि मस्तकू ॥ बोलिला मग जोडुनि हस्तकू ॥ माइ ना सुख तें गगनोदरीं ॥ कोंदला हरुष तो स्तवनोदरीं ॥ २६ ॥ ॥ मइंद्र छंद ॥ ॥ शेखर अंतर तूं सुखराशी ॥ दुर्लभ पाय तुझे अमरांसी ॥ निर्गुण तूं गुण वर्णित वाणी ॥ योगिमुनी तुज चिंतिति ध्यानी ॥ २७ ॥ आडळतां न रि-रूप तयासी ॥ होय सुधारस पान सुखासी ॥ तो प्रभु तूज पदान तपासी ॥ अच्चरल्या विण येसी घरासी ॥ २८ ॥ ॥ श्रृंगिणी छंद ॥ ॥ येऊनी आजि त्वां दिव्य दानो दई ॥ थोर केलें मला लोकपाळ त्रंई ॥ शक्र भोगी सुखाल्या सुखा वीटलों ॥ आजी मोक्षपदा पायरी वें घलों ॥ २९ ॥ एचीदेहीम ला मोक्ष सालाधला ॥ हे चि वाटे तुझी आण देवा मला ॥ मानसानंद पाला नितो मे दिनी ॥ गोड वाटे मला राज्य ये ड चीदिनी ॥ ३० ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ बोलतां असें दयाळ बोलला ॥ आयकें नृपा प्रभाव आपुला ॥ बंधु तूं सखा जगांतरीं मला ॥ नाहिं म्या दुजा पदार्थ राखिला ॥ ३१ ॥ पावलों सपुत्र सैन्य राज या ॥ लग्न बाईचें विराजवावया ॥

मार्गि चाळतां वनांत बांधवा ॥ वांटिलें बझाडका मयादवा ॥ ३२ ॥ उधवेंऋषीस भेसिराहिजे ॥ भावेंसात्विकें सुरासि प्रार्थिजे ॥ सारणें प्रजाजनासि तोषिजे ॥ सात्यकें गुणीजनासि पोशिजे ॥ ३३ ॥ चक्रपें विरवार वर्म बोधिजे ॥ चित्त अक्रूरें क्रूरां सुरां दिजे ॥ राजपुत्र हा मपे असो वसो ॥ सुद्रसेन भूपतींत लालसो ॥ ३४ ॥ मांडु नीरव चितचाउरी तदा ॥ बैसिजे पद मुरवींतु ह्मीसदा ॥ यापरी मनें विधान होदिजे ॥ धंन्य भूजगीं ह्मणे असे किजे ॥ ३५ ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ नगुंतावे आह्मा यदु घरवझाडी द्रुपदिजे ॥ तुह्मी व्याही मानाई तरलोका प्रती किजे ॥ असेजो जो बोले निगम हरणा प्राणहरिया ॥ सभेतो तो सांडी नृप हरुषसिंधू लहरिया ॥ ३६ ॥ असो ऐसे आले कुकुरपतील ग्नासि गजरें ॥ अती मानें केले विविध उपचारां नृपवरें ॥ पुढें केसें जालें लिखित अनुसंधान मुळिचें ॥ मुळें गेलीं होतीं कथन परिसा राजकुळिचें ॥ ३७ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ द्रौपदें दुत धरात ळजे तुलें ॥ निजबळें चरणात ळि घातलें ॥ जळनिधी वळयांकित धात्रिका ॥ नृपवरां दिधल्या मुळपत्रिका ॥ ३८ ॥ येक दूत सरिसे चि निघाले ॥ हस्तनाकृत पुराप्रति आले ॥ मंडपीं कुरुपती बसला से ॥ रागरंग रमणी रतला से ॥ ३९ ॥ राजकुमर सहोदर हारी ॥ बैसले मुगुट मंडित कारी ॥ चामरें वरि उलाळ हि घेती ॥ दूत प्रश्न समई मग देती ॥ ४० ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ पांचाळ देश कुसुमावति राजधानी ॥ राजाधिराज द्रुपदेश्वर दिव्यदानी ॥

नी ॥ बाळा विलोकतनयागुणरूपराशी ॥ सायोज्य सौ
ख्य पदवी परदैवराशी ॥ ४१ ॥ पार्थासि पुर्विं दिधलीपरि
तेनि माले ॥ यालागिं सेंवर तिचे पण तात बोले ॥ शास्त्रीय
थाबळ यथाद्वळ राज भारें ॥ यांचे स्थळात्व रित मंगळ घो
षवारें ॥ ४२ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ पत्रार्थ ऐसा द्विज
राजवाणी ॥ संतोष ऐसा कुरुराज मानी ॥ पार्थादिकां अ
र्पुनि अध्वरासी ॥ होतो इच्छा तिष्टत सेंवरासी ॥ ४३ ॥ म्या
पर्णने जे मरवजे विलासे ॥ संकल्प माझा मनि हाचि आसे
॥ नो व्हे जरी तो पण साध्य मातें ॥ तें जिंकणें साधुनि भूभु
जां तें ॥ ४४ ॥ बोले निशाणाव रि घावो घ्यारे ॥ सेना सिलेस
जुनि सर्व घ्यारे ॥ मंत्री दळा लो हो पालान घाली ॥ लक्षा
वधी पायदळें निघालीं ॥ ४५ ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ त्या
नंतर हाय राज सीध्य करुनी शाळा पदें सोडिनी ॥ दडी ढा
ळि तिचा मरे महि पदें नाना परी मांडिती ॥ सारंगे जरदे कुम
इत निळे कल्याण पंच्याक्षरी ॥ माने मोरस बल्ध बोर तुरकी
चालु नितो यावरी ॥ ४६ ॥ गंगावर्ण वि शाम कर्ण उजळे
कछी विरा रवीतुरी ॥ ल्याली रत्न झकार हार त्हद ई मोती
चिला रव्यावरी ॥ अंगी दर्पण पाखरा झळकती माथा ह
मे राजती ॥ तोंडी ताज जडीत जीन सडका दोंही कडे साज
ती ॥ ४७ ॥ आले नृत्य करीत आश्व नटवे लक्षाव धी बा
हेरी ॥ वेगीं वेग करी विराज बहिरी पक्षी जसे भूवरी ॥
भांडारे चळ चित्रिची उघडिलीं आलीं क्षितीं उडुणें ॥ तैसे
अश्व राज वाज मिरवती उच्चै श्रव्याच्या गुणें ॥ ४८ ॥ ॥ व

संतछंद

संत छंद ॥ ॥ त्यानंतरें गज गिरीवत कज्जळाचे ॥ शृंगारिले गगनि हाती झळाळत्यांचे ॥ लोहार्गळा मुसळ शुंडि विशाळ दंती ॥ याहुनि लळसिनि कुरू नग चूर्ण होती ॥ ४९ ॥ गाढ गयंद गजराज गता भमस्तू ॥ ऐरावती सलक्षणती शचिकांत वस्तु ॥ पूर्वी धरेवरि धनंजयें आणिलाहे ॥ तो तोच कीं उजळ आपण देखिलाहे ॥ ५० ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ खींखाती घोर बारे श्रुत करित दिशा कुंजरे घोषकारे ॥ तुली पृथ्वी सिभारें दड पुनि धरिले चंड शक्ती न सारे ॥ आल्या सी आर्त गाढे किति बळ तुमचें तें हि पांहू स्वपाडे ॥ यारे यावे गवाडे श्रवण दळ पुढें चालवीति निवाडे ॥ ५१ ॥ ऐसे वारण चालिले दणदणा दंडोनि भार क्षिती ॥ घंटा घोष घणाणिले घणघणा अंदू झणत्कारती ॥ येकेकावरि पंच पंच बसले ते दैत्य देहादरे ॥ पाणी तिक्ष्ण शूळ शक्ति लहुड्या अंगी घुग्याबक्तरे ॥ ५२ ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ तथा सर्वे हि साज करुनि रथ राजी झळकला ॥ रचित्साठे चक्रेक ठिण मन करी काळ गमला ॥ सशस्त्रास्त्रें अंकीं धनु तुणिर बाणें भरियेले ॥ हकूकें सेस्त्रां गें अनळ जन काहूनि वहिले ॥ ५३ ॥ गुणांचे रूपांचे गति गडि गमनाचे बळ पुरे ॥ रथा जींले घोडे चतुर बसले सारथि धुरे ॥ प्रतापी नामाचे वरि वळघले वीर बळिये ॥ वदा कांही त्यांचे रणनवरें नाम बळिये ॥ ५४ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ जो दान शूर आपदी त्रिपदीं उदारू ॥ शत्रू दळार्णव जळीं निज सैन्य तारू ॥ आला बहूत समंई नृपतीस कामा ॥ तो स्यंदनी वळघला गजकर्ण नामा ॥ ५५ ॥

नी ॥ बाळा विलोकतनयागुणरूपराशी ॥ सायोज्यं सौ-
ख्यपदवी परदैवराशी ॥ ४१ ॥ पार्थासि पुर्वि दिधलीपरि
ते निमाले ॥ यालागिं सेंवर तिचे पण नात बोले ॥ शास्त्रीय
था बळ यथा दृढ राज भारें ॥ यांवेस्छळात्वरित मंगळघो
षवारें ॥ ४२ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ प.त्रार्थ ऐसा द्विज
राजवाणी ॥ संतोष ऐसा कुरुराज मानी ॥ पार्थादिकां अ
पुनि अध्वरासी ॥ होतो इच्या तिष्टन सेंवरासी ॥ ४३ ॥ म्या
पर्णनेजे मखजे विलासे ॥ संकल्प माझा मनि हाचि आसे
॥ नोव्हे जरी तो पण साध्य मातें ॥ तें जिंकणें साधु निभू भु
जांते ॥ ४४ ॥ बोले निशाणा वरि घावो घारे ॥ सेना सिलेस
जु तिसर्व घ्यारे ॥ मंत्री दळालो हो पालान घाली ॥ लक्षा
वधी पायदळें निघाली ॥ ४५ ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ त्या
नंत हायराज सीध करुनी शाळा पदें सोडिती ॥ दडी ठा
किति चामरे महि पदें नाना परी मांडिती ॥ सारंगे जरदे कुम
इत निळे कल्याण पंच्याक्षरी ॥ माने मोरस बत्ध बोर तुरकी
चालति तो यावरी ॥ ४६ ॥ गंगावर्ण विशाम कर्ण उजळे
कच्छी विराखी तुरी ॥ त्यालीरत्न झकार हार त्हद इं मोती
चिलाख्यावरी ॥ अंगी दर्पण पाखरा झळकती माथा ह
मे राजती ॥ तोंडीताज जडीत जीन सडका दोंही कडे साज
ती ॥ ४७ ॥ आले नृत्य करीत आश्व नटवे रुक्षाव धीब
हेरी ॥ वेगीं वेग करी विराज बहिरी पक्षी जसे भूवरी ॥
भांडारे चळ चिन्हिचीं उघडिलीं आलीं क्षितीं उडुणें ॥ तैसे
अश्वराज वाज मिरवती उच्चैश्रव्याच्या गुणें ॥ ४८ ॥ ॥ व

संत छंद

संत छंद ॥ ॥ त्यानंतरे गज गिरीवत कज्जळाचे ॥ शृंगारिले गगनि होती झळाळ त्यांचे ॥ लोहार्गळा मुसळ शुंडि विशाळ दंती ॥ यातु निळ क्षिति निकुरून गचूर्ण होती ॥ ४९ ॥ गांढे गयंदु गजराज गताभ मस्तू ॥ ऐरावतीस लक्षणती शचिकांत बस्तु ॥ पूर्वी धरेवरि धनंजये आणिला हे ॥ तो तोच की उजळ आपणा देखिला हे ॥ ५० ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ खीं खातीं घोर बारे श्रुत करित दिशा कुंजरे घोष कारे ॥ तुली पृथ्वी सि भारें दड पुनि धरिले चंड शक्ती न सारे ॥ आल्यासी आर्त गाढे किति बळ तुमचे ते हि पांडू स्वपाडे ॥ यारे यावे गवाडे श्रवण दळ पुढें चाल धीति निवाडे ॥ ५१ ॥ ऐसे वारण चालिले दणदणा दंडोनि भार क्षिती ॥ घंटा घोष घणाणिले घण घणा अंदूझणत्कारती ॥ येके का वरि पंच पंच बसले ते दैत्य देहा दरे ॥ पाणी तिक्षण शूळ शक्ति लहुड्या अंगी घुग्या बक्तरे ॥ ५२ ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ तथा सर्व हि साज करुनि रथ राजी झळकला ॥ खचित साठे चक्रे कठिण मन करी काळ गमला ॥ सशस्त्रा स्त्रे अंकीं धनु तुणिर बाणें भरियेले ॥ दकू कैसे स्वांगें अनळ जनकाहूनि बहिले ॥ ५३ ॥ गुणाचे रूपाचे गति गडि गमनाचे बळ पुरे ॥ रथा जींले घोडे चतुर बसले सारथि धुरे ॥ प्रतापी नामाचे वरि वळघले वीर बळिये ॥ वदा कांही त्याचें रणनवरनाम बळिये ॥ ५४ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ जो दान शूर आपदी त्रिपदीं उदारू ॥ शत्रू दळार्णव जळी निज सैन्य तारू ॥ आला बहूत समई नृपतीस कामा ॥ तो स्यंदनी वळघला गजकर्ण नामा ॥ ५५ ॥

जो

जो पूर्ववंद्य गुरु कौरव पांडवांचा ॥ विद्या विवेक धन वि
क्रम थोर ज्याचा ॥ वाहे अभंग तनु जो मनु वादिवंचा ॥ तो
मिर्वतीस्वर थिं अग्रज हा रुपाचा ॥ ५६ ॥ जो इंद्र कंद परदं
द वर ज्यानु साहे ॥ गाढा धनुर्धर परा धुमकेत आहे ॥ ज्या
चे अखंड ल्हद्द यी रणरंग राहे ॥ तो द्रोणनंदन रथास नि शो
भता हे ॥ ५७ ॥ ज्याचो पराव रिपराक्रम वृत्ति काठी ॥ युधां
त होय वडवानल घेच पाठी ॥ जो मान सीस मर रंगसदैव
वाहे ॥ तो वीर रावर थि शाल्व विराजता हे ॥ ५८ ॥ दुःश्यास
ना परिस कोण बळाढय आहे ॥ ज्याच्या लता प्रहरें पर्वत-
पिष्ट होये ॥ हा भीमसेन दुसरा परिपाप सिंधू ॥ तो जा ह्व-
ला रुढ रथीं त्वरें राजवंधू ॥ ५९ ॥ जो प्रेहु णा परम आ प्र-
नृपा सि लागे ॥ तो शाथिलां द यल याग्नक धीच भागे ॥ ज्या
अंतरी प्रखर पाप पवाड जागे ॥ तो वीर जयद्रथ रथावरी-
सि घ्र वागे ॥ ६० ॥ जेणे विचार वचनीं नृप वश्य केला ॥ बुधी
बळें त्रि कुळ विग्रह सि धिनेला ॥ रायें जया सि दि धला नि
ज मंत्रि मानूं ॥ ना हीं जगांत कपटी शकुनी समानूं ॥ ६१ ॥ चि
त्राक्ष कौशिक सनासन वीर वर्मा ॥ चित्रांगदू विकट चि-
त्र विचित्र वर्मा ॥ सर्पास्य दुर्मद विदुर्मद वीर बाहो ॥ उग्र-
श्रवा रहन दुर्मुख दीर्घ बाहो ॥ ६२ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥
बळी सोमकीर्ती सुशर्मा सुधर्मा ॥ अनाधी शाभू रिश्रवा
कृतवर्मा ॥ असो ते कुरू धीर वीर प्रतापी ॥ कुकर्मी कृपा
मंद कल्पांत कोपी ॥ ६३ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ पात
ले सकळ कौरव कामी ॥ सैन्य कार्फ तनयादिक नामी ॥ ए

कग्क अवनीतळ जिंती ॥ जासि इंद्रवरुणादिक भीती ॥ ६४ ॥ निष्टले सकळ सैन्य सजोनी ॥ चातुरंग अठरा दळ क्षोणी ॥ त्यांत जाण अकरा गुण याचा ॥ सप्तकर्दमरिपू तन याचा ॥ ६५ ॥ दोन लक्ष सहस्र तथा ठरा ॥ सप्त आणिक तयात शतें धरा ॥ क्षोणि येक ह्मणती ऋषिवाणी ॥ या परी गणित घ्या समजोनी ॥ ६६ ॥ झळकला रथ मनोहर कैसा ॥ उगवला रवि धरेवरि जैसा ॥ तळपला जकिंजसा चळ मासा ॥ मिरवला रहंवरी नृप रवांसा ॥ ६७ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ जो भूपमंडित मही तृणतुल्य पाहे ॥ मीयेक इंद्र अवनीसम कोण आहे ॥ तेवें दुज्यात तनया मज होय भाजा ॥ संकल्प कल्पुनि निघे सह सैन्य राजा ॥ ६८ ॥ ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ भाटयंत्र धार फार गर्जले ॥ वाद्य मेळ ही अपार वाजले ॥ द्वादशो जनें दळ सदाट ती ॥ छत्र सावली पडे सभोवती ॥ ६९ ॥ भार लोटले चळाळली धरा ॥ फुटले जसे खळाळ सागरा ॥ धांवती करी उल्लाळ तीतुरी ॥ केतदाविती झळाळ अंबरीं ॥ ७० ॥ गर्व नोकरी न्वमुसि लक्षुनी ॥ पालथी करीन ह्मणे आवनी ॥ चिन्हतें पुढा अशुभ देखती ॥ वैभवें मनांत मात्र नाणिती ॥ ७१ ॥ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ सैंवरा द्रुपद दक्षण देशा ॥ चालिला नृप धरोनि जय आशा ॥ दैव देइल फळी यश कोणा ॥ काय होइल भविष्य कळेना ॥ ७२ ॥ मांडिले गमन कौरवि ऐसें ॥ जाहलें परि दिगांनरि कैसें ॥ सप्तद्वीप वसुधा नव खंडें ॥ सागरां कित धराधिप बंडें ॥ ७३ ॥ ऐकिले द्रुपदजा मख

रेशा ॥ चालिले सकळ सैंवरदेशा ॥ थोर थोर नृपपर्वत देशी ॥ होतसे श्रवण संतसभेसी ॥ ७४ ॥ ॥ शार्दूळछंद ॥
॥ अंबू इक्षु मधू दधी घृत पया क्षारांबुधी सप्तमा ॥ हे सप्तै गुणनाम सागर जगीं नाहीं दुजी उपमा ॥ शाके श्रृंगि ल्प वास शाल्मलि कुशा क्रौंचादि जंबू पाहा ॥ हे द्वीपावति सप्त सागर मही राजे प्रतापी महा ॥ ७५ ॥ श्रीनेपाळ वराड लाड गउडे भोटि स्महा भोटिचे ॥ कालिंगा गकलिंग वंग शिबिरी राजे नगर्कोटिचे ॥ मारु काउर बागला निकत था बंगाल तेलंगणी ॥ सौराष्ट्रा मागधादि माळवि महाराष्ट्री प्रभू कोंकणी ॥ ७६ ॥ कांबोधी नृपकाश्मिरी परिवरी नागा हुरी बर्बरी ॥ दंडाराजपुरी तथा हनगरी जाळंधरी सांबरी ॥ राजेंद्रा विडते मधू करखुराश्यानी फिरंगाणिचे ॥ लीलाऊळ कनोज नैषधपतीची निमहाची निचे ॥ ७७ ॥ मैलाद्रीउदयागिरी हिमगिरी मंद्राचळींचे प्रभू ॥ मेरूमंडळिंचे कुळाचळपती चंद्रातळींचे स्वभू ॥ पुण्यश्लोक पराक्रमी नगवती शेषाद्रिजां चींदळें ॥ ते भूपां कित बाहा ति विधि वराचालो निघेती बळें ॥ ७८ ॥ काळांती सरितापतीड हुळती शांती क्षितीलो टिती ॥ तैसें चक्रवती दिशा दिगपतीचक्रा स्थितीचालती ॥ भारें भू भरली धराधर कली नोकाज सी डोलली ॥ दिग्भांतीचरणातळीं दडपली शेषा मही जाणली ॥ ७९ ॥
॥ मालनीछंद ॥ ॥ खळबळ बहु जाली लोक पाताळवासी ॥ फणिवर सुरनंदी चालिले सैंवरासी ॥ वरिरज

मय

मयजालें सर्व आकाश पाहीं ॥ कनक गिरि वरीं नील सिले निर्जरां हीं ॥ ८० ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ सुरपती लगंमा धवेंम हीं ॥ चरित पांडवीं मांडिलें सही ॥ सकळ घेउनी स्वर्गसंपती ॥ समय शोभना जाइजे क्षिती ॥ ८१ ॥ अमर हर्षलें चालले - किती ॥ झाळ कल्यान भीयान पंगती ॥ गणपती गुरू ब्रह्म लक न्यका ॥ नवल पेखणी अष्टनायका ॥ ८२ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ गंधर्व यक्ष गण गुह्यक किंन्नरादी ॥ श्री सिध्द चारण मुनी वर नारदादी ॥ ऐसा विराजत धिराजत इंद्र पाहे ॥ कृष्णा स्वयं वर पुरावरि येत आहे ॥ ८३ ॥ सोरी विराज कुसुमावति राज - धानी ॥ वर्णिलि काय महिमा कवि शेषवाणी ॥ दाही दिशा धवळल्या यशकीर्ति चिन्हीं ॥ आले स्वयंवर पुरा मग लोक तीन्हीं ॥ ८४ ॥ ॥ भुजंगप्रयात छंद ॥ ॥ पुरीचां गली भों वतीबाग शाई ॥ तिये भोंवतीऊतरे भूप शाई ॥ रथांचा गजां चावळी अश्व पागा ॥ दळीं लागल्या रुंधल्या सर्व जागा ॥ ८५ ॥ ॥ स्त्रग्धरा छंद ॥ ॥ आली द्वीपादि जंबू उजळ पसरली - जे विकल्पांत अंबू ॥ रत्नस्तंभु स्वयंभू उभउनि क्षिति सीदी धलें स्वर्णतंबू ॥ धाडा जाउ श्रृ रांचा प्रभव चंहु कडे चंड धांवे कवाडा ॥ सामा पोरांत गाढा भरुनि निज रथी आणिती - आत्मचाडा ॥ ८६ ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ असो ऐसे आले नृप उतरले वेष्टित वनें ॥ वनस्थानीं जाले स्थिर ऋषि मुनी तापस पणें ॥ जळाहारी यासी समिप मिळती शीतळ जळें ॥ फळाहारी तेथें स्वरुचि करिती पावन फळें ॥ ८७ ॥ तथा आले वक्ते द्विजवर सभा पंडित गुणी ॥ महा सर्ने पुर्ने जगत व

रहर्ले ग्रहमुनी ॥ कळाधारी आलेचतुरनटयेनृत्यरमणी ॥
स्छळें देवा दैत्यां पृथक दिधली मंडपरवणीं ॥८८॥ ॥भुजंग
छंद॥ ॥उभारोनी यंत्रासही भीमवेगें समारंभ केलाय
दुर्वंशाधीशें॥ स्वयंभूपती पातले सर्व कैसे॥ नमूनी प्रभूबैं
सती मानजैसे ॥८९॥ कथा पातली पांडवांची प्रतापे॥ जियेंऐ
कतांनाशती थोरपापें॥ वनामाजि कैसें तयांलागी जालें॥ वि
जेसें वराकायजाणोनि केलें॥९०॥ ॥मालनी छंद॥ ॥
संकळित परि आतां सांगणें सर्वलागे॥ जरिमनचतुरांचें व्य
ग्रवाटेनलागे॥ तरीकृतफकराशीतोपदेईलमांते॥ ह्मण
उनी करकाशीदासजोडीतुह्मातें॥९१॥ ॥इतिश्रीद्रौपदी
सेंवरे विश्रांताध्यायहासर्गतिसरा॥ ३॥ संपूर्णमस्तू॥ ॥

॥ अध्याय ४ ॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥शिखरणी छंद॥ ॥सह्याद्रीपाठा
रींपरमवनहोदुर्गम असे॥ तयेस्छानीराजा अनुज सहयु
धिष्टिरवसे॥ वनेंद्र हेडंबू अदट बळियां दिग्गज बळी॥ प्र
तापें तो भीमें समरिं निजवीला महितळीं॥१॥ तयाचीं हेडं
बीबहिण परणीली निजपणें॥ बहूजाणे माया विषयवर
केल्यावर तिणें॥ धरीरूप स्तंभा पतिशिरं तिरंभारमतसे॥
गिरीरम्यस्छानीरमण सहइत्सारमलसे॥२॥ चिदारीश्री
कोंतीसहितसुतत्याह्मी वसतसे॥ निशाक्षीपूर्वीनीद्रुमफ

ळमुळें काळ विलसे ॥ किजे राजे धर्मे निशिदिवस दुःखा
प्रतिपाहा ॥ ह्मणे पार्थो आतां मज भय भरे ना कठिण हा ॥
३॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ सख्य जाण सहोदर सखया ॥
लागलें वन रे मज खावया ॥ दुःख पर्वत दिसा तुडवीतो ॥
शोकसागर मला बुडवीतो ॥ ४ ॥ गोत्र बंधु विण त्या मन
दाझे ॥ प्राण भीष्म विदुरादिक माझे ॥ पंडु साच धृतराष्ट्र
हि ताता ॥ त्याजवीण नगमें मज आतां ॥ ५ ॥ चाल उत्मन
गराप्रति जाऊं ॥ राज्य देउनि सखा सम जाऊं ॥ तो करूनि-
चक लासकळ आनी ॥ आमची करित आसे ल्खनी ॥ ६ ॥
फार होइल सुखी मज आतां ॥ सर्व थान करिं विपद आनां
॥ सांडिजे वन मला सुख वाटे ॥ लाग कौरवपती पुर वाटे ॥
७ ॥ कूळहान भरे स्थळिं येकदा ॥ दाविजन्म महीमाज येकदा ॥ भीक मागुनि असों परिचारी ॥ अर्जुना विपति के-
ण रिहारी ॥ ८ ॥ राजाधिराज करि धर्म सदैव ऐसें ॥ बुध्दी
बळें वळि धनंजय तोय जैसें ॥ ऐसें चियेक च रुशांत रशां
त जाले ॥ तो विघ्न टाकुनि घरा महदंत आले ॥ ९ ॥ ॥ शा
र्दूळ छंद ॥ ॥ पूर्वी जो वरकोदरें वनपती हेडंब निर्दाळि
ला ॥ तेणें जन्म पहा स्वगोत्र अनुजा पोटीं पुन्हा घेतला ॥
तो नामे क्रिमिरू निशाचर पती कौंचान याची प्रिया ॥ सांगे
सूलुप्र आत्म वत्स भपती पाशीं स्वगर्भ क्रिया ॥ १० ॥ जी
जीस त्कृत डोहळे परि येसा वाटे मला स्वामिया ॥ आले
पांडव रक्त मस्तक कुळस्वामी सिधाहू निया ॥ का...
कुळदेवता नवसिली संकल्प माझा असे ॥ सिध्दी ...

कौण

कोणवां छित पती हा धर्मतूं ला असे ॥११॥ पत्नीउत्तरूआ यकोनि पतिने आश्वासिली अंगना ॥ कांतेआणिनसर्व था भुवनमी शोधोनि पांचजणा ॥ आलेपांडवकर्णिलेंगण मुखेंहेडंबराजोवना ॥ मीआतांगमनासि सारिनसखेतूं सौख्यसा शीमना ॥१२॥ व्योमीसंचरलानभांतशिरलातो कीमिरूचालिला ॥ स्त्रीबुधीप्रळयागतीवडवळा कांळें चिआकर्षिला ॥ आलाटाकुनियोजनें शत पाहासंख्या मुहूर्ताचिना ॥ जालाविप्रविवेकमंडितमुनी धुंडीवनेंका नना ॥१३॥ ॥तूणीछंद॥ ॥जोरेखिलावेशविदेशनं दने ॥ तोदेखिलापंडुकनिष्टनंदने ॥ बोलेह्मणेजीसखया ग्रजोत्तमा ॥ आलापहापैलमुनींद्रआश्रमा ॥१४॥ तैसी च धर्मेमगधांवघेतली ॥ ग्रीवेसत्याचे मिठिभीमघातली ॥हातींधरोनी भवनासिनेतसे ॥ मींधन्यमीं धन्यमुखेंव दतसे ॥१५॥ केलेंविधीपूर्वकपूजनार्चना ॥ लोटांगणेंघा लुनिदेप्रदक्षिणा ॥ प्यालासप्रक्षाळुनिपायतोयतो ॥रा जानव्हेकेवळधर्म होयतो ॥१६॥ जीजीदयाळामजआ जितारिलें ॥ येपर्वतींप्रगटपावनअंबुपाजिलें ॥ बोलेमु नीबाशशिवंशभूषणा ॥ म्याऐकिलेंयावळलासितूंघना ॥१७॥ होतेंमलाआर्तबहुतलागले ॥ देखोनितुह्मा भव दुःखभागलें ॥ जोंजोंवदेभाविकविप्रमोकळा ॥ तोतोंसु खावेमनिधर्मआगळा ॥१८॥ ॥शिखरणीछंद॥ ॥ खुणावीबंधूसीअमरगजपानार्जुनपहा ॥ नयेजीविश्वा ..निवसतुनिशाचरमहा ॥ नयालागींधर्मेकठिणदिध

ला

ठाणे.

ला शद्ब निसुगा ॥ दयासिंधू रे हा मुनि तुज कळेना आ
सउगा ॥१९॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ ध्यान मांडु
नि ऋषी कृत काळी ॥ न्यास कर्म ऊजळी करचाळी ॥ ला
विली मग महा मुनी टाळी ॥ विघ्न कोण हरि वांचुन टा-
ळी ॥२०॥ बेसला चतुर मांडुनि फांसा ॥ पांच हीन पुर
ती मुनि घांसा ॥ टकन पाधरूनी भरि रवांसा ॥ सगळा
चि बगळा गिळि मासा ॥२१॥ ॥ शिखरणी छंद ॥
असो रात्री जाली करुनि मुनि शय्या निजविला ॥ सहि
त्मा ता बंधू मुनिचे चरणी धर्म निजला ॥ निशा मध्य-
जाली परम तम घोरांदर दिसे ॥ तयां निद्रा आली आक
ळ कपटी जागत असे ॥२२॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥
तो धर्म पार्थ सहदेव नकूळ कोंती ॥ पांचीजणे चि विप
ती आन कूळ होती ॥ निद्रिस्थ देखुनि उटे मग तापसि
तो ॥ विद्यात यांवरि समोगरी तामसी तो ॥ २३॥ ॥
॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ केले व्यग्र समग्र वाहुनि शिरीं स्कं
धी उभो ठाकला ॥ जाला काक कुरूप वेनत गती व्यो-
मक्रमूं लागला ॥ आला स्वात्म पुरा यथां कित पती-
पत्नी बहु हर्षली ॥ पांची रक्षुनि बंधनी निशिचरें विद्या
विसर्जियेली ॥ २४ ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ ब
हू जाली त्यांचे नगरि निवसाची गडबडी ॥ अराती मारा
वे चतुर जन कोंतीच रफडी ॥ असो ऐसें जाले चरित म
गरवृकोदर वनी ॥ स्वकांते सी होता नृप पहुडला सेज श
यनीं ॥ २५ ॥ महा निद्रे माजी भयद रुशाने भीम छकि-

ला-

ला ॥ मनीं स्वर्गीं देखें वनि अजगरें धर्म गिळिला ॥ बळें तो भाला द्विकर उठला आपटुनिया ॥ त्वरें जागी केली रसकुळवती थापटुनिया ॥ २६ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ ह्मणे चालवो मंदिरांतांत डीसी ॥ मला दाखवी धर्म येची घडीसी ॥ तियें राक्षसीचे भाविकाळ केला ॥ निज स्कंध भागीं पती बैसवीला ॥ २७ ॥ उडाली बळें चालिली व्योम पंथें ॥ क्षणामाजि आली निज स्थान जेथें ॥ न देखें घरी बांधवा लागि बंधू ॥ कळत्रे वरी क्षोभला वीर्य सिंधू ॥ २८ ॥ ॥ मालनी छंद ॥ ॥ रस विष विषई त्यां गोउनी पूर्ण मांते ॥ जननि सहित बंधूंदी धल्ले गोत्रजांतें ॥ धरिन चिरीन आतां हे तुझी काळ काया ॥ न नरि स्वजन माझे दाखवीसी माया ॥ २९ ॥ थरथरउभि कांपे काम आगोचरितें ॥ निज पुर परिवाराला गिं पृच्छा करीते ॥ सकळ ह्मणन बाई तापसी येक आला ॥ किमिर कपट चिन्हें कार्य साधोनि गेला ॥ ३० ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ भासलें वचन त्याचतुरेला ॥ पांडवां किमिरु घेउनि गेला ॥ स्कंधि घेउनि पती सिउडाली ॥ ऊर्ध्व गर्भ गगनांत बुडाली ॥ ३१ ॥ टाकिलें किमिर पूर मुहूर्ते ॥ देखिलें मग देउळ तेथें ॥ देउळीं त्यजुनि कांत निघाली ॥ उन्मतें नगर पाहुनि आली ॥ ३२ ॥ ॥ मंदाक्रांता छंद ॥ ॥ जीजी स्वामी सकळ असती आणिले मावपंथें ॥ प्रातःकाळीं किमिर नवसात्यासि आणीत येथें ॥ ऐशी वार्ता

श्रवण करितां भीम हर्षाश्च होये ॥ हे इंबीसीं मग अह्
निशी देउळीं नोचि राहे ॥ ३३ ॥ जाला सूर्योदय मग नि शा
क्षी मिळाले समस्त ॥ वाजांत्री वाजती महा गती जाहाले
सर्व मस्त ॥ राजा बोले वचन गुरवा देउळीं जाय आधीं ॥
गारा सारीउ घडुनि करी तोरणें चांग बांधी ॥ ३४ ॥ ॥ वन
माला छंद ॥ ॥ तो येव शीघ्र मग येउनि देउळासी ॥
द्वारें सबध्द उघडीं नुघडे चि त्यासी ॥ आश्चर्य मानुनि स्तु
ती करि दीर्घ वाणी ॥ हे अद्रिजे कमळजे तुळजे भवानी
॥ ३५ ॥ राजा तुझा नवस घेउनि लाडवाडें ॥ येतो सपौ
रजन कां जडलीं कवाडें ॥ कांहीं असेल पडली चुक से
वनातू ॥ ते सांवरी करि दया वरदे जनातू ॥ ३६ ॥ हे आ
यकोनि मग आंतुनि वीर्यराशी ॥ बोले ह्मणे नवस रे
फळला तुह्मासी ॥ देखोनि भाच तुमचा नियमासि आ
ली ॥ मी यानिशाचर पती प्रतिव्यक्त जाली ॥ ३७ ॥ मा
झें परंतु कुळ रूप कराळ आहे ॥ ते देखतां तुह्मी जळा
ल छळाल पाहे ॥ आधीं मला कळस फोडुनि देउळाचा
॥ द्याचोष्य भोज्य मग घ्याल दर्शनाचा ॥ ३८ ॥ ॥ शा
र्दूल छंद ॥ ॥ कामाख्या वदली ह्मणोनि हरुषें तो
अर्चनी दाटला ॥ आला पोट धरोनि धांवत पुरी स्वामी
पुढें बोलिला ॥ तेणे तेच घडी भरोनि दुरडी दुग्धें दधीक
वडी ॥ आला मंडित पोर भार नियमा स्छाना बहू तांत
डी ॥ ३९ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ काढिला कळस
देउळयाचा ॥ सोडिला न दत यांत पयाचा ॥ शर्करा-

नथ नितें घृत जोडी ॥ साद्दशां मृत फळें शतकोडी ॥ ४०
॥ ॥ मालिनि छंद ॥ ॥ पसरुनि मुख माजी भीम
जो बैसला हे ॥ विविध रस विलासें सर्व घोटीत आहे ॥
अगणित पय प्याला बाणली चंड शक्ती ॥ गरजुनि म
ग बोले सांग रे भाव भक्ती ॥ ४१ ॥ दरशन तुजि आतां
आंत याच्या निघाडे ॥ त्वरित चि मग ती हीं मुक्त केलीं कवा
डें ॥ निशिचर सह राजा येतसे दर्शनासी ॥ पुरवधु सह
राणी येत लोटांगणासी ॥ ४२ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥
ख्याति त्याय कावी बकिया भिमाची ॥ कायाद धीच चिं
त सर्व त्याची ॥ देवी पुढां मांडुनि आसनासी ॥ पाठीच
आच्छादुनि अंबिकेसी ॥ ४३ ॥ तो बैसला भांबड भू
त भासे ॥ मुद्रावरी खेचरिला विलीसे ॥ राजा करी
पूजन अर्चनासी ॥ राणी बसे घेउनि अंकनासी ॥ ४४ ॥
॥ भुजंग छंद ॥ ॥ मिळाली चमू भीम त्या राक्षसा
ची ॥ पुढे आणिली दावणी पांडवांची ॥ करी नग्न श
स्त्रें उभे अष्ट कोनी ॥ स्मरा रे स्मरा आपला शीघ्र को
ण्ही ॥ ४५ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ कोंती म्हणे ये
क विदानवारी ॥ त्या हो निहे कोण आदानवारी ॥ कां
आसतां स्वात्मज पांच वीरें ॥ घेता तुम्ही पासुनि पांड
वां रे ॥ ४६ ॥ याच्या गळीं हे कसि ईस ताडा ॥ आधी
इचे हाणुनि शीस पाडा ॥ हा शब्द तो कर्वत रूप आहे ॥
पश्चावती चा पती केवि साहे ॥ ४७ ॥ ॥ शार्दूल छं
द ॥ ॥ भेद्द चा खचला कडाकड कला कीं काळ चर्या
कळा ॥

ळला ॥ मांदाराक दियासुकीर गडिलाते साचवी भाइ ला ॥ आरोळी फुटली दिशा द्चकलीउर्वीतळीडोल ली ॥ शेलें चीखचवलींचमूडळथलीकल्यांन कोल्हा ळली ॥ ४८ ॥ कैसा तोच कला ह्द्दीं द्चकलाकीं- काळ हा क्षोभला ॥ पाहे पक्षक भोवतेंन भ दिशा योजू मनीं लागला ॥ युध्धासीजरि राहिजे क्षण भ- री हा नाटोपेचीमला ॥ ऐसे तें हित पाहुनी कि मिर- तो व्योमीं पळूं लागला ॥ ४९ ॥ ॥ स्त्रग्विणी छंद ॥ ॥ उडाला बळी सर्व क्रोधायमाने ॥ रिपू शीघ्र तेव्हां धरीतो बळाने ॥ हाणी मुष्टी घातें बळें क्रोध मा हा ॥ क्षिति पाडिला तो वमी रक्त माहा ॥ ५० ॥ असा आहा टीला रिपू गोत्र मेळा ॥ तेणें लागला तो पळूं गर्भ गो ळा ॥ भीम शीघ्र तेव्हां धरी त्या सिपाई ॥ भुमी आ- हाटीला विदारी नितोही ॥ ५१ ॥ ॥ वनमाला छं द ॥ ॥ येक राक्षस मूर्छित मेदिनी ॥ एक ते पडले शव होउनी ॥ एक ते पळती जिव घेउनी ॥ मुक्ति ली- मग पांडव दावणी ॥ ५२ ॥ मारिले अदट राक्षस पा हीं ॥ लंघिल्या दुर दिशा उरल्याहीं ॥ घातला कि मि र विक्रम खाणें ॥ गाकिले नवस बाळकराणे ॥ ५३ ॥ राक्षसी बसल्या पळवे चिना ॥ जाहल्या अचळा चळ वे चिना ॥ कोंत मागिरि माय शघेन से ॥ जीवदान त- या मति देत से ॥ ५४ ॥ धर्म पार्थ नकुळादिक बंधू ॥ भेटला मग तया बळसिंधू ॥ लागले हरिचे गुण गा वया ॥

वया ॥ कायवर्णिलतेसुखसावया ॥ ५५ ॥ ॥ भु
जंगछंद ॥ ॥ असोभीमजायामठातोनिआली
॥ त्वरेंधर्मकौंतीपदींलीनजाली ॥ म्हणेधर्मवोआ
मचीद्वारकातूं ॥ तुझाप्राणदातापतीतारकातूं ॥ ५६
॥ ॥ उपजातीछंद ॥ ॥ कामाख्यादेवीमगपू
जियेली ॥ हेडंबियादेहविशाळकेली ॥ स्कंधासनीकौं
तिसघेमयाणा ॥ पांचासिदेतेभुजदंडदाना ॥ ५७ ॥
॥ अमृतललिताछंद ॥ पुष्करभेदुनिदुर्गमलंघुनि
घेउनित्यांसीगृहाप्रतिआली ॥ बैसविलासदनिमग
धर्मपदापनदास्यकरूंचिरिघाली ॥ सद्गुणसागर
भावतिचाहृढदेखुनिपांडवमायनिवाली ॥ यापरी
दुर्घटतेदिनकर्मितयापुढेंकायकथाकशिजाली ॥
५८ ॥ ॥ उपजातीछंद ॥ हेभारतीपावनआदि
पर्विंची ॥ बोलोनिगेलेंऋषिराजपूर्विंची ॥ तेणेंचि
पंथेंहरिदासजातसे ॥ काभीमभूचेंगुणगंम्यगातसे ॥ ५९ ॥ इतिश्रीद्रौपदीसेंवरेविश्रांताध्यायहासर्गचौथा ॥ ४ ॥ संपूर्णमस्तू ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तू ॥

॥ ॥ अध्याय ५ ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ वसंततिलकछंद ॥ ॥
कौंतीनिगर्वसुत्दृदाअनकूळजाणा ॥ पद्मावतीवर

तथा

त थान र पार्थ राणा ॥ सा हीज णा प्र ति वनीं दि स घो-
र जाती ॥ कंदें मुळें द्रुम फळें चिस दैव खाती ॥ १ ॥ ॥
॥ भुजंग छंद ॥ ॥ वनी शंखिणी डंखिणी काळ-
जाया ॥ पिठें कां डिनी लागती गील गाया ॥ गिरी ग-
र्जती कां पती जीवनाना ॥ मनीं होयतो काळ कं टाळ-
वाणा ॥ २ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ राज्यार्थ सांप्रलि
वियोग तया वि भांडी ॥ निद्रा न ये निशि निरंतर शोक
मांडी ॥ मी येक धर्म जगती बहुनाव जालें ॥ हें काय क
र्म मज टाकोनि घोर आलें ॥ ३ ॥ घेऊनियां निज करीं
वन वास काढी ॥ कां लागली अवदसा दिस मास पाठी
॥ कां रूसला विसरला मज दीन बंधू ॥ श्री प्राणनाथ
करुणामृत तोय सिंधू ॥ ४ ॥ ॥ वन माला छंद ॥
॥ अन्न स्वप्न मज लागु निजालें ॥ वस्त्र दैन्य जननी प्र
ति आले ॥ धाकुटे अनुज हे द्वय माझे ॥ यासि देखुनि
सदा जिव दाझे ॥ ५ ॥ भक्षिती द्रुम फळें तरु पाले ॥ र-
क्त मांस सुकले कृश जाले ॥ पाजिती जळ मला अर्ध
रात्री ॥ यासि राक्षस ह्मणी वनिं खात्री ॥ ६ ॥ काय मी सु
ख जगीं मग दाऊं ॥ शस्त्र घालु निउरीं विष खाऊं ॥
श्री दयाघन दया तुनी गेला ॥ पाळितां जगिं मला उब
गेला ॥ ७ ॥ अर्जुनाख्य जगिरीवर सारे ॥ लूटले मज
वनी उभे वारे ॥ विप्र वृत्ति विचरों परदेशीं ॥ प्राणदा-
न मज लाज रि देसी ॥ ८ ॥ गीत छंद ॥ ॥ धर्म घा वि
रा निरखुनि अती ॥ पार्थ बोलिला निशाचरी मती ॥

आजि

आजि पावेतो तुझ्या निजोदरीं ॥ रक्षिले वनांत माय तूं खरी ॥ ९ ॥ कीर्ति जाहाली तुझी त्रिभूवनी ॥ घाली आमुतें नरांत नेउनी ॥ जे पथीं बरें सुपोर देखिजे ॥ भेटती भले सुखासि पाविजे ॥ १० ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ बोलिली वचन राक्षसि पाहे ॥ एकचक्रनगरि उत्तम आहे ॥ येक राक्षस बळी परि तेथें ॥ वागली सुजन जे पुरि पथें ॥ ११ ॥ बांधिली पुरिजनावरि पाळी ॥ त्यासि भक्षित असे प्रतिकाळीं ॥ ऐकुनी गजदंडक कानी ॥ भीमसेन वदला मग वाणी ॥ १२ ॥ नेइं चो त्वरित त्याचि पुरासी ॥ मी वधीन वनित्या असुरासी ॥ मानलें वचन त्या सकळांसी ॥ राक्षसी उपरि बोकवित्यांसी ॥ १३ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ पाच्यारिले राक्षस वेगवाडे ॥ पांचासि केले मग पांच घोडे ॥ घेऊनि या आपण सासुवेसी ॥ व्योमी उडाली सकळांजनासी ॥ १४ ॥ आली त्वरीत नगर प्रदेसीं ॥ कोमाइली ते उतरोनि त्यासी ॥ वियोग दुखें बहु दाटता हे ॥ श्री धर्मराजा मग बोलताहे ॥ १५ ॥ ॥ वनमाळा छंद ॥ ॥ आमची परम तूं कुळदेवी ॥ संपती सुफळ सुकृत ठेवी ॥ पुत्र राजबळिया तव कुसी ॥ राज्य स्थापिल महा वनदेसीं ॥ १६ ॥ नाम पावन घटोत्कच ठेवी ॥ त्या सुखें चि वन दुर्धर सेवीं ॥ कौंतियेक वळिली मग देही ॥ हे तसे बहुत गोरव नेही ॥ १७ ॥ पाय वंदूनि पुढा सकळांचे ॥ संचली उदर ते गगनाचें ॥

राक्षसी

राक्षसी निजवनाप्रति गेली ॥ पौरवाट सुजनी धरि-
येली ॥ १८ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ विष्णुश्रवा-
ब्राह्मण त्यापुरिसी ॥ आले तयाचे मग वोसरीसी ॥ व
सी सिते थें स्छक जाणघेती ॥ भिक्षेसीचौघे नगरांत-
जाती ॥ १९ ॥ श्री धर्मकीर्ति असती विद्यारीं ॥ ते विप्र-
दारा करि शोक भारी ॥ हें काय जालें घरि ये द्विजाचे ॥ कों
ती रिघाली भुवनीं तयाचे ॥ २० ॥ विष्णुश्रवा विप्र सभा
ग्यसाचा ॥ देवश्रवा पुत्र पवित्र त्याचा ॥ स्त्री गोतमी आ
णिक पुत्र जाया ॥ च्याही जनीं मोकलिना ति धाया ॥ २१
॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ वदे पुत्र जोडोनि हस्तां वुजा
सी ॥ मला स्वामि यो घ्या तुह्मी राक्षसासी ॥ पतीचे पदीं-
स्त्री समर्पूनि माथा ॥ ह्मणे र्जी मला घ्या तुह्मी प्राणनाथा
॥ २२ ॥ वदे विष्णुसा आई कांतान कासी ॥ त्यजा दुःख
जी घ्या मला राक्षसासी ॥ तुह्मां लागिं जी स्वामि कल्या
ण जेव्हां ॥ सुनानंत होती समर्था सितेव्हां ॥ २३ ॥ ह्मणे
विप्र म्या काय आतां करावें ॥ स्वहस्तें तुह्मां के विका-
ळा सिघावें ॥ कुटुंबे चि जाइन आतां वनासी ॥ रिपु-
रवा वो आला समस्ता जनासी ॥ २४ ॥ कृपासागरा
दीनबंधू दयाळा ॥ रमानायका मायबापा स्नेहळा
॥ बहू रक्षिले दास त्वां दासपाळा ॥ बुडाला जगीं-
आजि कां विप्रमेळा ॥ २५ ॥ उलंडे मही रूसला पद्म
नाभि ॥ तदा कांत मा बोलिली नाभि नाभी ॥ आतां
हां तुह्मी वर्म सांगा दुखांचे ॥ हरी कृष्ण सारील रंक

त्यांचें

ांकेचे ॥ २६ ॥ प्रतीउत्तरे गौतमीदेतजाये ॥ ह्मणे-
कायसांगूं महादुःखमाये ॥ वनीयेकवो राक्षसनां
दता हे ॥ आजी आमुचा तो महाकाळपाहे ॥ २७ ॥ त
या भोजना मानवा सर्वकाळी ॥ सपक्वान्न गाडा भ
री ह्मैसीजाळी ॥ पुरा माजि त्याची फिरे नित्यपाळी ॥
असे आमची आजि कर्मीदिवाळी ॥ २८ ॥ मुळि-
च्या रि आह्मी असों वो हितांची ॥ पती पुत्र मी आणि
दारा सुताची ॥ तया कोण देऊं करूं काय गंगे ॥ अ-
सें कर्म ठेलें उभें वर्म भंगे ॥ २९ ॥ ॥ उपजाती छं
द ॥ ॥ कोंती ह्मणे पंच सुपुत्र माते ॥ देईन एका
प्रति पाळदातें ॥ आहे क्षुधाकार परंतु त्यासी ॥ वे
गीं करा पर्वत अन्नरासी ॥ ३० ॥ बोलोनि आली नि
जपुत्र ठाया ॥ सांगे कथा सर्व निगर्व राया ॥ त्यादी ध
ला बह्व विप्रकाजा ॥ बोले तथास्तू मग धर्मराजा
॥ ३१ ॥ माळनी छंद ॥ ॥ परम सुख पाहा हो वर्त
ले विप्रधामीं ॥ प्रचुर वधु मिळा त्या लाग ल्यापाक
कामी ॥ दिनमणि उगवे तों अंगणी अन्नरासी ॥
गिरिवरसम केला जाणविलें तयासी ॥ ३२ ॥ धरु
निवडिल आज्ञा मस्तकी भीमराणा ॥ त्वरित चिम
ग आला ब्रह्मधामा सिजाणा ॥ महित ळपटिशाळे
ता डिळी कोंपरानें ॥ प्रभव करूनि गर्ता बैसला चं
डमानें ॥ ३३ ॥ ॥ मनोहार छंद ॥ ॥ धातव
रादि वायका पवित्र विप्रनायका ॥ समग्र अन्न

आइकांनया सिवा दि तियेका ॥ फिरो निपाहातीपळें रितें चि देखतीतळें ॥ सवें चि धांवतीबळें ज सिउठावळीं दळें ॥ ३४ ॥ घृतादि शर्करोदन्या पवित्र पोळिया पुन्या ॥ घडीनघारिया वन्या मधू सगर्भ सांजुऱ्या ॥ करोनि भातपर्वडी विशेषवादिनी कढी ॥ परंतुकायतोगडी पुरेल्लणेलत्याघडी ॥ ३५ ॥ ॥ शृंगीणी छंद ॥ ॥ भक्षुनी सर्वही अन्नरासी निकी ॥ पाहुंजोलागलाकांनये आणिकी ॥ त्या क्रियादेखुनी विप्रदारापहा ॥ कायहाराक्षसरूतोचि आला ग्रहा ॥ ३६ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ झणि निवेदिल महामुखि आस्त्रां ॥ खरकल्यामग हळूहळू रामा ॥ द्वीजपतीसह कंपीत भीउनी ॥ घरधनी विनवी करजोडुनी ॥ ३७ ॥ स्वामिया मुनिवराबळिमेरू ॥ संपला सकळ पाकपसारू ॥ ठेविलापरितया असुरासी ॥ आणिसत्वरस्लणेबळिरासी ॥ ३८ ॥ तो रिपूमज निवेदिल जेंव्हां ॥ त्यासमोदरिं चिजाइल तेंव्हा ॥ अन्नजें हिरवें सिरवें घरीं ॥ आणि आसलतें मज वोगरी ॥ ३९ ॥ कादिलीं द्विजवरें मग पेंचें ॥ भक्षिली मगवृकोदरदेवें ॥ हरभरे तिळगंहुगुळदाळी ॥ मूगलांखमसूरामठसाळी ॥ ४० ॥ जों धळे हुकहुके किति अंन्ने ॥ भक्षिलीं सकळत्याबळियानें ॥ कोणअंन्न पुरवील तयाला ॥ हातजोडुनि उभा द्विज ठेला ॥ ४१ ॥ ऊठला मुनीतसाचि भुकेला ॥ रांजणींजळवरा मग प्याला ॥ ब्रांम्लणाप्रतिम्ल

णे

णो द्विज शेषा॥ पाठवीं मज अरीवन देशा ॥ ४२॥ ॥
॥ भुजंगछंद ॥ ॥ भरी विप्र गाडा घरीं आणिकाचे ॥
तयाजूंतिले चंड ह्लेसे बळाचे ॥ धुरें बैसला पांळिपा
वेतळ्याची ॥ असे वस्ति जेथें तया राक्षसाची ॥ ४३॥
प्रतापी बळी तों डियानाम त्याचें ॥ जगद्भक्षकुश्च्यळा·
सदेह जाचें ॥ मुखीं शुक्ल दंतावळी काळदाढा ॥ वपूका
करूपी रिपू घोर गाढा ॥ ४४॥ क्षुधें पीडला तो उभा
मार्ग पाहे ॥ तदा गाडीयासी त्वरें देखताहे ॥ रचूनि·
पुञ्जाकरतळीं भीम झेली ॥ तया दाखऊनी मुखामा
जि घाली ॥ ४५॥ वरी पांकुल्या दाखवीवा महस्तें ॥·
असें देखतां धांविंजे राणमस्तें ॥ वज्रें मुष्टी मानेवरि
घावो हाणें ॥ बळि खाय तैसा द्विजैसा नजाणे ॥ ४६॥
॥ उपजाती छंद ॥ ॥ लाताबुक्या राक्षस देत जाये ॥
तो भक्षितां अन्न परिन राहे ॥ खाऊनि गेला सकळी
क जेव्हां ॥ कोपाग्नि जाला बळि भीम तेव्हां ॥ ४७॥
॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ सिंव्हनादें यायो सुतगरज
ला घोर घनता ॥ उडोनी आकाशीं ह्रदइं हाणितला
परलता ॥ शचीकांते जेसा अचळउरीं वज्र प्रहरिला
॥ तसा घायें उर्मीवनपति उलंडोनि पडिला ॥ ४८॥·
तया मुर्छा आली नगवतनीं जलाम हितळीं ॥ त्यजू
नी त्या पाळी वरि उतरला पंडुजतळीं ॥ करभक्षाळू·
नी प्रचुर जळ प्यालां जुळवरी ॥ तदा जाला पाहे रजनि
चर तो सावध परी ॥ ४९॥ ॥ शार्दूळछंद ॥ ॥ दा

याग्नि घृति सीं पिला कड कला कीं काळ ववीळला ॥ कीं तो व्याळ माहा फणी वर गिरी पुछासनींना डिला ॥ तैसा राक्षस कोपला रण मही युध्या प्रती ठाकला ॥ आला भीम वरीत या प्रति कैसें तो तो डि या बोलिला ॥५०॥ ॥ भुंजंग छंद ॥ ॥ अरे मानवा मध्य का मंद बुद्धी ॥ वनामाजि आला सि तूं मृत्यु शुद्धी ॥ करोनि दिल्ही धीट त्वां लात मातें ॥ तरी काय तूं वाचसी का कहातें ॥५१॥ ह्मणे भीम रे राक्षसा रान मस्ता ॥ जगत्रा रिया पाप रूपा प्रदस्ता ॥ बहू भक्षिले लोक त्वां पापबुद्धी ॥ परी मृत्यु आला तुझा अंत शुद्धी ॥५२॥ असें बोलतां मुष्टि घातें बळानें ॥ रणी भीम हाणीतला राक्षसानें ॥ रिपू घाव घेऊनि अंगी ह्मकुस्तें ॥ उरी तों डिया ताडिला वाम हस्तें ॥५३॥ शृंगीणी छंद ॥ ॥ पेटले दो घही घोर द्वंद्वा सके ॥ हाणिती घायतें येकमेकां बकें ॥ फोडिती प्रचंड हाक तें सं घरीं ॥ व्योम कांपेतळीं भूमि काथर्थरी ॥५४॥ ॥ उपजाती छंद ॥ हस्तें हरीचा परि भीम पाहे ॥ साधीत यासाज गिं कोण आहे ॥ बंधू वरी धर्मज यासि साहे ॥ तें काम हीपुण्य परार्थ आहे ॥५५॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ आणिलें मगतळीं असुरानें ॥ फोडिले हृदय कोंपर घातें ॥ वाहिलें रुधिर भूवरि कैसें ॥ मेत साळ पडिलें गिरि ऐसें ॥५६॥ त्यजुनि यातळ्या वरि त्या जला ॥ गाडिया वरि भीम विराजला ॥ हाकिले कर उभारुनि स्लेसे ॥ दे-

रवती सकळ पौरिक कैसे ॥ ५७॥ ॥ उपजातीछं
द॥ ॥ पंच्यारत्या घेऊनि पौरजाया ॥ वोवाळिती
त्याप्रती भीमराया ॥ आनंद तेथें बहु साल जाला ॥ तों
पौरिं चाराव धांवोनि आला ॥ ५८॥ तो भेटला भीम
निगर्वदेवा ॥ राजा करी येउनि धर्मसेवा ॥ वंदोनि
माथां चरणांबुजासी ॥ केली पुढां कंचनरत्नरासी ॥५९॥
॥ तोटकछंद॥ घातलें नगर हें सुखसाई ॥ काय होई
न तुझे उतराई ॥ हें सुवर्ण धन तें तुज काई ॥ अंगिका
र करिजे धरिपांई ॥ ६०॥ द्रव्य काय करणें तपसासी
॥ वांटिलें सकळ विप्रजनांसी ॥ आंमुचें नजगिं को
पा निवाले ॥ भाग्य हें बहु फळा प्रति आले ॥६१॥ ॥
शार्दूळछंद॥ ॥ धर्माचीवचनें परिसुनि पुरिस्वा
मी सुखें दाटला ॥ गेला वंदुनी पाय भूप मग तो वि
ष्णुश्रवा उठिला ॥ पांचिपांडव भोजनीं बसविले दि
व्यान्न विस्तारिले॥ कौंतीपुजन गौतमी गृहपतीसं
युक्त संपादिलें ॥ ६२॥ केले आदरमान जाण बरवे
संतोषली साजण ॥ बोले बैसुनि विप्रकाय मग तो
विष्णुश्रवा आपण ॥ जीजी पुंण्य परायणा मुनिवरा
देवा जगत्कामया ॥ हा सत्कार परोपकार नगरा भी
मार्जिला स्वामिया॥६३॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥
पाडिला पुरकंठक पातकी॥ पंथ पाडक तापेस घात
की॥ आजि सर्वजना सुख वाटलें ॥ घोरजन्मजरा मु
ळ आटलें॥६४॥ ॥ भुजंगप्रयातछंद॥ असो आ

मचें

मच्चें दैवजी विप्रराया ॥ तुह्मां भेटलों जोड लि सौख्य छाया ॥ सभाग्य तुझी पावलों धर्मशाळा ॥ सुखी जाहालों अन्नदानें स्नेहाळा ॥ ६५ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ बोलिला मग धर्म करसें नया ॥ पुंण्य हें तुमचें द्विजराजया ॥ कोण मारिल जी कवणाप्रती ॥ धर्म हे तुमचे प्रबळावती ॥ ६६ ॥ ॥ अमृतललिता छंद ॥ ॥ फार गुरु श्रम लों भ्रमतां वनीं वृक्ष फळें विटलों बहु खातां दुर्धर दुःख किती ह्मणे सांगणें एक तुह्मा पुसणें मज आतां ॥ पुंण्य पवित्र परायण देशजनों न मरावो पुरोन्नमजागा ॥ कंठेल दास कुटुंब कुकाळ असे मज लागुनि सुस्थळ सांगा ॥ ६७ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ त्यानंतरें द्विजपती गुज बोलता हे ॥ पांचाळ देश कुसुमावति पूर आहे ॥ तेथें मजा जग सुखी चिरकाळ पाहे ॥ वर्तें दया विविध तापस धर्म लाहे ॥ ६८ ॥ विख्यात ख्यात जगती यश कीर्ति लाहे ॥ तो राव द्रौपद भला जगतीत आहे ॥ कंन्यात या सि द्रुपदी गुणरूप रासी ॥ होता निचींत नृपने मुनि आर्जुनासी ॥ ६९ ॥ ते पंडु राज कुळ अग्नि आहाळियेले ॥ लाक्षा ग्रहीं अकळ कौरविं जाळियेले ॥ ते दुःख थोर द्रुपदें मनि मानियेलें ॥ द्वारावती हरिसी जाउनि आणियेलें ॥ ७० ॥ आतां नरेंद्र मिनले तिसमस्त तेथें ॥ इंद्रादि देव वरूण नर नाग जेथें ॥ राजा करूनि बसला पण सर्व साक्षी ॥ भेदील त्या वरिल ते नव पंकजाक्षी ॥ ७१ ॥ जावें अगत्य तुह्मि गाकुनि ·

निसें वरासी ॥ होईल कृष्णपरदर्शन लाभ रासी ॥ इच्छा मिळेल धन अन्न वऱ्हाड धामी ॥ जातों मिळो निस ह नागर विप्र आली ॥७२॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ ऐकतां असें धर्म तोषला ॥ फाल्गुना कडे पांहुं लागला ॥ हर्षतो भरे श्री धनुर्धरा ॥ स्वामि जाइजे शीघ्र सैंवरा ॥७३॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ राहो आतां वचन वचनें वाढतो ग्रंथ रासी ॥ रात्रीं तेथें क्रमुनि मग ते चालिले सैंवरासी ॥ आली भेटी निकट हरिची त्या सुखा वर्णु काये ॥ वाहेलों कीं अवचित सुतानंद पोटीं न माये ॥ ७४ ॥ इति श्री द्रौपदीस्वयंवरे विश्रांता ध्याय हा सर्ग पांचवा ॥५॥ संपूर्णमस्तू ॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तू ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ ॥ अध्याय ॥ ६ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ भुजंगप्रयात छंद ॥ ॥ निशांतीं दिशा रंगली पूर्वसाची ॥ सहित माय ते चालिले बंधु पांची ॥ नक्षत्रे पुढें वें घले पाळि पंक्ति ॥ अकस्मात तेथें पडे तेज दिसी ॥१॥ वरी पांडवीं पाहिलें पुष्करासी ॥ तदा देखिलें व्यास योगेश्वरासी ॥

लरें

त्वरें आलिंनीं सर्व लोटांगणासी ॥ ऋषी पावला से ह का सज्जनासी ॥२॥ म्हणे धर्मजी श्रीगुरू शीण गेला ॥ ब हु तां दिसां आजि सांभाळ केला ॥ समर्थ धनी ज्यासि ये प्रिथ्वि माजि ॥ पुसे मी गुरू त्यासि हे कष्ट कां जी ॥३॥ वदे व्यास धर्मा कळे वर्म कांहीं ॥ आरे सार कष्टाहुनीं आन नाहीं॥ फळें गोड येतील या कष्ट वृक्षा ॥ परस्त्रूत जारे-माहाला भलक्षा ॥४॥ कृपा सागराची कृपा भीम म्हावी ॥ पुढा येल ते वस्तु वांटोनि घ्यावी ॥ असें बोलुनी दिव्य देहीं तपस्वी ॥ नभी गुप्त जाला रवीरंग रश्मी ॥ ५॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ सुखें पांचै बंधू जय जय गुरू बोलुनि पाहा ॥ सुखें त्या पांच्याळा त्वरित चरणीं चालति माहां ॥ बहू वेगीं जाती गिरिवर वनें लं-घित गती ॥ सुखी जाले गोदावरितट पुढें देखुनि अन-ती ॥६॥ शुचि स्नाने तेथे करुनि करिती पावन फळें॥ पुढा जाली रात्री निबिड नभ जालें तम बळें ॥ स्नेहाळे ते काष्टे सरळ सरळी आणुनि बरी ॥ बळी भीमें मोळी-करुनि धरिली उत्तर करी ॥७॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ अग्नि दिल्हा लाउनि काष्ट भाळा ॥ त्या जाळि त्या सर्व दिशा विशाळा॥ सव्ये कपाणी द्रुम घेत आहे ॥ स्कंदावरी घालुनि चालताहे ॥ ८॥ चाले बळें गोतमि कंठ कांठीं ॥ पांचीजणे धांवति पाठोवाटी-॥ गंधर्व चित्रांगद नाम ज्याचें ॥ मार्गींच होते अवसान त्याचें ॥९॥ ॥ वसंतछंद ॥ ॥ तंवू प्रचंड

तदि

त टिदेउनि निजरासी ॥ गंगाजळीं क्रिडतसे निजराणि
यांसी ॥ होती अव्यग्र भवती अति भीमसेना ॥ ते भेट
वीर मग हाकित भीमसेना ॥ १० ॥ ॥ भुजंग छंद
॥ ॥ म्हणे कोण उल्केस घेउनि येता ॥ सरा रे सरा
रे म्हणूं काप हासां ॥ असें ऐकतां तो बळी भीमराणा
॥ म्हणे शीघ्र तुम्हीच कां रे सराना ॥ ११ ॥ दुसें अम्हा वे
गीं कराऊं चला रे ॥ कराना तरीं मृत्यु निर्मीनिला रे
॥ असें बोलतां धांवले दिव्य देही ॥ गदा मूसळीं ता
डिला भीम पाहीं ॥ १२ ॥ वपू वज्र त्याची न भंगे न भा
गे ॥ बळी तो द्रुमें सर्व झोडोंचि लागे ॥ किती पाडिले
गर्व गंधर्व गाढे ॥ पळाले किती लागले स्वर्गवाटे ॥
१३ ॥ विभांडोनि सेना क्षणामाजि तेथें ॥ अकस्मात
आला रिपू मुख्य जेथें ॥ धनुर्बाण घेऊनि याचीत्र
सेना ॥ वरी वेंघला देखिलें भीमसेना ॥ १४ ॥ सूस
ज्जितां पंडुजरक्ष हाला ॥ न भिंवक होऊनि वैरी उडा
ला ॥ वरी राहुनी लक्षिलें पंचदृष्टी ॥ करूं लागला
माधवी बाणवृष्टी ॥ १५ ॥ असें देखतां धर्म धारी छ
गेलें ॥ महासंकटीं अर्जुनें काय केलें ॥ करी घेऊनी-
दिसउल्कातयाने ॥ वरी अग्न अव्हानिला मंत्र बाणें
॥ १६ ॥ ॥ चनमाला छंद ॥ ॥ सूटली करिंहु
नी मग उल्का ॥ लागली कडकडां फरुकल्का ॥ तेज
आष्ट दिशांवरि गेलें ॥ व्योम अग्नमय होउनि ठेलें ॥
१७ ॥ दीपलें मग न भीं रिपु डोळे ॥ लागतां हृदय पाव

कि

फिपोळे ॥ अग्निचक्र भवनें करिद्दष्टी ॥ आह्ळो निपड
ला मग स्तृष्टी ॥ १८ ॥ भीम धांउनि तया धरि पांई ॥ वर्त
लें तव नियेक्षणि काई ॥ त्या चियाजळ बिला सिनिज्या
या ॥ चंचलाद्भुत विजूवत काया ॥ १९ ॥ ॥ भुजंगछं
द ॥ ॥ बरे पावल्या लागल्या धर्मपांई ॥ पती वांच
वी तूं चुडे दान देई ॥ अवं डिन भी भीम त्या ताडनासी ॥
तदा बोलिला धर्म रे राखयासी ॥ २० ॥ तसा राखि
ला हात हो भीमसेनें ॥ पुढावंदिला धर्मजी चित्रसे
नें ॥ स्तुती तो करी हात जोडोनि तेथें ॥ तुह्मी कोण जी श्रि
महावीर येथें ॥ २१ ॥ ह्मणे पार्थ गंधर्व देवा वधारी ॥
असो विप्र आह्मी दृत्ती ब्रह्मच्यारी ॥ तुला दंडिलें थो
र अन्याय जाला ॥ तुझें नाम आतां निवेदीं अह्माला ॥
२२ ॥ ॥ शार्दूळछंद ॥ ॥ श्री गंधर्व निजाभिधा
न वदला चित्रांगदु जी वुझा ॥ साधी साम जअर्जुना वि
न महीनाही प्रतापी दुजा ॥ बोले धर्म यथार्थ शब्द स
ख या त्यां भाव जाणीतला ॥ आह्मी पांडव बोलतां चि
चरणीं चित्रांगदु लागला ॥ २३ ॥ ॥ गीतछंद ॥
॥ क्षेम दीधलें तया युधिष्टिरें ॥ सौख्य मानिलें बहुत
निर्जरें ॥ धंन्य मी ह्मणे जगत्रई भला ॥ स्वामि ला भहा
अपूर्व जोडला ॥ २४ ॥ कोण हे स्थिती कोण त्या स्थ
ळा ॥ जात सां तुह्मी काय ओकळा ॥ सांगुनि कथा स
र्व त्यासुरा ॥ जातसों ह्मणें धर्म सेंवरा ॥ २५ ॥ ॥ उ
पजाती छंद ॥ ॥ चित्रांगदु ऊत्तर देत आहे ॥ तातें

तिये

त्रि येच्यापणसारिलाहे ॥ भेदील हा फाल्गुन येक त्या
नी ॥ मीचा स्तुषी देइन मंत्र यासी ॥ २६ ॥ आज्ञा निगर्व
रूप सत्वर देत आहे ॥ पार्थासि मंत्र मग तो उपदेशिता
हे ॥ होईल तैल सहसी तळ जाणयेणें ॥ तिंबेल मछप
गभेदुनि शीघ्र तेणें ॥ २७ ॥ आणीक एक चरितार्थ अ
पूर्व आहे ॥ मंत्रूनि बाण रणि सोडुनि विर्य पाहें ॥ तेथें
अमित्र गुण भंगुनि सर्वजाति ॥ होती असंख्य शर
राजन भींनमाती ॥ २८ ॥ आनंद जाला मग अर्जुना
सी ॥ तूं आमुचा षष्टम बंधु होसी ॥ सांगें प्रसंगें मज
कार्य तेणें ॥ कांहींतरी होय उत्तीर्ण जेणें ॥ २९ ॥ ये रू
ह्मणे सर्व रमा निवासे ॥ संपूर्ण केलें मज दिव्य वासे
अनेक लागे परियामनातें ॥ याचा तुह्मी पाळक मं
मातें ॥ ३० ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥ दिल्हा मंत्र अ
ग्नीत यास ज्ज्ञनासी ॥ असीच स्तुकी लाधली अर्जुना
सी ॥ विदारासी नेऊनिया पांडवांसी ॥ अति आदरें
रक्षीतो तयांसी ॥ ३१ ॥ ॥ मंदाक्रांता छंद ॥ ॥ के
लें त्याचें अतिथ्य अतिसें भोजनें भोग नाना ॥ वस्त्रें
लें कंठिमनगठी भूषणें दिव्य नाना ॥ ऐसी रात्री सुर
दय सरिता लोटली पांडवांसी ॥ प्रातःकाळीं गमन व
हनीं बैसविले तयांसी ॥ ३२ ॥ ॥ शार्दूल छंद ॥
इच्छाज्ञा दिधलीत सेउपवले ते यान दिव्यांतरीं ॥ घं
वाजत चालती घन ध्वना पंच्याळ देशावरी ॥ गंधर्व
रमिरवला सहच मूगाती पुढा अप्सरा ॥ राजा धर्म

१८४३२

बंधुलक्षित असे हीपांनरा सोयरा ॥ ३३ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ देखीलें नगर त्या द्रुपदाचें ॥ काय वर्णन करुं त्याचें ॥ रत्नगर्भ कनकोत्तम रासी ॥ ऊर्ध्व रंग उजळी गगनासी ॥ ३४ ॥ आंतरूप्य अभ्रा घनसांवळी ॥ वोप देच रियावरि वेगळी ॥ थोर मान वळला द्रुपदासी ॥ मीनले त्रिभूवनोदरवासी ॥ ३५ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ यानास नि वसुनि पांडव येत होते ॥ जाले तटस्त गगनी मग सर्व होते ॥ देखुनि काम कुसुमावति राजधानी ॥ बोले निगर्व अनुजाप्रति काय वाणी ॥ ३६ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥ पहा रे पहा शक्र शाळेचि वाणी ॥ दुजी हे महीमस्तकी राजधानी ॥ घनःश्याम शौरी सखा दूत आहे ॥ रूपे भेट आम्हासि देईल पाहे ॥ ३७ ॥ गंधर्व देवा परम स्नेहाळा ॥ येथेंचि आम्हा उतरीं दयाळा ॥ जातां मती श्रेष्ठ नगरांत पाहे ॥ होईल चर्चा प्रभु लान साहे ॥ ३८ ॥ मालनी छंद ॥ ॥ उत्तरुनि मग धात्री यान चित्रांगदानें ॥ बहुहित सिकवीलें पांडवां लागीं तेणें ॥ नमन करुनि त्यासी धर्मराजा निघाला ॥ उपडुनि मग येरू यान पंक्ती मिळाला ॥ ३९ ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ पांडवीं नगर सेविलें वरें ॥ सुंदरें परम मंदिरें घरें ॥ पातले मग कुलाल भुवना ॥ मानलें स्वछक निरीक्षीतां मना ॥ ४० ॥ धांवला परम साळई सुखें ॥ वंदिले चरण बोलिला मुखें ॥ आजमीस धनजी द्विजोत्तमा ॥ योग्य हा निज निवास हो तुम्हा ॥

ति येच्याप णसारिलाहे ॥ भेदील हा फाल्गुन येक त्यासी ॥ मीचा क्षुधी देइन मंत्र यासी ॥ २६॥ आज्ञा निगर्व नृपसत्वर देत आहे ॥ पार्थासि मंत्र मग तो उपदेशिता हे ॥ होईल तैल सहसी न कळ जाण येणें ॥ विंबेल मछपणभेदु निशी घ्रतेणें ॥ २७॥ आणीक एक चरितार्थ अपूर्व आहे ॥ मंत्रूनि बाण रणि सोडुनि वीर्य पाहें ॥ तेथें अमित्र गुण भंगुनि सर्व जाति ॥ होती असंख्य शर राजन भीन माती ॥ २८॥ आनंद जाला मग अर्जुनासी ॥ तूं आमुचा षष्टम बंधु होसी ॥ सांगें प्रसंगें मज कार्य तेणें ॥ कांहीं तरी होय उत्तीर्ण जेणें ॥ २९॥ ये रू ह्मणे सर्व रमानिवासे ॥ संपूर्ण केलें मज दिव्य वासे ॥ अनेक लागे परिया मनातें ॥ घ्यावा तुह्मी पावक मंत्र मातें ॥ ३०॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥ दिल्हा मंत्र अग्नीत यास ज्जनासी ॥ असीच क्षुकी लाधली अर्जुनासी ॥ बिदारासी नेऊनिया पांडवांसी ॥ अति आदरें गौरवी तो तयांसी ॥ ३१॥ ॥ मंदाक्रांता छंद ॥ ॥ केलें त्यानें अतिथ्य अतिसें भोजनें भोगनाना ॥ वस्त्रें रत्नें कंठि मनगठी भूषणें दिव्यनाना ॥ ऐसी रात्री सुखद यसरिता लोटली पांडवांसी ॥ प्रातःकालीं गमम वहनीं बैसविले तयांसी ॥ ३२॥ ॥ शार्दूल छंद ॥ इछाज्ञा दिधली तसे उपवले ते यान दिव्यांतरीं ॥ घंटा वाजत चालती घन घना पंच्याळ देशावरी ॥ गंधर्वें रमिरवला सहव मृगाती पुढा अप्सरा ॥ राजा धर्म

१९५३२

वं धुळ क्षित असे ही पांन रा सागरा ॥ ३३ ॥ ॥ तोट क छंद ॥ ॥ देखीलें नगर त्या द्रुपदाचें ॥ काय वर्णन कसें करुं त्याचें ॥ रत्नगर्भ कनकोत्तम राशी ॥ ऊर्ध्व रंग उजळी गगनासी ॥ ३४ ॥ आंत रुष्ण अभा घन सांवळी ॥ वोप देच रिया परिवेगळी ॥ थोर मान चढला द्रुपदासी ॥ मीनलें त्रिभूवनोदरवासी ॥ ३५ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ यानास निघसुनि पांडव येत होते ॥ जाले तटस्त गगनी मग सर्व होते ॥ देखुनि काम कुसुमावति राजधानी ॥ बोले निगर्व अनुजाप्रति काय वाणी ॥ ३६ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥ पहा रे पहा शक्र शाळे चि वाणी ॥ दुजी हे मही मस्तकी राजधानी ॥ घनःशाम शौरी सखा दूत आहे ॥ कृपे भेट आल्यासि देईल पाहे ॥ ३७ ॥ गंधर्व देवा परम स्नेहाळा ॥ येथें चि आल्या उतरीं दयाळा ॥ जातां मती हे नगरांत पाहे ॥ होईल चर्चा प्रभु लान सा हे ॥ ३८ ॥ मालनी छंद ॥ ॥ उत्तरुनि मग धात्री यान चित्रांगदानें ॥ बहु हित सिकवीलें पांडवां लागी तेणें ॥ नमन करुनि त्यासी धर्मराजा निघाला ॥ उपउन्मि मग येरू यान पंक्ती मिळाला ॥ ३९ ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ पांडवीं नगर सेविलें वरें ॥ सुंदरें परम मंदिरें घरें ॥ पातलें मग कुलाल भुवना ॥ मानलें स्छक निरीक्षीतां मना ॥ ४० ॥ धांवला परम साळई सुखें ॥ वंदिलें चरण बोलिला मुखें ॥ आजमीस धनजी द्विजोत्तमा ॥ योग्य हा निज निवास हो तुला ॥

तुह्मा ॥ ४१ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ केला बहूता
दर साह्यियाने ॥ धाईल कैसा परि भीम त्याने ॥ आ
णी कये थें मुनि बोलिये ला ॥ मुद्रा हरी देउनि त्यासी
गेला ॥ ४२ ॥ ते मुद्रिका घेउनि भीम कैसा ॥ पुरी भ्र
सारित नेम रेसा ॥ घालील जो भोजन पूर्ण मातें ॥ हे
मुद्रिका देईन मीत यातें ॥ ४३ ॥ होती अमोल परि ते
यदुराजमुद्रा ॥ गेली म भोवत पुरी नृप मंत्रि भद्रा ॥
भक्षाल अन्न किती जी तुह्मि भीम देवा ॥ घा मुद्रिका
येसदनी मन मानजेवा ॥ ४४ ॥ ॥ शार्दूल छंद ॥
हातीं भीम धरूनि सेवक जनी तो मंडपा आणिला ॥
जेथें या भवनत्रया नृपवरा होतान्न पाकार्चिला ॥
तो वेसोनि निचींत अमृत हारे सर्वै निसंतानिला ॥ घा
लाना निक कांह्मणां निसकळांकों धें वदों लागला
॥ ४५ ॥ ॥ अमृतललिताछंद ॥ ॥ गंधव
ना सुटल्या पळ सर्व हीमंत्रि पदाप्रती धांवत आले ॥
धाडुनि कोण तुह्मी दिधला अरी मंदिरीं अन्न गिरी
चि निमाले ॥ पाठि चियेउनी या वर कोदर त्यासि ह्मणे
गुण गर्व समुद्रा ॥ व्यर्थ तुह्मा पण धाइच नाम नजा
इन मी घरि दे निज मुद्रा ॥ ४६ ॥ ॥ शृंगिनी छंद ॥
॥ आग लागो तुझ्या काळ पोटावरी ॥ अन्न मादारले
घातले उदरीं ॥ मुद्रिका हे कसी मागसी ताठुनी ॥ या
सि घाला गृहा बाहिरी पिटुनी ॥ ४७ ॥ लोटिजे त्यासि
त्या सर्व का मारकीं ॥ काय लोटेल तो पर्वताकारकीं ॥

राग आला तया ताडिले सर्वही ॥ लोळती वस्तसे भों वताले मही ॥ ४८ ॥ ॥ घन माला छंद ॥ ॥ जाहा ला कलकाकळ वादली ॥ हाकलग्न घरीं सुरवाडली ॥ कृष्णा येउनि तया पवि मूद्रा ॥ भीम जाय मग सैन्य समुद्रा ॥ ४९ ॥ ॥ शृगिनी छंद ॥ ॥ कौरवांचे द- ळींजाउनी येकला ॥ येकतंबुत्यानें समुत्याटियेला ॥ चंडग्रेथी तयाची करूनी पाहा ॥ जाय भीक्षाटना तेपु रिसीं माहा ॥ ५० ॥ दीधलें दुःखत्या पूरलोकां अती ॥ अंन्न आकर्षितो कोण जाणे किती ॥ घातलें नेउनी स र्व गंगोदकीं ॥ अर्पिले अंन्न नें कत्छ मत्छा सिकीं ॥ ५१ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ पातला उपरितो निज धामा ॥ साळया प्रति ह्मणे अजि मामा ॥ मी आसा चि फिरेंव्य र्थरिकामा ॥ लावि जे मज तुह्मी तरिकामा ॥ ५२ ॥ स कुलाल वदला जिं विच्या गुजा ॥ पाहीजे मृतिका मज- जी द्विजा ॥ दोन पेंड गिरि घेउनी आला ॥ साळ ई विभ व देखुनि भ्याला ॥ ५३ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ अ सो असें भीमचरीत्र पाहे ॥ जे बोलतां कौतुक फार आ हे ॥ रात्री क्रमोनी मग ते निवासी ॥ ते चालिले पांडव मंडपासी ॥ ५४ ॥ चित्रांगदें चित्र विचीत्र वस्त्रे ॥ हो नीं दिल्ही भुषण युक्त मित्रें ॥ केळीत्र माळा कटि ढा ळवाणी ॥ मुद्रा करी कुंडल जोड कर्णी ॥ ५५ ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ लाविले मग त्रिपुंड मस्तकीं ॥ चालि ले धरोनि दंड हस्तकीं ॥ दीव्य ते द्विज राज विराजती ॥

चंदनें

वंदनें नगरलोक घालिती ॥५६॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥ उभा मंडपा आंगणी सैन्य सिंधू ॥ मधें या जनी चोरवाचें प्रसिंधू ॥ पुढा कांबिकाऱ्याउभ्याभीमथाठी ॥ असा आंत जाली जगत्रैक दाटी ॥ ५७॥ ॥ ॥ वसंततिलक छंद ॥ ॥ देखोनि विप्रजन पावनखेद हारी ॥ ते घालितीन मन कांचन दंड धारी ॥ केला प्रवेश विधि वेश विराजमानें ॥ जाले सुखी कनक मंडप देखिल्यानें ॥ ५८॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ कृपासिंधू भद्रासनि मिरवला सन्मुख पाहा ॥ निरक्षोनि पंडु सुत हरुषले मंगळ महा ॥ वनामध्यें होते भ्रमण करितां क्लेश भरले ॥ दयाब्धीनो दृष्टी प्रगट पडतां सर्व हरले ॥ ५९॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ पांची पांडव देखता चिनयनी जाला सुखी श्री हरी ॥ भद्री होय उभा प्रहास्य वदनें त्या मान्यता तो करी ॥ अशीर्वाद हरीसी देउनि पुढा पांचि उभे राहिले ॥ देवेंद्रा उनि विप्र मंगळ तथा वैसा खुणा वारिले ॥ ६०॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥ चालिले द्विजसभेसि लक्षुनी ॥ देखती सकळ विप्रलोचनी ॥ बोलती द्रुपद धंन्य ये मही ॥ पातले पवीत्र हीन पांच ही ॥ ६१॥ एक हा मुसळ कंद भासतो ॥ लक्षणीं परम उग्र दीसतो ॥ गवया प्रती करा त्वरा गती ॥ ना तरी करील हा कळी प्रती ॥ ६२॥ ॥ भुंजंग छंद ॥ ॥ असा पांडव वैसले ब्रह्म मेळीं ॥ प्रभु उध्धवा गुह्य सांगे समूळी॥

पाहा

पा हा पैलते बैसले बंधु पांची ॥ मती मंद जाली तदा उत्थ वाची ॥ ६३ ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ ते पंडु सुत ते चिस वंजगती कांनो ळखिले ति हीं ॥ हा भावार्थ अपूर्व भासत असे आक्षेपिले श्रोति हीं ॥ वक्ता भार्थी ह्मणे चराचर कला सुत्रें हरी खेळवी ॥ चक्षु भ्रांति ल बाहु त्या निज करीं दोरी धरी नाचवी ॥ ६४ ॥ रात्री उल्क उजेड तो जन पुढीं अंधार जो भासवी ॥ तो जैं गुप्त करील पांडव जगीं तें कोण होइ खवी ॥ ऐसें उत्तर आयकोनि सुजनी अभ्यासीयें लाकवी ॥ जाला प्रश्न पवित्र हे न पुरला आतां कथा चालवी ॥ ६५ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ कृपासागरा फार संतोष वाटे ॥ सदानंद तो माजि आनंद दाटे ॥ पुढा राजपुत्रा सि देखो नि पाहे ॥ सुखें डोल तू बोल तू गोड आहे ॥ ६६ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ रूप साभळजा नृपनंदना ॥ तान्हया तनुजा गुणवर्धना ॥ क्षेत्रिया अदया अरिमर्दना ॥ जाइं सत्वर मंदिरमंडना ॥ ६७ ॥ आत्म सैन्य सरिसें सह घेई ॥ थोर थोर कुकुरादिक नेई ॥ भूषणें द्रुपदिजे प्रति देई ॥ मंडपात्वरित घेउ नियेई ॥ ६८ ॥ भोंवते कटक दुर्ग रचावें ॥ सावधान पथि बाव हुयावे ॥ गोड गोड वदले करुणाब्धी ॥ ते पुरे शान नया सुखबाधी ॥ ६९ ॥ ॥ वसंतमालनी छंद ॥ ॥ तरतर तर देही रोम रंचीत जाला ॥ थरथर मग कांपे कंठ दाटोनि आला ॥ ढळढळ ढळ नेत्रीं लोटले पुण्य पाणी ॥ वचन हिं वदवेना कोण जोडील पाणी ॥ ७० ॥ ॥ वसंत छंद ॥

छंद॥ ॥सारांश कृष्णाचरणीं निजमस्तका ठे
ऊनि राजकुमर निघताचि जाला॥ सेना समुद्र
सा घनसा विराजे॥ जाले रथारुढ यदूनरईंद्र राजे॥ १॥
॥ वाजंत्रें मृदुतुरें गजरें निघाली॥ छत्रध्वजा रिघ
टा घनदाटजाली॥ आनंदमूनि द्रुपदी कुळधर्म कासी।
श्रृंगार वर्णन करी हरिदास कासी॥ ७२॥ इतिश्री द्रौप
दी स्वयंवरे विश्रांता ध्याय हा सर्ग सांहावा॥ ६॥ संपूर्ण
मस्तु॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥

॥ अध्याय ७ प्रारंभः॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥वसंत छंद॥ ॥राजदुर्ग
रचित प्रमयाचें॥ द्वार फार विकराळ नयाचें॥ टाकिलें
द्रुपद राजकुमारें॥ ठेविलें कटक्या हिरसारें॥ १॥ भित
रि जाऊनिया नृपनंदने॥ विनविली जननी करवंदनें॥
द्रुपदबाइसि थोकरुणा घनें॥ सभेसि आण विलीस ह
भूषणें॥ २॥ ॥शार्दूळ छंद॥ ॥श्रृंगारासिक
राव राविधिवरा पाच्यारित्यासुंदरा॥ लाभीलाभवराबि
लंबनकरावेगीं मुहूर्ताचिरा॥ तिष्टे पडपियादयाकसम
या वांछा यदूराजया॥ आले सैन्य पथा या सम ऊभे द्वा

रीवधून्यावया ॥३॥ ॥सर्गधाराछंद॥ ॥ऐसिहे
पुत्र वाणी सुखदनुज सुखें शोभनाऱ्‍ी सिराणी ॥ प्रे
मे ऐकोनि कानि प्रमुदित हरुषें दाटली पूर्ण राणी ॥ सा
रा गेउष्ण पाणी मृगमद उटणी तेल यागे तस्नानीं ॥आ
णाम झीभवानी अनळ कमळणी तारकामाथतान्हीं॥
॥४॥ ॥उपजातिछंद॥ ॥प्रौढाप्रगल्भाअब
ळा निबाळा । मुग्धानुपंम्यासगुणासुढाळा॥ सुवासि
नी आलुणिकामरेखा॥ रामा मिळाल्या करिकोण ले-
खा॥५॥ ॥आमृतललिताछंद॥ ॥घेउनिया
सखिया सरिस्या उपरी वरीं सुंदरी रेवकत होती॥ जाउ
नि साव नित्ताकडियें वरि घेउनिया तिसीसत्वर येती॥
मांडुनि रत्नजडीच्चवरंग घडीघट साधुनियां सुतवीती
॥ तेलउनिजनु मार्जन सारुनि सोज्वळ तेजळा भ्यांगक
रीती॥६॥ ॥उपजातिछंद॥ ॥तेन्हातसंस्त्र
निळ पट्टपट्टी॥ वाद्यें तुरें वाजती दुर्गमुगुटी॥ येके क
रें कूंतळ गंधचोळिती॥ येकी पदांभोजतळें नव्हातिती
॥७॥ यानंतरें तें मखजो तिचें बरें॥ अभ्यंगजालें विधि
युक्त साजिरें॥ पाटावरी आजनि आगवोपिती॥ पट्टा
बरें सुदरीनी रवोपिली॥८॥ ॥वनमालाछंद॥
पाय धोळकरि सुंदर नागरा॥ नेसलीतगटी मृदु घा
गरा॥ कंचुकी तंटत टीउरी केसी॥ पावकेंचि दिधली
उटिजैसी॥९॥ वाळऊंनि कबरी सुखदेणी॥ घालली
सखिजनींसगळे णी॥ भूषणें रचितजांबुनदाची॥

लेइलीमगलताकनकाची ॥१०॥ ॥ वसंतछंद॥
॥ भाषामुचीप्राकृतराहाटिहेमऱ्हाटी ॥ याहे विशेषक
विवंशाकुळीमऱ्हाटी ॥ तेदक्षणेसितनयाचळहीम
ऱ्हाटी ॥ शृंगारयास्तवकरीमगतेमऱ्हाटी ॥ ११॥ ॥
शार्दूळछंद ॥ ॥ हासाधारणपुंण्यपावनमहा
राष्ट्रस्वदेशाथिला ॥ मीसाधारणबोलतोंकुळरवेश्रृं
गारधर्मापुला ॥ पांऱ्याळीशशिवंशतारकसतीजेपं
चतत्वोन्मनी ॥ तेमाझीकुळदेवताअनळजाअर्चीनि
मीभूषणीं ॥ १२ ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ भांगरेख
अतिसुंदरभागीं ॥ दर्पणाकृतज्याहृयभागीं ॥ रा
खडीखचितमूदविराजे ॥ मोरबोरतळिनर्तलसाजे॥
॥१३॥ ॥ अमृतललिताछंद ॥ ॥ गुंफुनिमूर्धि
सूवर्णसूतेदिल्हीसोडुनिवेणीमहामृदुकेसी ॥ शृष्टि
सकोमळकर्दळिपत्रपरीतनुनूतननागीणजैसी ॥ उं
बितआम्रनितंबतिचेंजसीदिव्यफळेंगजिनीधरिसें
डे ॥ रत्नखचितअधोमुखझळझळमंडीत्राजतशा
मलगोंडे ॥ १४ ॥ ॥ भुजंगप्रयातछंद ॥ ॥ अ
सोमस्तकीमुक्तनक्षत्रमाळा ॥ सुदाळावहुगुंफिल्या
आळुमाळा ॥ रवीसीसफूलशशीअर्धचंद्रीं ॥ रूपे
बैसवीलातिनेभाळभद्रीं ॥ १५ ॥ तळीरत्नजोतीज
सीदीपकाची ॥ टिळा किंकिळाअंधकारीतयाची ॥
अतीसुक्षमाभ्रूलताशामवक्रा ॥ धनुष्याकृतीअ
र्चितीकामचक्रा ॥ १६ ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ च

क्षुबाण नव अंबरुहाक्षी ॥ जे म्हणीं सज्जुनि सादर लक्षी ॥
तैषडे त्रिभुवनास्मर धाडी ॥ अंबिका अमर भेदु मिपाडी
॥ १७ ॥ नासिका सि उपमा वदु काई ॥ होय तो निगम
धर्म निकाई ॥ कल्पवेलि नृपजा कळिना सा ॥ साज
नी भ्रमर पंक्ति रुपासा ॥ १८ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥ ॥
रुरध्वंस पितृवन ध्वंस ताता ॥ रुरवी होय तेथें चित्तो
येत जातां ॥ आसोनासिकीनायका नम्र नेणें ॥ कसी
आई कालेइली दिव्य लेणे ॥ १९ ॥ शार्दूल छंद ॥ ॥
॥ नृत्यै कार मयो र वेसर विकीं त्याली जसी राजसी
॥ खालीं मुक्तप्रभा पळीउडुगणें आलीं निवासाज-
सी ॥ दाणें दोन तया वरी झळकती ते शुक्रतारापती ॥
ज्ञालेंपावन पावले रुरव महास्पर्धत्व आहेंफिती ॥
॥ २० ॥ वंशी निर्मळ सारुतां तु शरदी अस्त्री निशा पौ
र्णिमा ॥ ताराकांपति राज सूत वदनी साजे तिचा चंद्र
मा ॥ चंद्राचे रथिं शोभली रुरसभा त्यानंतदंत प्रभा
कीं ते बत्तिस लक्षणेच बसलीं बग्नीं रुरवासोरभा ॥
॥ २१ ॥ पांचाळी अधरोत्तमा प्रियतमा देऊं अरूणोप
मा ॥ तो बिंबाळ कठोर विद्रुम कुडा कंदर्प अंगो ळिमा ॥
भेदी बाळरवी उदोत समयीं ज्यारंग रश्मीतमा ॥ त्यारे
षा कुंत पावती परिरुधा धत्यारुधाहीन मा ॥ २२ ॥ ऐ
से नोपमते रुरवोत्तम मधीं वस्ती करी मोहिनी ॥ फा
केदिव्य विकाश हास्य करितां जेसी लवे दामिनी ॥ हो
ती येष्टित दष्ट मध्य सकळा पद्माक्षिया कामिनी ॥ ऐ
सी

लेदुलीमगलनाकनकाची ॥१०॥ ॥ वसंतछंद ॥
॥ भाषामुचीप्राकृतराहाटिहेमऱ्हाटी ॥ याहे विशेषक
विवंशाकुळीमऱ्हाटी ॥ तेदक्षणेसितनयाचळहीम
ऱ्हाटी ॥ शृंगारयास्तवकरीमगतेमऱ्हाटी ॥११॥ ॥
शार्दूळछंद ॥ ॥ हासाधारणपुण्यपावनमहा
राष्ट्रस्वदेशाथिला ॥ मीसाधारणबोलतोंकुळरवेंशृं
गारधर्मापुला ॥ पांच्याळीशशिवंशतारकसतीजेपं
चतत्वोन्मनी ॥ तेमाझीकुळदेवताअनळजाअर्चीनि
मीभूषणीं ॥१२॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ भांगरेख
अतिसुंदरभागीं ॥ दर्पणाकृतज्याहृदयभागीं ॥ रा
खडीखचितमूदविराजे ॥ मोरबोरतळिनर्तलसाजे ॥
॥१३॥ ॥ अमृतललिताछंद ॥ ॥ गुंफुनिमूर्धि
सूवर्णसूतेदिल्हीसोडुनिवेणीमहामृदुकेसी ॥ दृष्टि
सकोमळकर्दळिपत्रपरीतनुनूतननागीणजेसी ॥ उं
वितआम्रनितंबतिचेंजसीदिव्यफळेंगजिनीधरिलें
डे ॥ रत्नखचितअधोमुखझळझळमंडीतराजतशा
मलगोंडे ॥१४॥ ॥ भुजंगप्रयातछंद ॥ ॥ अ
सोमस्तकीमुक्तनक्षत्रमाळा ॥ सुदाळावहुगुंफिल्या
आलुमाळा ॥ रवीसीसफूलशशीअर्धचंद्रीं ॥ रूपे
बैसवीलातिनेभाळभद्रीं ॥१५॥ तळीरत्नजोतीज
सीदीपकाची ॥ टिळा किं किळाअंधकारीनयाची ॥
अतीसुक्ष्माभ्रूलताशामवक्रा ॥ धनुष्याकृतीअ
र्चितीकामचक्रा ॥१६॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ च

क्षुधाण नव अंबरुहाक्षी ॥ जे क्षणीं सजुनि सादर लक्षी ॥ तैं पडे त्रिभुवनास्मर धाडी ॥ अंबिका अमर भेद निपाडी ॥ १७ ॥ नासिका सिउपमा चदु काई ॥ होय तो निगम धर्म निकाई ॥ कल्पवेलि नृपजा कळिना सा ॥ साजनी भ्रमर पंक्ति रुचासा ॥ १८ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ रुकर ध्वंस पितृवन ध्वंसताता ॥ रुरवी होय तेथें चित्तो येत जातां ॥ आसोनासिकी नायका नम्य तेणें ॥ फसी आई का लेइली दिव्य लेणे ॥ १९ ॥ शार्दूळछंद ॥ ॥ ॥ नृत्यैकारमयो रबेसर बिळीं त्याली जसी राजसी ॥ रवाली मुक्तप्रभाचळी उडुगणें आलीं निघा साजसी ॥ दाणें दोन तयावरी झळकती ते शुक्र तारापती ॥ ज्या लेंपावन पावले रुख महास्पर्धत्व आहे किती ॥ ॥२०॥ वंशी निर्मळ सारुतांतु शरदी अस्वी निशा पौर्णिमा ॥ नाराकांपति राजसूत्र वदनी साजे तिचा चंद्रमा ॥ चंद्राचे रथिं शोभली रुकरसभा त्यानंतदंतप्रभा कीं ते बत्तिस लक्षणेच बसलीं बन्नीं रुखासो रभा ॥ ॥२१॥ पांचाळी अधरोत्तमा प्रियतमा देऊं अरुणोपमा ॥ तो चिक्काळ कठोर विद्रुम कुडा कंदर्प अंगो ळिमा ॥ भेदी बाळरवी उदोत समयीं ज्या रंग रश्मी तमा ॥ त्यारेषा करुन पावती परिरुधा धत्यां रुधाहीन मा ॥ २२ ॥ ऐसे नोपमते रुखोत्तम मधीं वस्ती करी मोहेनी ॥ फाके दिव्य विकाश हास्य करितां जे सीख वेदामिनी ॥ हो तीचे एितदष्ट मध्य रकळा पद्माक्षि या कामिनी ॥ ऐ

सी

सीते द्रुपदात्मजा विनयनी छुजीत ओठे जणी ॥ २३ ॥
शिखरणीछंद ॥ ॥ असो कर्णस्वर्णी मगज डित
पं रवे झलकले ॥ महामोतीपर्णी प्रभ वत रणी सीतळ
पले ॥ तळी बाळ्यापंक्ती भरुनि झळमुक्ती मिरवल्या
॥ जश्या बारा सोळा शशिरवि कळा येक वटल्या ॥ २४
तथा कर्णश्चापी रव चित तळिं रत्नें रज गुणें ॥ स्वभूच
क्राकारें तळपद वल्यालीन रवने ॥ असो कंबू कंठी
दुलडी तिलडी पंचलडि ते ॥ प्रभा ज्या मोत्यांच्या वळिसध-
माया मिरवते ॥ २५ ॥ ॥ **उपजाति छंद ॥**
॥ ॥ चापेकळी चंदनहार घाली ॥ येकावळी
हार हारम्य त्याली ॥ श्री चौसरा अंबर साजब मा
ळा ॥ रत्नावळी मोहन मुक्तमाळा ॥ २६ ॥ वक्षस्थ
ळीं धुकधुकी मगराजवीते ॥ त्याहीतळी पदक राजवि
राजवीते ॥ पेटी गळा गहनले उनि कोंदणाची ॥ जा
त्या प्रभाव मगओ णि कुळे ईनाची ॥ २७ ॥ ॥ **माल
तीछंद ॥** ॥ बाहुदंड बाजुबंद तोळबंद दंडिले ॥
ते त्रिदेव लोकितां अकामयोगि दंडले ॥ कांकणें रवे
जवे चुडे मणींद्र मुद्रिका ॥ वेसल्यावळी दशांगुळें झ
ळाळ चंद्रिका ॥ २८ ॥ तोळबंद तो कटी निबंध भूपटी
रुळे ॥ पेवरी विजावरा सिकायत्या विजूतळे ॥ चंद्र
चालु निजसी लता चि आणु निघडे ॥ पायघोळ नेसतां
मही सिचां दणे पडे ॥ २९ ॥ अंदुवां कि सांखळ्या लु-
ल्या अनर्घ्य घागऱ्या ॥ अनोट वीन वे फुले विरोदीया

जदा

जटा बऱ्या ॥ मध्यतो बरा तिचा अलंकार भारला ॥ मेखळा तिये स्थळीं अमोल दिव्य घातला ॥ ३० ॥ ॥

मालनीछंद ॥ ॥ प्राकृत वचन त्याचें आईका नाम साचें ॥ जरिक बरह्मणा वें मोल नो हे तयाचें ॥ उभरि पदर घेते पेलवी दुल्लतेचा ॥ अवनि ठिवीत आहे अयुज्या अंबराचा ॥ ३१ ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ सुखांभोध्या पालाकीं मग मुकुर घेउनि विजया ॥ करी श्रीकंजाक्षीजन हारुपिनी देति विडिया ॥ असीं सर्वें लेणीं तनु वरि यथानुक्रम उनी ॥ उभी ठेली जेसी नविनफुल्ली दिव्य नलिनी ॥ ३२ ॥ ॥ शार्दूलछंद ॥ ॥ पाहे भारथ मूळचूळ वदनी सर्पीं निशा वा निमा ॥ भासे तिव्रतमा ळजाहाळ जसी काळा चिह्नी काळिमा ॥ कीं दंदोदरवारधी विनमथें बुधीनि घालीर भा ॥ कीं ते क्षोभ हिमाळयांतुनि सती बाहीर आलीउभा ॥ ३३ ॥ ॥

॥ मालनीछंद ॥ ॥ नव्हे सौंदर्याब्धी वरिल लहरी शाकुतवली ॥ नव्हे तारुण्याची सबळ सरिता तुंबळ चली ॥ नव्हे लावण्याची लवलव लता येक चढली ॥ नव्हे तेजाग्नीची त्रिभुवनकळा नारि नरली ॥ ३४ ॥ कसी वर्णूं शोभा सरकुर अरुरी किन्नरवरी ॥ लपा घेती रूपा मलिन करिते कांप शरिरी ॥ जिचें लोकीं नाम स्मरण करितां दोष हरती ॥ पवित्राची गंगा मग वचन मात्रे चितरती ॥ ३५ ॥ उभी आहे द्वारांगणि चकित बा राजणिवरी ॥ जगी गोरी सीता गहन लगसी

ता

तासहचरी ॥ निजानंदेनानापरिमळरचे व्योम भरि
ती ॥ जश्या अष्टेंगानारस विलसति मंगळरती ॥ ३६
॥ ॥ भृंगिनीछंद ॥ ॥ रत्नदिपारती घेउनी
अंगना ॥ शीघ्र आली तिची माय द्वारांगना ॥ लक्षि
तां चितिच्या श्री शशांकानना ॥ जन्मदुःखाति नेधा
डिलें कानना ॥ ३७ ॥ सारिते शीघ्र ते प्राण पंच्या रती
॥ होय ते मातृका विडियाच्या रिती ॥ रत्न माळा करी
देउनि कर्णिका ॥ घेउनी बोलिली शब्दलोकर्णिका ॥
॥ ३८ ॥ पाव तूं चिंतिलें मंडपा जाउनी ॥ भेटदेई मला मा
गुती येउनी ॥ दृष्टि लागे ह्मणी प्राण गंगे तुला ॥ कस्तु
रीचा टिळा ह्मणुनि रेखिला ॥ ३९ ॥ ॥ शिखरणी
छंद ॥ ॥ तदा आले मंत्री नमन करजोडोनिक
रिती ॥ त्यजाबाई हे हो विल्हळरस धावेलच रिती ॥
श्रीधीचक्रे जाली तगदगच कोरे अमरसी ॥ महाद्वारी
राज्यात्मज सदळ तिष्ठे समरसी ॥ ४० ॥ उभी साळंका
रा युतगजरू ती पायनवसी ॥ निघे वेगे गंगे अभिजि
त मुहुर्ता सिगिवसी ॥ असो वंदी माते मग गजनिते गू
णाविजया ॥ ह्मणे लाभस्तेषांजनप सरिती पायघडिया
॥ ४१ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ कसी हंसचालीट
ळे मंदमंदू ॥ गती चिंतनी शामजा लागयंदू ॥ रुदाळे अ
सी द्वारपाळे निघाली ॥ प्रभा फांकतां ते दिशा दिव्य जा
ली ॥ ४२ ॥ ॥ उपजातीछंद ॥ ॥ भृंगारिलाप
र्वत कूर्जव्याच्या ॥ आकार ते साकरि आत्मजेचा ॥ श्री

रु

रुक्मबंदीवरिडोल्हारा॥ हेमांबरीराजति दीव्यसारा॥ ॥४३॥ ॥शीखरणी छंद॥ ॥माहामत्तबाळाधरुनि तेंआंकुशफरे॥ मतीकींवेदाचीचतुरबसलीग्रीविसदरे॥ असोजालीपूजावरिवळघलीचंद्रवदनी॥ तडिल्हांकींतारा चळिमिरवळीमेघसदनी॥४४॥ असीतेडोल्हाराप्रमुदित करीवासरमणी॥ झळाळेचिद्रूपामनिचकधरीवासरमणी ॥ भ्रमोदारादाराप्रस्फुलितजश्यादेवदुहिता॥ निघाल्याती संगेवरिदचकल्यानंदनलता॥४५॥ ॥तोटक छंद॥ कळसराजतितेसकळासिरी॥ विविधभोगदळेंअसतीकरी॥ परिमोध्यळितीतेधुळीराजसा॥ विलसतीरसरासरा सरिसा॥४६॥ शशिमुखीकरनीवरिराजते॥ उडुगणेसम घेउनिचालते॥ दळहळाहळसेमगहालले॥ जलनिधीव तवेष्टितचालिले॥४७॥ ॥शार्दूल छंद॥ ॥एथींसी अनुजोतमूमिरवलाछत्रातपत्रावळी॥ मंत्रीयादवथोरथोरथियेचालति दोंहीवळी॥ जैसाजायवसंतपंचवदनावो पावयापार्वती॥ कींबंधूअनुरागपंचमशराअर्पावयानेरती ॥४८॥ ऐसेंउत्तरआयकोनिविनवीजन्मेजयोभूपती॥ स्वामीकायनिमित्यपृथ्वसरिनाहेपंचकांतावती॥ वैशंपायनबोलिलानृपवरापांचाळपाळाप्रती॥ जालेसंकटरेयदर्थिचपुढेंआलेमुनीसदगती॥४९॥ तेहीमूळकथावसानकथिलें तेमींयथानुक्रमें॥ आकर्णीनतुलातदापरिसबातेचालिली संभ्रमें॥ भेरीसतुरीटाळमंगळतुरेंवाद्यांतुरेंदुंदुभी॥ नाना

मि

श्रीतवाजलीघनरवेंसंपूर्णजालीनभी॥५०॥जालाभूहल
कायलोळकलकादाटेतिलोकांबुधी॥पाणीवाहुनिहंमद
डसमुहोलोटेसहस्त्रावधी॥आलीरेअनळाजव्ळालपरते
व्कारेसरालोकरी॥देतीघावोनिशंकयेकचव्थाघालीतये
कावरी॥५१॥श्रीऐरावतिमत्तकुंजरढळेधीरत्वधीरागती
॥धंराघोळघणाणितीघणघणाआंदूझनत्कारिनी॥एराज
स्थितमंडपाद्रुपदजादेवीअसीचालिली॥नादेंपुस्करकोंद
लादुमदुमीभारेधराहालिली॥५२॥ ॥**शार्वरीछंद**॥
पांच्यावीराजभारेमिरवतगजरेमंडपालागिआली॥तेथें
होनृपभारेअमुपचमुभरेंआंगणिदाटिकेली॥त्याचीमा
रोनिढांणीविजयवधुगणीजाहालेयंत्रपाणी॥सेनामंडित
सानीमगनिधभुवनीतेप्रवेशोलाहाणी॥५३॥ ॥**शिख
रणीछंद**॥ ॥सुवर्णाचीलीळागगनफुललेत्यागुनिम
ला॥मध्येंनक्षत्रेसीजसिविचरलीपैंशशीकळा॥नव्हेकीं
त्यारत्नाकरिनिजसुखेंसोज्वळपणें॥रिघालीपैंगंगासह
चगिमहआदिवदनें॥५४॥ ॥**वसंतछंद**॥ ॥संगे
जशाअमरजाअवतारनारी॥त्यापद्मीनीजगतलोचन
नारनारी॥मध्येंसव्ळाळनसुढाळतराजसीते॥आलीप
गामीगिवसीपरराजसीते॥५५॥ ॥**शिखरणीछं
द**॥ ॥असेयंत्राप्टष्टीगगनवतमहामंगळमई॥उभी
केलीसाळकृतमगकरीराजतनई॥वरीकृष्णादेवीजसी
उजळलीचंद्रसमई॥विकासिनेंजालेंत्रिभुवनकळामोह
न

नमई॥५६॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥सभावक्रदृष्टीनिरक्षी
निगोरी॥तदादेखिलाब्रह्मसाकारशौरी॥विच्यारिमनी
हाहरीआदिबंधू॥चिदानंदमूर्त्तीनिजानंदसींधू॥५७॥
वसंतछंद॥ ॥आहेसाहाकृतसखामधुकैटभारी॥
कैंचेमलातरिजगीभयकीटभारी॥प्राणारतीकरुनिकृष्णा
मनेचिवंदी॥घालीजगासिमगमोहनरूपबंदी॥५८॥ ॥
उपजातीछंद॥ ॥आतांसभामोहनवर्णनासी॥ओ
णामनाहेअधिवर्णनासी॥जैसाकलोवासचिद्वारकेसी॥
बोलेअसेश्रीहरिदासकासी॥५९॥ ॥इतिश्रीद्रौपदी
स्वयंवरविश्रांताध्यायहासर्गसातवा॥७॥ ॥संपूर्ण
मस्तु॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥

अध्याय ८ प्रारंभ·

श्रीगणेशायनमः॥ ॥शार्दूलछंद॥ ॥होतांमंडप
राजकाजसमईलोकत्रईदाटला॥कृष्णातेजविलोकितां
त्रिभुवनाविस्मोबहुदाटला॥अष्टौदिग्पतिसार्वभौमनृ
पतीजेपुण्यकीर्त्तीभले॥छत्रेमंडितचामरांकितसभे
होतेयथाशोभले॥१॥श्रोत्रीब्रह्मऋषीतपोधनमुनीजे
भूसुखारूसले॥जेकांस्वर्धिदैत्यपिशाचकपतीतेमंडपीं
बैसले॥होतेंदेवरवणीरवणीतळवटीहेसर्वदीदाटले॥
जालेचित्रचीऊपमाचकितनेजोजेनिचाकाटले॥२॥मा

गा सुंदरिजालियाप्रियतमा शास्त्रींजया वर्णिलो॥जे हीं भू जगमोहिले सुरवरा धात्रीतळाआणिले॥ब्रह्माशंकर घातले स्मरमदीइंद्रादिकींडोलिले॥नाहीं हे परी तेज तन्मय ऋषीरायादिकीं वर्णिले॥३॥कृष्णा तारक तेज अद्भुत जगीं म्याकायव्याकर्णिले॥प्रत्यक्षाप्रति कायसाक्ष अनळी कोणे सदा स्नानिले॥जाले मंदमयंक अर्क गगनी हे पाय ने वर्णिले॥ते हीं वर्म पुढें अनुक्रम रवें जाईल वाखाणिलें॥४॥पूर्वीरिलसमुद्रराजमथनी श्रीमोहनीपातळी॥जाले नळिन देवदानव कळा तैसी सभा वर्तली॥ को तारापद को सुरेंद्रपद को कैलास कोंडे पदी॥ को वैकुंठ विराट सत्य पद को सर्व स्व हे द्रोपदी॥५॥ ॥**मालती छंद**॥ ॥कोण पुण्य पाप माय बाप बंधु सासरी॥कोण दान धर्म कर्म नेम नित्य वासरी॥कोण देव कोण भाव भक्ति मुक्ति कोवरी॥कोजपादि कोतपादि सर्व धर्म नोवरी॥६॥ ॥**मालनी छंद**॥ ॥टकमक नयनाचे देवजाले गुणाचे॥विनमुखवचनाचे मौन्यजाले मनाचे॥वधु शरवदनाचे लागले वेधनाचे॥हृदई जनजनाचे रंगले वेधनाचे॥७॥**तोटक छंद**॥ ॥जगवल्ली रजनीचमुखींवधू॥विचरलाजगिं कामकरूवधू॥मुरवरींसुरताक्रमसांडिला॥मुनीवरींनवगीजपमांडिला॥८॥ ॥**वसंत छंद**॥ ॥राजास्मजा कमळणीवतफूललीसे॥लोकांतरीसभवता भ्रमभूललीसे॥झुंकारतीवरमधूकरकीनरादी॥गातीवसंततिल

का

कामरकोकिळादी॥९॥ ॥तोटकछंद॥ ॥स्मरवरेंगुणिचंडविवाइला॥त्रिभुवनाउरिंबाणविलागला॥परमपावकिलावहीकोत्तमा॥सकळबोलतिहेचिमनोरमा॥१०॥ ॥गीतछंद॥ ॥लुब्धलेत्यजुनियेकसर्वसा॥बैसलेधरुनियेकभर्वसा॥लागलेस्वदळयेकसावरूं॥वर्तलेवसानयेकआवरूं॥११॥एकसागरेंबळेंकबोलती॥येकभूवरीनिशंकलोळती॥एकतेपणकलाचिलक्षिती॥येकतेनिजजीवितरक्षिती॥१२॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥मनींयेकजालेमहाचंचळस्थू॥विरालेसभेयेकजालेगलिस्थू॥गळालिंधनुष्येंधरेमाजिमाती॥असेतेपणाभिदितीकायमाती॥१३॥ ॥वसंतछंद॥ ॥येकींप्रतापविजयींहृदनेमकेला॥जिंतूनिभूभुजहरूंनृपकंन्यकेला॥एकासिजायपळसोसपसोसखातां॥जाईलहेचिपळघेउनिजीवआतां॥१४॥ ॥मंदाक्रांताछंद॥ ॥एकाचित्तींचकितजडलेदिव्यतादंपतीने॥एकापोटींभयचिभरलेंसोडिलाकंपतीने॥ऐसेसर्वेंसुरनरपतीविमतीविमतीने॥मंदाक्रांतासदनभुललेदेखिलेंश्रीपतीने॥१५॥ ॥शिखरणीछंद॥ ॥सभाभीमाजाल्याप्रभुउभयभागीअडळती॥विराजेतीराजेवरिकनकदंडेसुढळती॥महामध्यस्थानीखचितमणिभद्रासनअसे॥वरीमेरूजैसानवकमळपत्राक्षविलसे॥१६॥पदीवांकीअंदूझळफळितपीतांबरकटी॥करींमुद्रारत्नेंवरिघनसुरेखामनगटी॥घनश्यामात्वांगीलखलखितचीचंदनउटी॥रवीरश्मीरेषातिलकनि

ढळींच्यापभृकुटी॥१७॥ ॥वनमालाछंद॥ ॥मेख
ळापदककौस्तुभमाळा॥कुंडलेंमुगुटयुक्तनिहाळा॥सांव
ळाभुवनसुंदरआहे॥ब्रह्मचिद्घनचिदांतरिंपाहे॥१८॥ ॥
भुजंगछंद॥ ॥नखींकामकोटीमुखींचंद्रकोटी॥दिठी
लोपलेभानुकोट्यानकोटी॥नयेवर्णितांकृष्णतेजेंविरा
टी॥रिघाल्याश्रुतीमौंन्यमेरूकपाटी॥१९॥ ॥गीतछं
द॥ ॥संतजोहरिमानवजोहरी॥धर्मजोहरितारकजोह
री॥कर्मकंटकबोहरिबोहरी॥कायबोलतहोबोलतोहरी
॥२०॥सकळदेखिलास्तब्धमंडपू॥वचनबोलिलायादवो
नृपू॥पुरपतीअहोभूभुजोत्तमा॥क्षितिपतीमधेंउत्तमोत्त
मा॥२१॥वधूविलासलीसत्सभांगना॥तुह्मीविलंबकांसा
विलापणा॥नृपसभेंप्रतीज्ञानवादिजे॥करिलपूर्णत्याद्रौ
पदिदिजे॥२२॥परमगौरवेंबोलिलाहरी॥सुसुखवाटलें
द्रौपदांतरीं॥उठुनियानृपेंगंभिरस्वरें॥स्तवनमांडिलेंजो
डिल्याकरें॥२३॥ ॥मालनीछंद॥ ॥पद्यबंद॥ ॥
जयजयशचरेशापद्मपाणीपरेशा॥अमरवरदवेशासु
र्यशेषासुरेशा॥विधिहरमनभूषानिर्गुणाकाशकोशा॥
मुनीवनमनतोषामूकलोकमदोषा॥२४॥ ॥यंत्र॥ ॥

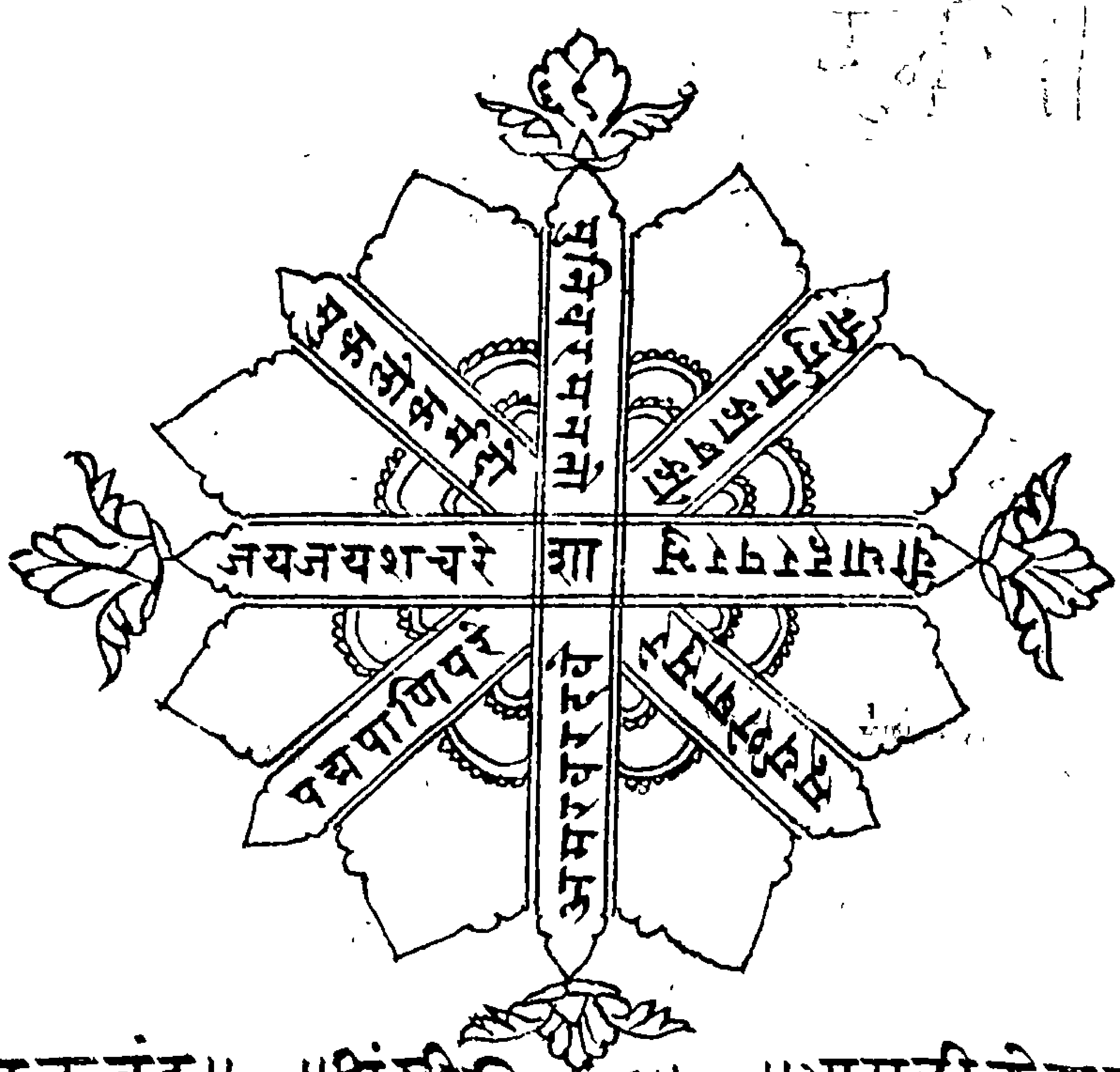

चक्रबंद॥ ॥शृंगीनिछंद॥ ॥भासलीकेशवी
भुतळीनीळभा॥भाळलीइंदिराजालिकांतीनिभा॥भा
वितांकांतिभाजोतजातेनभा॥भानुतेजंतुवांभानुकेळी
सभा॥२५॥ ॥पुढेंहरबंद॥ ॥यंत्र॥ ॥

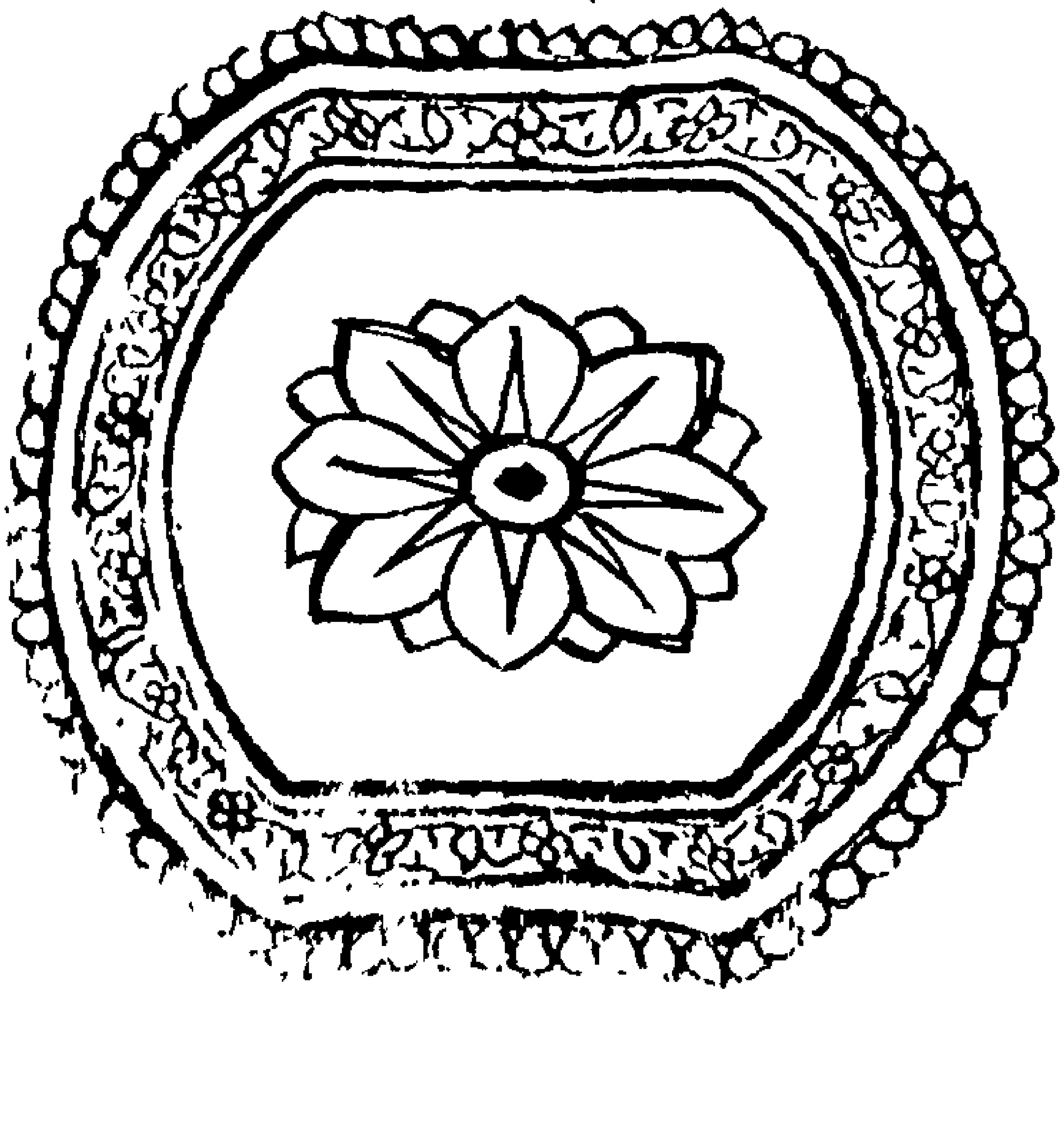

॥स्त्रग्धराछंद॥ ॥श्रीशामाशामशामाजप्रजयज यतुराभिराभीमभीमा॥आच्यावाच्यावच्यालाटकमक टकल्यास्वासिलीसीमसीमा॥नांदीकांदीकंदीन्याजपत फउपदाअंकिलीअष्टकर्मा॥आलेजालेभलेदेझळफ ळफळधागाधगाधस्वधर्मा॥२६॥ ॥पुढेंमाळाबंद॥

॥यंत्र॥

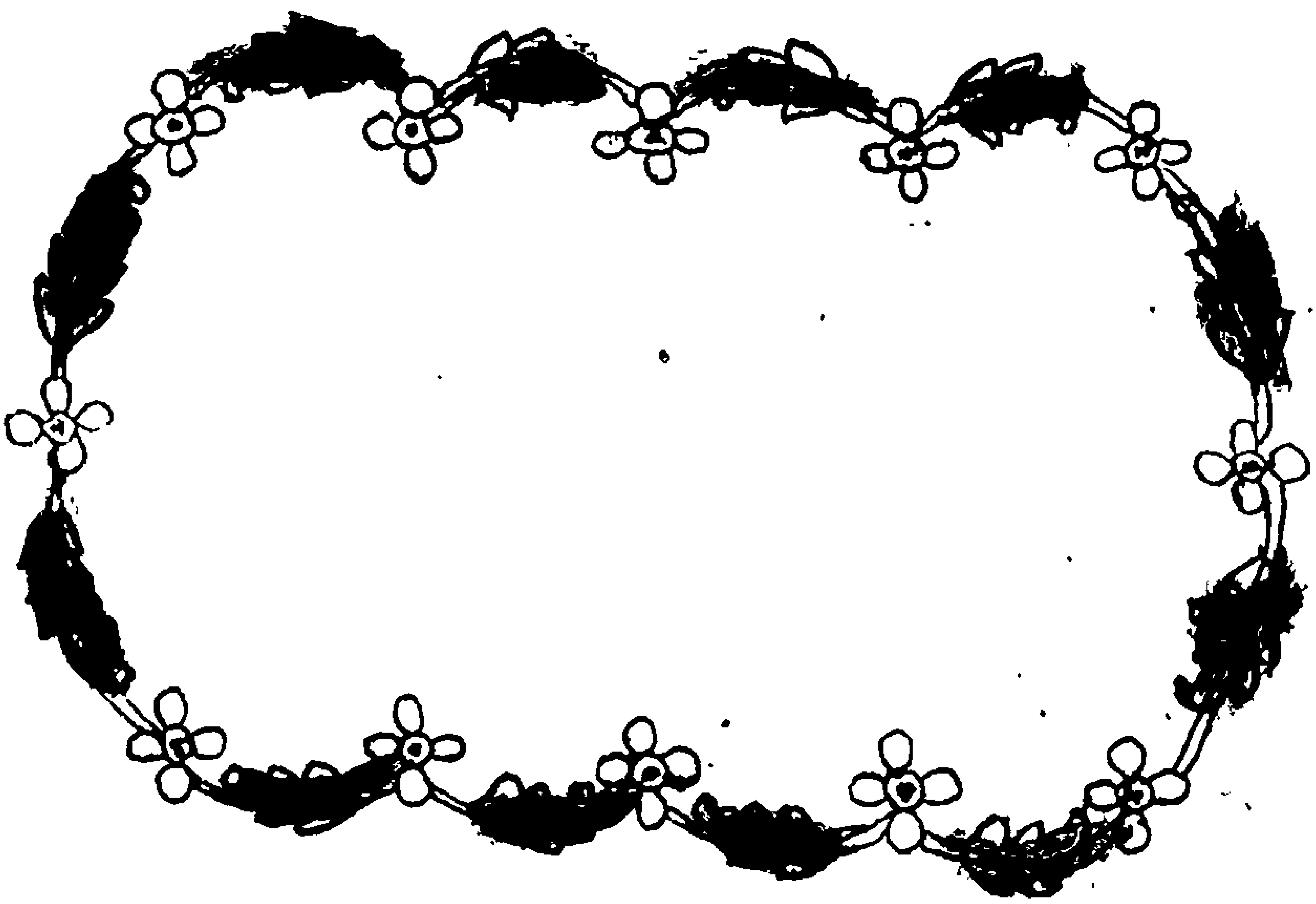

॥वसंतछंद॥ ॥विस्तारलीप्रसरकृष्णचिदाकृपे ची॥निस्सारलीनिबरकूकुचितांकुळाची॥सत्वाळलीस कळजीभुमिआजीम्चामी॥सत्वाजगींसहजहोनभीजाहा लोमी॥२७॥ ॥शेषबंध॥ ॥यंत्र॥

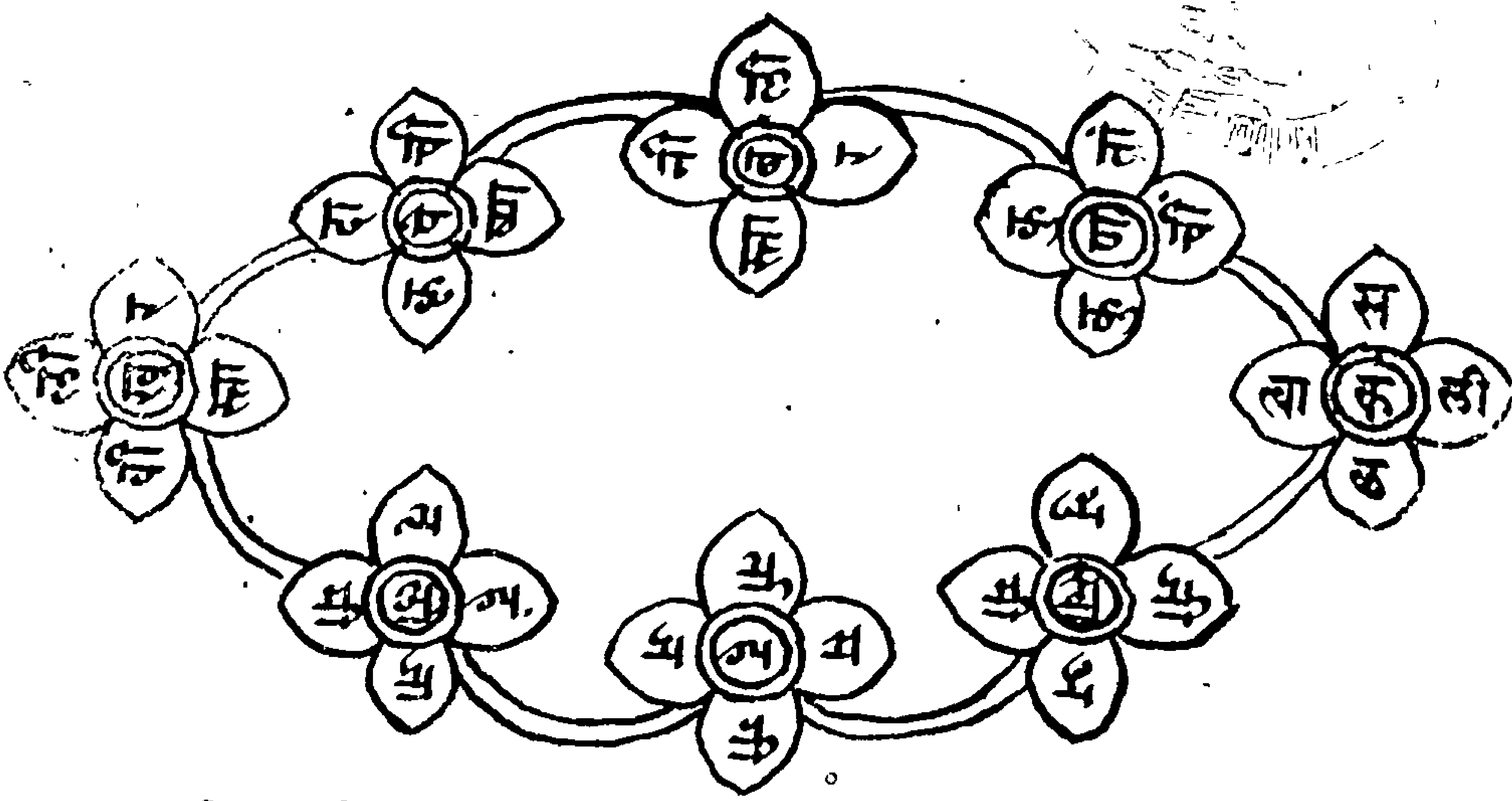

॥ शेषवंध॥ ॥ शिखरणीछंद॥ ॥सुरवेंद्रूपा भूपांभवनपतिपद्माक्षरमणा॥ मह्लामूढाद्रूढायुतयुक्ते कम्पिसजीवरमणा॥सुरश्वंद्राइंद्रादिकचतुर्यामुखरणी ॥रसांक्षिसीखल्वेखल्वधुमधेंहेसिखरणी॥२८॥ ॥

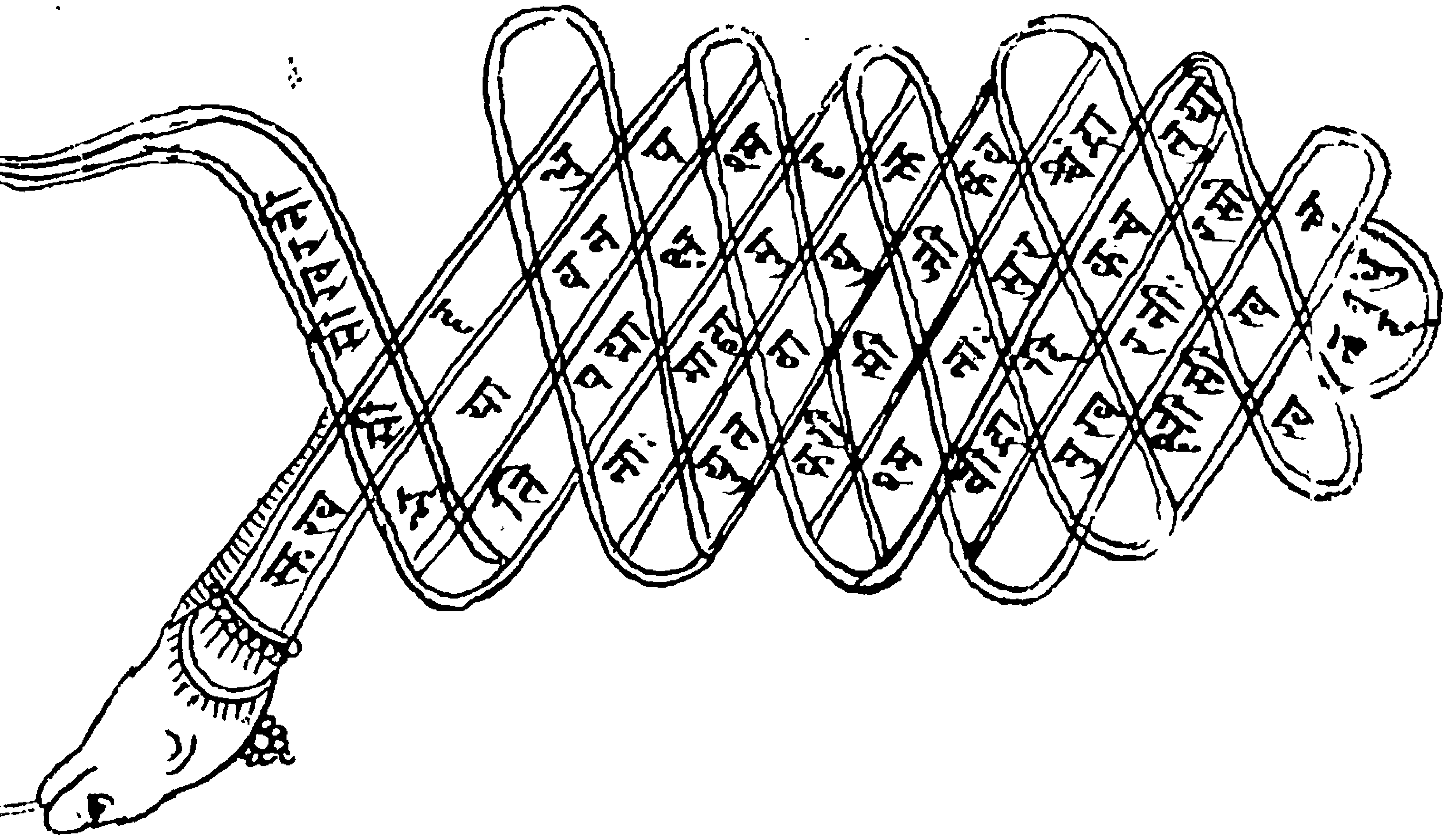

॥मालती छंद॥ ॥पद्मचक्रहारमाळशेषपंचभूष
णे॥वाहिलिंहारिसीयोग्यहोतिमधुसूदने॥धंन्यहेसु
लग्न धंन्य धंन्यहाचिमंडपू॥धंन्य धर्म धंन्यकर्म धंन्य
आजिमीनृपू॥२९॥धंन्यसुदेश धंन्य धंन्यविप्रभुमि
का॥धंन्यपौरलोक धंन्य धंन्यपौरनायका॥धंन्यहेसुता
जिचेनिजोडलासितुंसखा॥भोगितोनृपांतआजमिन
रेंद्रसत्सुखा॥३०॥ ॥वसंततिलका छंद॥ ॥
राजास्तुती परमसीपरिसोनिकानी॥संतोषलाभवन
नाथरथांगपाणी॥बोलेम्हणेपुरपतीदुसरेचिनाहीं॥ते
थेंस्तुतीसिकरणेंउपरोधपाहीं॥३१॥जोश्रीगुरूजन
कमांन्यजगांतपाहे॥तोआपणाउभयतांप्रतियेकआ
हे॥हेंजेतुम्हासिमखजामजकायनोहे॥आतांत्वरेपण
करागणतिष्टताहे॥३२॥ ॥अमृतललिता छंद॥
वंदुनियाहरीचेचरणांबुजपौरपतीमगसीघ्रनिघाला
॥टाकुनितांन्हिकराजसभानृपमंडळीमाजिउभानृपले
ला॥छत्रपतीवसुधापतीअष्टदिशापतीविक्रमविक्र
मरासी॥गर्वनिधीनृपतीनरनीर्जरदैत्यधराधरजाण
तित्यासी॥३३॥ ॥शार्दूळ छंद॥ ॥श्रीगांधारग
वेषणादिसुरथूतोशैल्यहीसध्वजू॥वैदर्भेंद्रमचंद्रहं
स्यनृपतीकासेंद्रनीळध्वजू॥वैराटादिप्रथेंद्रनैषधप
तीयुवनाश्वताम्रध्वजू॥नानामंडपिंबैसलेकुळरवेंना
माथिलेभूभुजू॥३४॥सीसोदेशिरसाटवाघचवरेशे
लारसाटेबरे॥गाडेगायकवाडघोरपडियेतेघाटगेडे

ब

वरे॥ साळुंकेजगंतापजाधवचितेयेडाईतेईंगळे॥ मानेतूंबरमोहितेमगरतेमोरेप्रखंडागळे॥ ३५॥ श्रीसांवतनिकूंभराटवडियेतेगौडगुंजाळजे॥ कोकाटेकुरुकांकळीजस्करवेकांटेप्रधूमाळजे॥ श्रीचव्हानपंवारसोनबरियेकाळेसितोळेनिळे॥ सिंदेआणिआहेरदोरककडूखैरेउसीराथिले॥ ३६॥ सोमंशादिकसूर्यवंशउभयाछत्तीसराज्येकुळी॥ जेहोतेंनृपमंडपींमिरवलेछत्रांतपत्रावळी॥ राजातोचिसगर्वपर्वतमधेंतोपुंण्यमेरूउभा॥ आहेद्रौपदबोलतोपणवितंडस्वस्तप्रशस्तसभा॥ ३७॥ श्रीगोत्राधिपतीतुम्हीभुजबळेंसंरक्षियेलीमही॥ दूंदीदांनवदंडिलेद्विजमुनीकेलेंसुखीस्वस्तही॥ आनंदेसुरगर्जतातितुमचीसत्कीर्तिगातीअही॥ तेतूम्हीनरवीरधीरपणहोहाआईकासर्वही॥ ३८॥ ॥शिखरणीछंद॥ ॥पाहावंशाग्रिजोभ्रमणकरितोमत्स्यवळसा॥ कढेमध्येंत्याचेविलसितगतीबींबगिवसा॥ अधोदृष्टीमुष्टीवरिधरुनियावामनयनी॥ प्रतापेंपाडावासितरुनिमहामीनअवनी॥ ३९॥ त्रिबाणाचीसंख्याकरिलनृपजोपूर्णविजई॥ तयाघालीमाळाअचुकनिजबाळागुणमई॥ परीआहेमाझाकठिणपणघोरांदरअसा॥ चुकेतोघालावाउचलुनिकटेमाजिसहसा॥ ४०॥ टळेनायाशब्दाकरिनजगींहेसाचकरणी॥ प्रभूअग्नीवायोसुरशशीरवीसाक्षधरणी॥ असाकेलारायेंपरमभयदातापणपाहा॥ परीसोनीपृथ्वी

थ्वीपतिदत्तकळेकर्कशमहा॥४१॥मनीहोतेंत्यांचें फुकटपणभेदात्मणेलहा॥कढेंघालायाचाल्हदईन व्हतालेशलवहा॥अजासर्पन्यायेंनृपवचकलेंजे मनगरें॥अधोवक्रेंचित्रेंलिहितबसलेंत्यासनध रे॥४२॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥रारायंत्रकराळका ळकुढईविक्राळदेखुनिया॥कैंचानेमनरेंद्रघालिल कढहासर्वनेवोनिया॥कैंचेलग्नविच्यारफारचुक लोआधीचियेवोनिया॥भ्यालेभूपकितेककांपति थरामृत्यूसिलेखोनिया॥४३॥ ॥उपजातीछंद ॥ ॥बोलाउनीभूभुजयानृपाने॥आरंभिलासेनर यागयाने॥जालाप्रभूयाप्रतिसात्यबुद्धी॥हासर्वथा नेईलधर्मसिद्धी॥४४॥येकामतीतेमगराजबाळी॥प्र त्यक्षभासेमगराजकाळी॥दारानव्हेप्रांतयुगांतमाया ॥अम्मीलुनीकायजगांतमाया॥४५॥ ॥भुजंगछं द॥ ॥नव्हेयंत्रवेव्हूइचासव्यपाणी॥उभारोनिआ हेउभीहेभवानी॥नव्हेमत्स्यपाणिमहायंत्रआहे॥क टेनापडीतेइचेतोंडआहे॥४६॥सहस्त्रार्जुनेमारिली रामभाया॥पुन्हाजन्मलीक्षेत्रियातेंवधाया॥कसी शांतजालीवधूबाळज्याया॥नव्हेनेणतीमांडिलेसेउ पाया॥४७॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥कैंचेसैंवरघात पातचुकतीजानाचियेथोनिया॥तोहीनिर्फळलाग यादवउभेघेतीलघेरोनिया॥राहोवीर्यविवेकहीन नृपतीनेकायलेखोनिया॥पांच्याळेंद्रवदेपुन्हाक्षि

ति

तिपती ते स्तब्ध देखोनिया ॥४८॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥
उमा प्रार्थिनो हात जोडोनि दोन्ही ॥ ह्मणे राज्ञनो कां न बो-
ला चिकोण्ही ॥ सगोत्रा पती आजि येथें असूनी ॥ मती शू
न्य जाले ति कां सर्व मोनी ॥ ४९ ॥ ॥ शार्दूलछंद ॥ ॥
गेले गर्व गळोनि सर्व तुमचे कीं गर्व थोरावले ॥ किंवा हा स्व
न ये मना सिपण कीं धाकें दरारावले ॥ किंवा हारपले ति
विक्रम मही तें धुंडितां आपुले ॥ ते दाउत्तर सर्व धोमुख तु
ह्मी वाग्बंद कां राहिले ॥ ५० ॥ ऐसा द्रौपद शब्दबाण हृद
ईं भूपावरी आदळे ॥ तेणे वीर्य निधीस भेडहुळसा का
शेभ्य राचें बळे ॥ ज्ञाता पुण्य पवित्र तो नृपजगीं प्रौढी प्रता
पाधिला ॥ नामें संडित पक्षरावो समई बुधी बळें बोलिला
॥५१॥ श्री पांच्याळ धरापती नृपवरा भाग्यें निधी नागरा ॥
सत्किर्त्ती तुमची जगीं उजळली त्रैलोक्य आलें परा ॥ राया
आजि तुह्मा नरेंद्र समही इंद्रत्व आले असे ॥ बुधीचा परि
हो हरास हृदईं अत्यंत जाला दिसे ॥ ५२ ॥ ॥ उपजा
तीछंद ॥ ॥ शब्दें चि तुह्मी नृप न्यून केले ॥ ते कायश
क्ती गत गर्व जाले ॥ दाऊं तुह्मा विक्रम आजि भारी ॥ हृदई
हरू नो वरी कोण धारी ॥ ५३ ॥ ख्याती क्षणे लाउं रणी तुह्मा
ही ॥ आह्मासि हें संकट येथें नाहीं ॥ येते परी भीड यदूवि
राची ॥ त्यांगे करी तो स्थिति सेंवराची ॥ ५४ ॥ ॥ तोट
कछंद ॥ ॥ हा पुराणपुरुषोत्तम आहे ॥ वर्णिती निग
मज्या प्रति पाहे ॥ मांडिले चरित कांहीं कळेना ॥ ये न्हची
पणा मिती सि मिळेना ॥ ५५ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥

जगीं ऐसें वरें काय जाली चिनाहीं ॥ पुराणांतरीं ठाउकें तीतु
म्हां हीं ॥ युगें तां नजाली [illegible] होणें ॥ करें घातलें भू
पती कोण कोणें ॥ ५६ ॥ ॥ शार्दूलछंद ॥ ॥ पूर्वीश्री
चतुराननें पण जगीं कन्येविशीं [illegible] रिला ॥ जों एश्वी सिम
[illegible] ॥ केला नोपता जोच
[illegible] ॥ घालायासि करंदनरेंसें नि
में स्कर पती हारो निकां बसला ॥ घालायासि करंदनरेंसें नि
जमुखें नाहीं विधी बोलिला ॥ ५७ ॥ ध्यानं तेजनकें पणा
उजविलें सीतेचिया ऐसें वरीं ॥ जो कोदंड सजूनि दंडिलस
तेथें रावण भंगिला चरवितां
श्रीजानकी त्यावरी ॥ तेथें रावण भंगिला चरवितां
च्यापें तला आणिला ॥ घालायासि करंदनरेंसें निज मुखें
नाहीं पिता बोलिला ॥ ५८ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥
[illegible]
कानी ॥ धरा स्वर्ग पाताळ यामाजि पाहे ॥ न ऐसें घर्तलें हें
अलौलिक आहे ॥ ५९ ॥ अधोदृष्टि व्हावें वरील क्षयावें ॥
तिन्हीं चूकतां बाण मृत्यु मिळावें ॥ दिल्हें ऐसें सिवें त्या
स्करवाही मुकावें ॥ असें नो वरी चें जगीं काय ध्यावें ॥ ६० ॥
वरांत्तम णामी महामार गामी ॥ निसंतान आयामरी
चीभ सामी ॥ करा राज्य ज्या तूं मनिं आणतु ही ॥ हरी
च्या न हो जो डिलें हात आह्मी ॥ ६१ ॥ असा जाणला राव
कासीपुरीचा ॥ चतू बोलिला भाव सर्वांतरीचा ॥ शभेस्त ८
जाला पणें द्रौपदीच्या ॥ जगीं व्यर्थ ला व्यर्थ ला नेम याचा ॥ ६
असे एक तां जल्प कल्प भयाचा ॥ सभे माजि हो कोरला
द्रौपदीचा ॥ करा रे करा स्वमहा धर्म काचा ॥ अजो रे जलो

गर्वहा वैभवाच्या ॥ ६३ ॥ तुह्मी कां विरें व्यर्थ वोझींवाहतां ॥ नराकार देही परि हत्तिकांता ॥ रथासाभिमानें जगीं भ्रस्त मातां ॥ वृथा कष्टवी त्या तुह्मी स्वस्त माता ॥ ६४ ॥ बुडालेति रे सर्व ही धाकडो ही ॥ अहंता मनीं ना धरी एक तो ही ॥ पणो त्यारिता म्या तुह्मा शेत्रियांचा ॥ न व्हे हा तरी काय धर्म द्विजांचा ॥ ६५ ॥ परी शब्द नाहीं तुह्मा सत्य वाच्या ॥ जगीं अर्जुन संपल्या शेचि केच्या ॥ विना ये कतो पार्थ पृथ्वीपतीचा ॥ दिसे आजि रे भार अत्यंत साच्या ॥ ६६ ॥

॥ तोटक छंद ॥ ॥ भूप धर्य कराळ पलोटला ॥ विक्रमोदधि रे जगीं आटला ॥ वीर्य वेग वितंड विलंबिला ॥ क्षेत्र धर्म जगात विटंबिला ॥ ६७ ॥ भुनराविन धराधिपतारी ॥ संकटा कठिण कोण निवारी ॥ अर्जुनार हित रे नृपगाई ॥ गोजि त्या पण सिहें बहु काई ॥ ६८ ॥ व्याघ्रराज निज कानन त्याजी ॥ व्याध रे वनचरा मग गांजी ॥ संपल्या जगिं धनंजय राथा ॥ कोणला जरज काज कराया ॥ ६९ ॥ निज भव विभव जगी राजतो ॥ चतुर पंडित सुंदर साजतो ॥ रजज यांत नसे रज ही भरी ॥ रज कतो त्यजी जन्म वृथा भरी ॥ ७० ॥ निज बळें स्वकुळें जगी नीचवी ॥ अदर मीभरवा दिवऊ चवी ॥ समई जो करणी न करी वरी ॥ रज कतो त्यजन्म वृथा भरी ॥ ७१ ॥ असता नृपकुळीं रविराणा ॥ शोम वंश दिसतो किलवाना ॥ वोलतां कठिण सें नगरेशाला गलें वचन को रव पीशा ॥ ७२ ॥ क्षोभला परम हाजळराशी ॥ बोलिला मग कसें द्रुपदासी ॥ हात जोडुनि प

दो

द्रोपदिकासी ॥ दाससादरह्मणे चतुरासी ॥ ७२ ॥ ॥
इतिश्रीद्रोपदीस्वयंवर विश्रांता ध्याय हा सर्ग आठवा ॥८
संपूर्णमस्तु ॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ ॥

अध्याय ९ प्रारंभ

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ वसंतछंद ॥ ॥ छत्रा
तळीं निजदळीं कुरुराजकेसा ॥ होता विराजित सभे अ
मरेद्र जेसा ॥ जाले चुराल्द दयत्यापुरिनाथ बोले ॥ कोपाय
गहन पर्वत गर्व डोळे ॥ १ ॥ रे द्रोपदा दक्षणदेशपाळा ॥
जांलीक सीआजि तुलानिवाळा ॥ त्यांनिं दिले सर्व नरेंद्र स्र
ष्टी ॥ कोणी तुझ्या भूप न येति दृष्टी ॥ २ ॥ आले तुला आ
जि महत्व भारी ॥ तूं सोडिसी यान वधुं धसारी ॥ म्या दंडि
ले भू भुज भूतळींचे ॥ भीती मला राय रसातळींचे ॥ ३ ॥
॥ वनमाला छंद ॥ ॥ आज मी जगपती कुरुराणा ॥ घा
तले अदट अंक निधाना ॥ सोमराज करितो रवि साना ॥
तूं किमर्थ ह्मणसी किलवाना ॥ ४ ॥ वंदिताति मज छत्र न
रादी ॥ वर्णिताति यश कीर्ति सुरादी ॥ वैभवें उगवलो श
शिभाना ॥ तूं किमर्थ ह्मणसी किलवाना ॥ ५ ॥ नांदला
तिगजरें कुरुराजे ॥ दर्पदी गजउरावरी गाजे ॥ वर्ततो इं
दु हि सोज्वळ नाना ॥ तूं किमर्थ ह्मणसी किलवाना ॥ ६ ॥
फांकली कुमुदवंश विभारे ॥ डाळिले बुद्धि कुळे नृपसारे
नीच आजि करितो शशिभाना ॥ तूं किमर्थ ह्मणसी कि

लवाना॥७॥ ॥शार्दूलछंद॥ ॥वार्ताकितेकवि
क्रमेहरुनियानेणेमलासुंदरा॥नेउंयाभवनत्रयासीस
कतोंबांधोनिमोठीघरा॥द्रोणाद्रीहनुमंतपुछमथनी
वाग्वंदजालाजसा॥रायामंडपहातुझामजनयेनेतांन
बोलेतसा॥८॥पूर्वीशंकरवाहनेंत्रिभुवनीकेलास्वकी
र्त्तीठसा॥स्वासेवोढुनियाविहंगमपतीनेलास्वधामाज
सा॥आलाअब्धीउगाचिरेपसरितांगस्तीसिपाणीपसा
॥रायामंडपहातुझामजनयेनेतांनबोलेतसा॥९॥ना
हीसंकटदेशरहृयमलापादेशरीपंचमी॥देतोलक्षव
ळेंकरूनितुजलायेकाक्षहामल्छमी॥ऐसामाजिसभे
सीवेष्टीतउभाठेलाचिभद्रासनी॥मेरूमानसमानस
र्वजगतीतोभूपवाहेमनी॥१०॥ ॥उपजातीछंद॥
त्रेतायुगींयेकनिशानरेंद॥हादूसराद्वापरीकोरवेंद्र॥
तिजाजगींयासमगर्वगर्भू॥भूपाळभूतोनभदस्यतंभू
॥११॥ ॥शिखरणीछंद॥ ॥असोनृपामध्येंउ
दितबळसिंधूनृपउभा॥निरक्षूनीजालेचकितरजरा
जेसदसभा॥पुरस्वामीपद्मापतिसिकरजोडीत्वरितसे
॥प्रभूबोलेघ्याहोजरिकुरुपतीयाचकअसे॥१२॥तदा
पांच्याळेंदेशरमगदिल्हेपंचमपाहा॥माहाराजापाणी
धनुकवसनीहर्षीतमहा॥निघालावेगेसीदशगजसह
स्त्रोन्मीतबळी॥खदाटोपेंचालेगवसितसघृष्टीगणफ
ळी॥१३॥ मंदाक्रांताछंद॥ ॥रारायंत्रासमि
पमगतोरावोगांधारआला॥त्रैलोक्याचाप्रगटसमुहो
दे

देखतां त्यासी जाला॥ नाना भाषा नवल करिती धन्य हा वीर्यराशी॥ चितीं यांचें रतिभय नसे भीडला काळफांसी ॥१४॥ ॥भुजंग छंद॥ ॥भला रे भला सोमवंशी प्रतापी॥ तदा त्या नृपें लाविला बाण च्यापीं॥ असे आगळे चंड देखोनि त्याचें॥ मनोभ्या टलें आसनी अच्युताचें ॥१५॥ ॥उपजाती छंद॥ ॥सांडोनि भद्रासन देव आदुका॥ त्या लेपदी रत्नजडीत पादुका॥ हातीं समर्थे भवदंड अर्जिला॥ यंत्रा कडे यादवराव चालिला॥ दृष्टी प्रतापी कुकुर महा टले॥ दुर्योधना पें यदुराज पातले॥ कौरवेंद्रा रगमंदनंदना॥ आलासि तूं आपण लक्षभेदना॥१७॥ आहेत पाणी शरपंच तूझी या॥ अधीक त्या येक दिल्हा त्यजीं भया॥ त्या बाण हीं तूं जरि चूकसी यथा॥ तेंनीं कढे घालिन तूज सर्वथा॥१८॥ ॥भुजंग छंद॥ ॥ह्मणे यादवासी तुह्मी काय पाहा॥ कढे भोंवताले उभे सीध्र राहा॥ पिता वीर याचे करा येक ठाहा॥ चुके बाण सा तैं कढे यासि दाहा॥१९॥ असो लोटले लोक ते हीं परावे॥ कढें भोंवती कृष्णसेना पव्हावें॥ कुरुराज देखेन कोपही स्वपक्षी॥ मनी शंकला तो वरी यंत्रलक्षी॥२०॥ नदा ते नभीं टेंकले क्राळ कैसे॥ भ्रमे मत्स्य त्या पालवी चक्र जैसे॥ नये लक्षणीं येक तो ही पिसारा॥ कळे नेत्र कैसा महायंत्र सारा॥२१॥ ॥सारा यंत्र बंद॥ ॥ भृंगिनी छंद॥ ॥लाघवे भूभुजों यंत्र भूवें धव्हा ॥लागडा यापिता कुंनीडा गला॥ ... क भाळि न भूतो

मुखीभाळला॥लाळपोटींवसेसेवटीपोळला॥२२॥ ॥

॥हारायंत्रबंद॥ ॥यंत्र॥ ॥

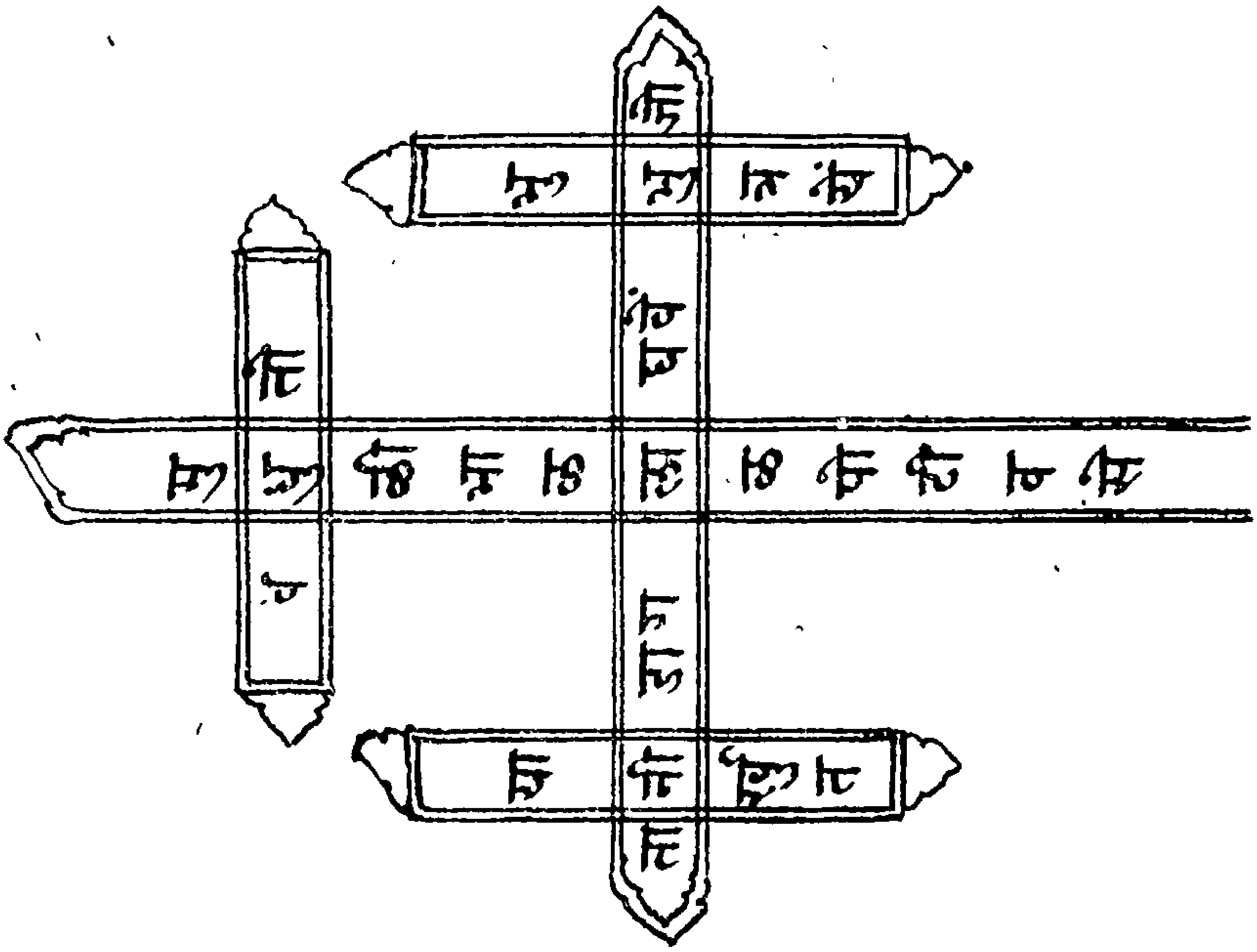

॥शार्दूळछंद॥ ॥लक्षीलागविलागमत्छलवत्या डायानयेसर्वथा॥पाहेखालिंतदाविशाळकढईतेला जालीयथा॥भंभाळेंउकळेभयानकदिसेफाळप्रभा भाळसी॥भोंवेधुंम्रकलोळलोळवरिजोतोआदळेतों हसी॥२३॥तेणेतोदचकेचकेअवचकेकाळाचकेवोच के॥स्रोकेआणिझकेजकेहकपकेमागेसरेसंचके॥ल ख्याचाटतसेनयेतिसरिसेकोण्हीचरक्षितसे॥विर्ये धीर्यधरूनिमीलमगतोध्यानीचलक्षीतसे॥२४॥ ॥

शिखरणीछंद॥ ॥अधोदृष्टीमुष्टीवरिधरुनिघा

वा

बाणसजिला॥भरूनिकानाडीसुभटकरिसंधानवाहि
ला॥वृथागेलायंत्रासहितशरतोमीनचुकला॥कसासा
धेमासासमिपकळसुत्रीविमुखला॥२५॥पुन्हातेणेच्या
पींसजुनित्यजिलाबाणदुसरा॥वृथागेलातोहीमगसजि
येलाबाणतिसरा॥जिवाहीनाभीनासजितउठलाबाण
चवथा॥सभेमध्येंतेव्हांबहुदचांकिलाकौरवजथा॥२६॥
॥वसंतछंद॥ ॥तैसाचिशस्त्रकरिखेटककर्णवा
हे॥धांवेप्रवेशकरित्याकुकुरांतपाहे॥हातींधरोनिमग
कौरवराजत्याने॥निभ्रंशिलापरमशब्दकठोरवाणे॥
२७॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥ह्मणेकर्णरेभूभुजाभूल
लासी॥कुबुद्धीचिकाळेकसावोढिलासी॥दिसेनाकढे
माजिरेमीनसाई॥तरीविंधिसीबाणदेखोनिकाई॥२८॥
चुकूनिशरीजाइजेसर्वयंत्रा॥कसेंभेदिलेजायत्यावा
मनेत्रा॥स्वगर्वेस्वतांमूर्खजालासिकैसा॥पतंगप्रदि
सीपडेअंधजैसा॥२९॥उभाकृष्णहाकोणऐसेंकळेना
॥कदाधर्मदुःखाहरीविसरेना॥सहस्त्राशरींतूजहेंसा
धवेना॥कढेंघालितांवेळयेथेंअसेना॥३०॥मघाबो
लिलाकायकासीपतिने॥कळेनाचरित्मांडिलेश्रीपती
ने॥नृपेंजोडिलेहातयानेमराया॥कसातूंचिआलासि
मानेमराया॥३१॥ह्मणोनिहरींहातिच्याच्यापबाणा॥
वळेंलोटितांहोयत्याकर्णजाणा॥तदायादवींघालले
हातत्यासी॥कसाबाणविंधूनितूंजीतजासी॥३२॥ ॥
॥शिखरणीछंद॥ ॥तदाआलेत्याचेसुहृद्जन

धांऊनि धरिती॥ नसोडिती त्यासी कुकुर कुरुवोढीत असती॥ सभेमध्यें राजे परम हरुषें हांस्य करिती॥ कसी माळा द्यापी नवरि ह्रोन घालीच ह्मणती॥ ३३॥ तदा वाहे पाणी धनुकदानी वीर दढ पाहा॥ ह्मणे लक्ष्मीकांता अनिति करिती यादव महा॥ तुह्मी सांगा यांसी नृपन चुकतां सा शरपणी॥ बळें वोढा वोढी कुकुर करिती काय ह्मणुनी॥ ३४॥ ॥ वनमाळाछंद॥ ॥ तीन बाण उरले पण काजी॥ येक बाण तुमचा तुह्मी घ्याजी॥ दो शरींच पण लोचन संज्ञा॥ भेदितों मज दिजे तुह्मी अज्ञा॥ ३५॥ दास कर्ण नसतां प्रभुजे व्हां॥ हाक दैत पडता नृपते व्हां॥ भास्करी वचन बोलत ऐसें॥ देतसे यदुविरोत्तर कैसें॥ ३६॥ ॥ शिखरणीछंद॥ ॥ ह्मणे भूकर्णा तूं अचुक धनुवाडा परमगा॥ परी याने माची स्थिति तुझ कळेना असउगा॥ तुला जाले वांचो कुरुपति कढे पासुनि भला॥ तरी म्या गांधारी तनुज दिधला दान तुजला॥ ३७॥ ॥ भुजंगछंद॥ ॥ असें बोलतां वाक्य देवासि पाही॥ त्वरें सोडिला भूप तो यादवां ही॥ मुखीं काळिमा बैसलि वीर्य गेलें॥ कळाहीन जाला कुळा दैन्य आलें॥ ३८॥ रमानायकाना वरे पूर्ण भर्ले॥ ह्मणे कौरवा हें जिणे काय व्यर्थे॥ वृथा वांचसी प्राण दे पापरूपा॥ खरा दीर्घ दोषाचरा कर्मकूपा॥ ३९॥ कुळां शारकाघातका पापरासी॥ जना दाविनां तोंड लाजे न्हिणासी॥ अरे पांडवा सारिख्या बांधवा

घासी॥स्वहस्तेंकसादग्धुनीबैसलासी॥४०॥ ॥तोटकछंद॥ ॥आजिफाल्गुणरेअसतांजरी॥भेदितापणहासहसांतरी॥उंचतूंचिजगींदिसनासिकीं॥भोगिनासिपदवीसुखस्वस्तकीं॥४१॥ ॥मालनिछंद॥ ॥नधरेवचनऐसेकेशवोबोलियेले॥त्वरितमगकुरेशेंसांम्यतेथोनिकेलें॥बसुनिदळिविच्यारीआजिहेराजबाळा॥वरचिवरीलकेसीकोणघेईलमाळा॥ ॥उपजातीछंद॥ ॥गांजीनगोत्रापतिसर्वबाणी॥दंडीनराजाकृतज्याप्रदानी॥मारीनहावैरिरथांगपाणी॥पर्णनिहेआजीअपर्णराणी॥४३॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥असेरावोगांधारजल्योनिसेने॥मनींकल्पितोकल्पकोपायमाने॥असोहूहूनिधारिलेंपूर्णतेणें॥पुढेंकायजालेंकथेचित्तदेणें॥४४॥ ॥शार्दूलछंद॥भद्रीभानविराजमान्यदुपतीभाग्यहूयेंभूपती॥जालेभाटजीभाटवेदमहीमाआचारवाखाणिती॥वाद्येंगंभिरवाजतीरुणझुणावीणेझणत्कारिती॥होतीकिंन्नरगायनेंनरकळानृत्यांगनानाचती॥४५॥नानागंधसुगंधराजतवकेलक्षांतनाहीमिती॥पाणीमंडितउत्तमाचीनसभेचक्रोपमावर्तती॥पुष्पांचेवरवेसभेसिमिरवेकेलेमाहामोघवें॥वायुघेउनितोसुवासविचरेत्रैलोक्यनासाशिवे॥४६॥नानानोपममंडपीमृदुपणेमांगल्यशोभाक्रमे॥जालेलक्षिनलोकपाळअवनीवैकुंठ

ळेगमे॥ आसाधारणमांडिलाद्रुपदज्यादेवीसतीसो
हळा॥ कासीमाधवदासवरदविचरेवर्णीतसेमोकळा
॥४७॥ ॥इतिश्रीद्रौपदीस्वयंवरेविश्रांताध्याय
हासर्गनवा॥९॥ ॥संपूर्णमस्तु॥ ॥ ॥ ॥

अध्याय १० प्रारंभ.

श्रीगणेशायनमः॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥सस्मी
राननपद्मलोचनघनशामस्वभूसांवळा॥माळाको
टिरकुंडलेपदकन्यापीतांबरीमेखळा॥ब्रह्मीचाअ
वतारभव्यकुललावोपीदिगांताकळा॥लीलालाघ
वकृष्णधर्मचरितेंखेळेमहीमोकळा॥१॥ ॥उप
जातीछंद॥ ॥भद्रासनीतोउपविष्टहोहरी॥आहे
उभाद्रौपदजांडिलेकरीं॥चिंताकरीभूपविशेषअंतरी
॥भेदीलआतापणकोणकेसरी॥२॥ ॥भुजंगछं
द॥ ॥कुरुवर्धनाम्यारिखीयावरिष्ठा॥अबाधीतआ
लीपणीअप्रनीष्ठा॥असोकोणआतांधरीधैर्यवक्षीं॥
करीच्यापबाहेमहायंत्रलक्षी॥ ३॥ ॥उपजाती
छंद॥ ॥क्षोणींद्रआतांक्षणयेकपाहाती॥मिथ्या
प्रतिज्ञामगनिंद्यबोलती॥जातीअभेदोनिउगेनिसर्व
ही॥हेदैन्यआलेंमजथोरयेमही॥४॥ ॥स्रग्धरा
छंद॥ ॥चिंतेसीभूपभारीकरितविनहरीकोणआ
दानवारी॥सर्वात्मादानवारीदुरितदुरकरीदुःखहूंहे
नि

निवारी॥दुष्टाचे दर्पहारी खळपिळउजरी भक्त आधी प्रहारी॥बोले तो श्री मुरारी पुरपती न करी खेद तूं धैर्य धारी॥५॥ ॥शिखरणी छंद॥ ॥पणार्थी भूपाचे समुळ जरी स्वर्धीय समले॥ तरी राया येथें त्रिभुवन असे आजि मिनले॥असो कोण्ही कैसा करि शफरि दृग्भेद विजई॥ तया देऊं बाळा न वरि हे दळाक्षी गुण मई॥६॥ ॥भुजंग छंद॥ ॥त्यजी व्यर्थ चींता पुसे सावधोनी॥ सभे सर्वथा यंत्र भेदील कोण्ही॥असी अच्युताची यशोदा रवाणी॥ढळेना कदा जे पदा वज्रपाणी॥७॥ ॥शार्दूळ छंद॥ ॥तद्वाक्ये नृप तोषला हरुषला अत्यंत संतोषला॥स्वानंदे फुगला तटस्थ उगला यो जूमनीं लागला॥जो देवें पण साक्ष पेकरविला तो कां फळेना मला॥मी आहें मतिमंद अंध हृदई चिंता करी आपुला॥८॥पद्माकांत पदांबुजें पुरपती वंदोनिया चालिला॥चत्वारांगणी शीघ्र येउनि उभा मध्यस्थळीं राहिला॥त्रैभागी रचना अपूर्व गगनास्पर्शी तिवर्णीजिना॥ त्यामध्यें विविधा खणोखणी सभा जाल्या सर्ती पावना॥९॥ ॥भुजंग छंद॥ ॥सभा निर्जरांची सभा कींनरांची॥सभा यक्ष गंधर्व चक्षुश्रव्यांची॥सभा दैत्य रक्षो गणा दानवांची॥ सभा सिद्ध साधू मुनी मानवांची॥१०॥ ॥शार्दूळ छंद॥ ॥प्रतिज्ञापण सारिला नृपवरें सर्वांप्रती आईका॥ कोण्ही ही परी वीर उत्तर न दे पुष्पावती नायका॥ देखें द्रौपद मंडपांत अवघे ऐलो

क्यचित्रोपमा॥ केसा होईल यंत्रविंधनविधीसत्की र्त्तिलाभोद्यमा॥ ११॥ भुपांचीमगअर्बुजांतकटकेंहोतीं उभीबाहेरी॥ तेथेंप्रेरुनी दूतरावोसमईसंकेतसर्वकि री॥ त्यासर्वैंकरजोडिले वधुकडे तेआमुचीमाउली॥ पर्णावीनृपज्यानृपींचइतरागंगाप्रगंगाथिली॥ १२॥ हेवाणीपरसूनिभूभुजमनींचिंताकरीआदरें॥ आतां कोणकरील साचपणहा हेदैन्यआलेंखरें॥ आहेविप्र सभाचियेकउरलीआस्थजतेंत्रपुरे॥ कैसानेमकरू तयांतनृपतीहेहांसतीरोकडे॥ १३॥ ॥शिखरणी छंद॥ ॥कसाजाउंतेथेंसकलजनतीभूपभुलला॥ नजातांमझ्रेदेंदनुजरिपुदंडीलमजला॥ असोहोकेसें हीवचनहरीचेंसत्यकरणे॥ मलाब्रह्मीनाहोविहीनम निलोकीकधरणे॥ १४॥ ॥उपजातीछंद॥ ॥या चियानकरितांवचनासी॥ लोकिकासिधरितीजिवना सी॥ मूर्खमींधरितसेंमनिसंसा॥ जोडलाथिहरीजाई लऐसा॥ १५॥ उचितहेचिगमेसहसामला॥ द्विजसभे मगभूभुजचालिला॥ नृपवरागमलासकळास्वयं॥ हरुषलेद्विजराजअतीस्वयं॥ १६॥ ॥शृंगीणीछं द॥ ॥धंन्यहाभूपतीपुंण्यकीर्तीभला॥ दक्षणाद्या वयास्वयेंहापातला॥ मंत्रउच्चारितीयेकतेआदरें॥ येकहोतीपुढांघेउनीलेंकुरें॥ १७॥ ॥मालतीछं द॥ ॥धीरेधीरेद्विजोत्तमाबसाबसाकगश्रमा॥ न गस्वरूपिनिर्णयेवदेनरेंद्रवानिमा॥ स्वर्णांनमध्येपा

तलाउभापुरेंद्राहिला॥समग्रदेखतीभलासभावि
लोकुंलागला॥१८॥ ॥उपजातीछंद॥ ॥भूमं
डळींचेद्विजमात्र तेथे॥होतेमिळालेमुनीमानपंथे॥
ऐसेस्थळींद्रौपदद्दानपाणी॥आहेउभानेमवदेतवा
णी॥१९॥ ॥स्रग्गीणीछंद॥ ॥परीसापरीसा
द्विजहोपरीसा॥करीतोंपणमीतुह्मीसादरसा॥भ्रम
तोसफरीनभींचक्रजसा॥उडवाद्दगतोतिसरासरि
सा॥२०॥धनुवाहुनियाशुणसज्जकरा॥तळींपाहुनि
यावरीलक्षधरा॥करीलस्थितीजोपणभेदबरा॥मी
खेलसभेनरतोनवरा॥२१॥परीवींधुनिबाणतिन्ही
चुकला॥जगींतोद्विजराजजीवामुकला॥कढईततं
याउचलोनिपाहा॥गणघालितीहोपणघोरमहा॥२२
॥शार्दूलछंद॥ ॥त्राहेत्राहेविप्रअनर्थवदतीश्री
रामसीतापती॥क्षेत्रीधर्मविसर्जिलेद्विजवरांघालूं
कढेबोलती॥स्वर्नींहीशरकार्मुकास्परशलोनांहीन
रेंद्राकधीं॥आम्हाहापणबोलणेंउचितहेंनाहींजगत्रा
मधीं॥२३॥आलोवांछितदक्षणाविधिवरादारीद्रआ
म्हास्यजो॥नेदाअर्थतरीअनर्थवदणेजाकांम्हणाना
द्विजो॥याबोलानृपबोलिलामहितळींनिर्वीरजालीदि
से॥हेवाणीपरिसोनिअर्जुनमनींआवेशभावीतसे॥
२४॥ ॥तोटकछंद॥ ॥धर्मभीमनकुळसहदे
वो॥पाचवाअमरवारणचेवो॥पंडुराजसुतपंचमहो
ते॥बैसलेद्विजसभेप्रतिहोते॥२५॥लागलेवचनफा

ल्गु

स्युनराया॥जाह्याली स्फुरणमंडीनकाया॥विप्रवेश तरिमाविकआहे॥क्षेत्रधर्मउगलाचिनराहे॥२६॥ ॥

॥उपजातीछंद॥ ॥धर्माप्रतीह्यातजोडोनिबोले ॥जीजीनृपेंयानरनिंद्यकेले॥निर्वीरिभूमंळबीलताहे॥हाशब्दआम्हाप्रतिकेविंसाहे॥२७॥आज्ञाद्विजेसाध्यसमर्थआहे॥भेदीनहेयंत्रमलानसाहे॥आनंदलाधर्मम्हणेसुबंधू॥दंद्रौपदामच्छकरोनिअंधू॥२८॥

॥शृंगीनीछंद॥ ॥लटिकापडिलानृपह्यादिठीरे॥करिसाचपणाउठिबाउठीरे॥वचनेंचितयाकिरिटीउठीला॥पदवंदुनिशब्दशिरींधरिला॥२९॥द्रुपदाप्रतियेउनिसीघ्रपाह्या॥वदलापणमीपणभेदिनह्या॥म्हणतांचिअसेंसकळीकसभे॥द्विजह्यांसिनलेसभलेसभले॥३०॥

॥भुजंगछंद॥ ॥म्हणेसत्यहोसत्यसंदेहनाहीं॥जगींयंत्रवेरीनुरेआजिकांही॥गुरूनेतुम्हातांडिलेकायदेवा॥उदंलाकसातूमचाकर्मठेवा॥३१॥असोद्रौपदालागिआनंदजाला॥धरूनिकरीश्रीपतीपासीनेला॥म्हणेजीप्रभूविप्रभेदीपणाला॥तदाअर्जुनेमूर्द्धनीनम्रकेला॥३२॥

॥कमळबंद॥ ॥शृंगीनीछंद॥ ॥

जयजयदनुजारीदेवदेवामुरारी॥तुजविणभवगारीकोणदासासीतारी॥निसिदिनिबतमारीपावळोंदंडभारी॥शरणशरणशौरीदैन्यमाझेनिवारी॥३३॥

॥ ॥हाकमळबंदजाणिजे॥ ॥यंत्र॥ ॥ ॥

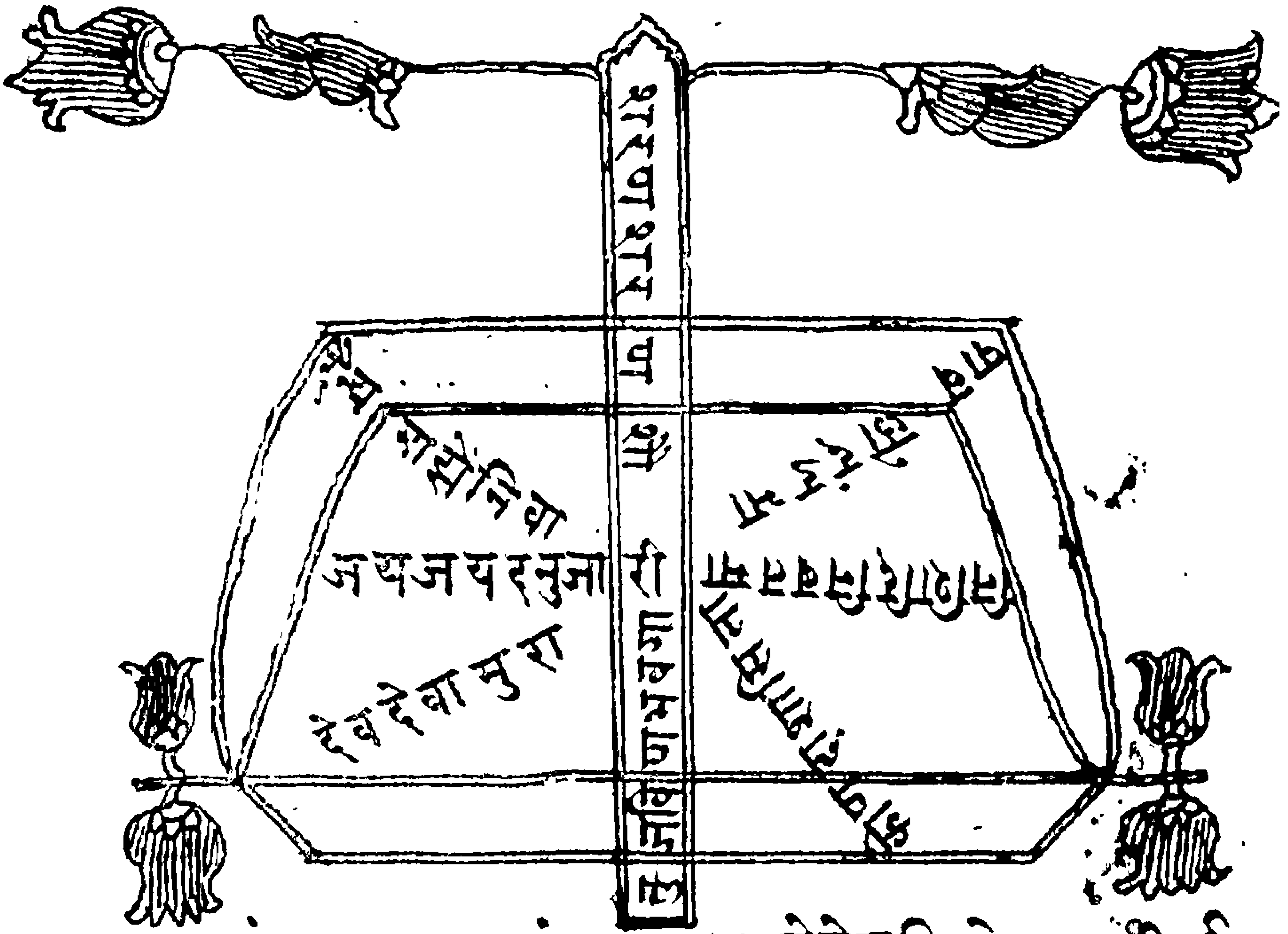

॥ भुजंगप्रयातछंद ॥ ॥ वदे देवविप्रोत्तमा वीर्यवंता ॥ महालक्षभेदी त्यजी सर्वचिंता ॥ वरी वऱ्हिं जाउद्धरी तात माता ॥ जगत्त्रातया नोवरा होय आता ॥ ३४ ॥ असें बोलतां ल्हाद पार्थासि जाला ॥ पदांबूज वंदूनि वेगीं निघाला ॥ त्वरें गांकिली यंत्रउर्वितयाने ॥ टणत्कारिलें च्याप वंहीं निशाने ॥ ३५ ॥ ॥ उपजातीछंद ॥ ॥ घेऊनियादर्भशिखासमेकी ॥ गंधर्वमंत्रोक्त कढें नटाकी ॥ जाले नहासीतळ तेल कैसें ॥ स्वस्थस्थिरस्तब्धलडागजैसें ॥ ३६ ॥ घेउनियादर्पण सर्वदावी ॥ कृष्णापती कार्मुक बाण लावी ॥ सज्जूनि पाणी शरवज्रठाणी ॥ दृष्टीसि मत्स्याप्रतिबिंब आणी ॥ ३७ ॥ ॥ स्रग्विणीछंद ॥ ॥ भासतां स्नेहृगर्भांतरीं मीन भा ॥ भार्गवीठाणमांडूनि रा

हे

हेउभा ॥ भानुसीविर्यभा तेजवोपिनभा ॥ भारजालिसभा
धंन्यशौर्यप्रभा ॥ ३८ ॥ ॥ यंत्र ॥ उपजातीछंद ॥ ॥
मुख्यरारायंत्रहाहोय:

॥उपजातीछंद॥ ॥आजानबाहो द्विजराज हाहो॥ पार्थाविऐसा दिसतो पहा हो॥ होईल हा दंडुनि नेम नाहो ॥आला सभेमीन मयंकराहो॥३९॥ ॥शार्दूलछंद॥ ॥वाणी भार्गवउग्र मान्दिनमणी काल प्रकोपी यथा॥ मेरू धैर्यविराजमान जळधी रुद्रस्वरूपी तथा॥ सत्सौंदर्यविराजमान्हीजपती जिंकू सके मन्मथा॥ केलेनीच नरेंद्रविप्रविजई होईल हा सर्वथा॥४०॥ ॥उपजातीछंद॥ ॥तो फाल्गुने मत्स्य कढैतळक्षिला॥ आकर्णवोढी शरबापविंधिला॥ वामाक्ष आणे प्रथमचि भेदिला॥ मंडी समासा गगनिविसंचला॥४१॥ ॥भुजंगप्रयातछंद॥ ॥ पूर्णमिंडपीपाडिला मत्स्यबाणे॥ चमत्कार तो देखिलालोकिकाने॥ सभेहाकजाली द्विजस्वार्थिलारे॥ पणाचा पती भेदिला भेदिलारे॥४२॥ ॥मालनीछंद॥ ॥प्रळयगजरकेले दुंदुवाजांतुराही॥ किरिटिवरिफुलाची वृष्टि केली सुराही॥ उदितमगगयंदी लोटुनी राजबाळा॥ रविरा[illegible]नरिपुकंठीं घातली सूत्रमाळा॥४३॥ ॥भुजंगप्रयातछंद॥ ॥धरी घेतला नोवरा विक्रमाशी॥ नवैसे उभाराहिला स्कंदभद्रीं॥ सभालोकितांजाहाला रुद्रकोपी॥ तदा देखिला कौरवो द्रोहरूपी॥४४॥ माहानष्टच्यांडाळजो क्राळ्याती॥ कुकर्मीकुळधंसवी स्वासघाती॥ मनी वाणलां पूर्ण आवेश डोले॥ धनुष्या मुखीं बाण देउनि बोले॥४५॥ ॥शिखरणीछंद॥ ह्मणे पृथ्वीपाळा पणउजविला दारुणअसा॥ असात्ये कोणासी असलज

रिजाळापरमसा ॥ तरीयारेबाणींपुरविनरणीकोडस
हसा ॥ म्हणोनिकर्णारीवरगरजलामाधवजसा ॥ ४६ ॥
तोटकछंद ॥ ॥शब्दबाणगुणघोरमयाचा ॥ मंड
पांतरुकलाविजयाचा ॥ खोंचलेसहधराधिपजाणा ॥
क्षोभलापरमकौरवराणा ॥ ४७ ॥ ॥उपजातीछंद
॥आधींचइंद्रोदरभूपआथिला ॥ त्याहीवरीफाल्गुन
इंद्रबोलिला ॥ दावाग्निजैसाप्रळईधडाडिला ॥ तैसाकु
रुराजसभेकडाडिला ॥ ४८ ॥ ॥गीतछंद ॥ ॥का
यवीरहोचरिलपाहातां ॥ विप्रवांदिवेअनर्थसाहातां
॥ इंद्रकर्णनीउगेचिराहातां ॥ कासियातुम्हीस्वधर्मवा
हातां ॥ ४९ ॥ जीनविप्रहारणांगणीधरा ॥ दंडयासिरेप्र
चंडतोकरा ॥ घ्यावधूहरामखिमनोहरा ॥ मर्कटामणी
सुगंधशूकरा ॥ ५० ॥ ॥शिखरणीछंद ॥ ॥धरा
पाडामाराद्विजअंधमहासंघरिभवा ॥ वदेछेदाजीव्हा
करिणिपुसिबांधोनिफिरवा ॥ कदापीयेमध्येंद्रुपदकु
कुरेशासहरणी ॥ पिताभ्रातावाणींभुवितळकराभीम
करणी ॥ ५१ ॥ ॥तोटकछंद ॥ ॥उद्धळलामग
कौरवसागरु ॥ धरकलानरमंडपनागरु ॥ गलबला
नटहोउनिवर्तला ॥ प्रळयकाळसभाजनिवर्तला ॥
५२ ॥ ॥भुजंगछंद ॥ ॥निघालेकुरुवीरभारेंस
भारें ॥ पुढेंसाउमेंपातलेंसैन्यसारें ॥ रथींबैसलेमंडप
हारजेथें ॥ असंभव्यजालेंचरित्कायतेथें ॥ ५३ ॥ ॥
तोटकछंद ॥ ॥अंगणींवधुवरेंसमपाही ॥ वेढिली
मि

भिरवतां अधमाही ॥ यंत्र धारक समग्र पळाले ॥ भोंवते अरि असंख्य मिळाले ॥ ५४ ॥ कुंजरावरि कपीध्वज मेढा ॥ लक्ष लाउनि रिपूस्थळ वेढा ॥ क्षोणिजाण अठरा दळ कैसें ॥ अब्धिचे पसरले जळ जैसें ॥ ५५ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ असो कौरवीं वेढिला पार्थ ऐसा ॥ तदा मंडपीं वर्तला भाव कैसा ॥ क्षितीचे पती शीघ्र सर्वे निघाले ॥ त्वरे आपुल्या त्या दळीं ते मिळाले ॥ ५६ ॥ चमूचे गरे गोलवां धोनि सेने ॥ उभारोनि ढाला विचीत्रें निशाने ॥ उभे राहिले ते रिपू अष्टभागीं ॥ तुरें दुंदुभी वाजती ते प्रसंगीं ॥ ५७ ॥ ॥ वसंतछंद ॥ ॥ यानंतरें भुकुक्ष बाहिर सर्व आले ॥ त्यानंतरे चरित मंडपिं कायजाले ॥ आकाश मंडळ स्फरी समसे विचेलें ॥ ते थोनि कौतुक विलोकन मांडियेलें ॥ ५८ ॥ ते मंडपीं द्रुपद सैन्यक होमिळाले ॥ होउनिया दव रथारुढ सर्व जाले ॥ आवेश मंडित उभे सह शस्त्रपाणी ॥ शौरी पुढें वदति वीक्रमचोर वाणी ॥ ५९ ॥ ॥ स्रग्धराछंद ॥ ॥ जीजी देवा दयाळा कमळनवदळाक्षीवरा दासपाळा ॥ आज्ञा देई भुपाळा समरिं कुरुदळा दारवउं हातमोळा ॥ तोडूं नक्षत्रमाळा विरवरुं रविकळा पाडउं धाककाळा ॥ दंडु या ब्रह्मगोळा निवडु अधमळा रव्याति लाउं भुगोळा ॥ ६० ॥ ॥ वनमालाछंद ॥ ॥ विक्रमें सचर सर्व सडालूं ॥ पालथी भुजबळें भुवि घालूं ॥ या पुढीं कुरुदळें किलवाणी ॥ दंडिजे तिल रणीं क्षणमानी ॥ ६१ ॥ दक्ष द्युम्न वदला मगवाणी ॥ आइके वचन पंकजपाणी ॥

मातळेपतितकौरवपाहीं॥वेढिलीवधुवरेंअधमाहीं॥६२॥द्रौपदीसमरिपावेळवेथा॥देखवेलमजजीयदुनाथा॥पेटलाप्रळयपावकपोटीं॥आजिमारिनरिपूकुळकोटी॥६३॥टाकिलारथध्रणोनितयाने॥वाहिलेधनुष्यवार्सावेठाणे॥बैसलाद्रुपदहीरथिपाहीं॥धांवलामगदयाघनपांई॥६४॥दोघहीकवळिलेनिजबाही॥बोलिलास्वहितसुंदरकांहीं॥द्रौपदीचजरिकष्टेलराया॥मीसमर्थनरिकायपहाया॥६५॥सर्वथापरितयाभयनाहीं॥भक्तराजममहृदयपाहीं॥दाटलीमहितळीकुरूदोषें॥क्षोभलीमगवधूवरवेषें॥दीसतोद्विजतुझ्याप्रतिकैसा॥याचियानपुरतीप्रतिग्रासा॥आजिहोइलविनंडतमासा॥शांतहोउनिपाहास्थिरबैसा॥६७॥बोलिलानिगमरंजनऐसें॥भासतेपुरपतीप्रतिकैसें॥वीप्रवादीवहरीवदताहे॥कायहाद्विजनव्हेनरआहे॥६८॥ठाणमानगुणलक्षणयाचें॥धैर्यवीर्यवयरूपनराचें॥भेदिलानृपकुळींपणभारी॥बोलतोबळविशेषमुरारी॥६९॥पूर्विंहीवचनहावदलाहे॥नेमनीर्गमनराविणनोहे॥तुष्टलामजदयाघनपाहे॥सर्वथाद्विजधनंजयआहे॥७०॥ ॥स्रग्धराछंद॥

॥स्वानंदेभरलासुखेंडवरलाहर्षेमहादाटला॥पोटींपोर्टीप्रिसविलाशरासनटलाउल्हासकोंदाटला॥क्रोधाअंतरलातमातरखलाशांतस्थितीलाधला॥पूत्रेसीउठिलाचिशांतबसलापांडूचारित्लागला॥७१॥ ॥

तो

॥तोटकछंद॥ ॥कुकुरवर्जुनियाघनसांवळा॥मुदि
तलोकितसेनरसोहळा॥प्रथमकौरवपांडवसंघरा॥
नवकथासुचिनेंश्रवणोदरा॥७२॥वेढिलाअर्जुनकौरवि
आइका॥एकतोदुसरीवधुनायका॥कुंजरीचवथीमह
भंतिका॥वेष्टिताआमिलीपरिथारिका॥७३॥मांडिले
चरितचंडविलोका॥सागरींनरतसेजमिनोका॥यापरी
करिसुतासगुणाची॥कौरवांतमिरवेविजयाची॥७४॥
धर्मभीमनकूळसहदेवो॥लक्षितीदुरुनियारणभावो॥
कोपरोपमनिप्रेरुनिपाहे॥संघराउदितबलवआहे॥
७५॥रामताडसरुरावोतयाचा॥लांबरवांबचिजसागग
नाचा॥घेतलास्यजुनियाहुमयेरू॥स्कंदिवाहुनिउभाब
ळिमेरू॥७६॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥असोद्रौपदाचा
पणोद्धारजाला॥पुढेंविग्रहोचंडटाकोनिआला॥अरी
लक्षकोटीरिपूयेकपाहे॥ह्मणेदासकाशीअलौकीक
आहे॥७७॥ ॥इतिश्रीद्रौपदीस्वयंवरविश्रांसाध्या
यहासर्गदाहावा॥ ॥१०॥ ॥संपूर्णमस्त॥ ॥ ॥

अध्याय ११ प्रारंभ.

श्रीगणेशायनमः॥ ॥तोटकछंद॥ ॥वारिणी
वरिधनंजयआहे॥च्यापलाउनिकुरूदळपाहे॥च्यातुरं
गचकथाकटकाच्या॥देखिल्याप्रथमथाटिरथांच्या॥
१॥राहिलींकुरुदळेंरथलागें॥स्वारसूंबळतयाहुनिमा
गें

गें॥पायभारसहवेष्टितराहे॥सैंन्यदुर्गरचनाअसिआहे॥२॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥असोअर्जुनाभोंवतीकौरवाहीं॥टणत्कारिलेकार्मुकेंचंडपाहीं॥गुणीबाणसज्जुनिजस्वप्रवाहीं॥अधःछेदितीआपुलालेरदाहीं॥३॥ रथींमांडुनीवज्रठाणेविशाळे॥नराहाकितीगर्वटाळेटिसाळे॥द्विजासांडिरेसांडिहामृत्युमोहो॥उडीघालिवेगींवधूवेगळाहो॥४॥ ॥शृंगीर्नाछंद॥ ॥द्विभिक्षुकतूंभिकमागवरी॥तुजराजसुताधनकेविवरी॥मृगराजसुताअरेजंबुकतूं॥वरिसीलकसीसुखदायकतूं॥५॥दाणघाइंतिळहोसिअतांरणी॥चूर्णहासिक्षणीत्यागिरेवारिणी॥दापितीहाकितीबाणलाउनिया॥तोडितीकार्मुकेंहाकदेउनिया॥६॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥असेंदेखतांमुख्यदुर्योधनानें॥रथप्रेरिलापापबुद्धीतयानें॥विदारितसेतोतुरीवृंदधावें॥वरीभानुचक्रोपमाछत्रभोंवें॥७॥पुढादृष्टीघालोनियासव्यपाणी॥उभारोनिराजावदेचंडवाणी॥अरेरेम्नणीबाणवींधालकोण्हीं॥मृदेलागतांहातछेदिनदोन्हीं॥८॥नव्हेरेवधूहेसुधावेलिआहे॥शरप्रेरणीप्राणसांडीलपाहे॥प्रयत्नेचिहाविप्रयेथोनिढाळा॥प्रयत्नेचिहेऊतराराजबाळा॥९॥असेंबोलतांरावोगांधारपाही॥रणींराखिलेहातसर्वांजिनाहीं॥पुढेंकर्णहोतांरथीच्यापबाणी॥विलोकोनिपार्थावदेकायवाणी॥१०॥ तोटकछंद॥ ॥आईकेंवच्चमरेद्विजदेवा॥विग्रहोबहुतमान

करावा॥आपुलाचि कुळधर्म धरावा॥अंन्यधर्म सहसा
न करावा॥११॥काय जाणत द्वाड वखावें॥आपुले स्व
हित तें वळखावें॥ज्यामुळें समुळनी मुळ पावे॥काय
तेंचि मुळीं मुळ पहावें॥१२॥क्षोभला दळपती करुसिं
धू॥कोण तारिल तुला बळिवंधू॥का होसिल निरक्षु
निआंधू॥कोण भाज पट काळ समंधू॥१३॥विप्र हे नृप
सुता तुज जाया॥त्यजला जन धरी हि उराया॥पाव सीस
मर सागरिं दुःखा॥वाणकां सजि येला त्यजि मूर्खा॥१४॥
बैस येनिज रथीं मज पासीं॥कोण पाडिल तुला मग फांसीं
॥अंगिकार करि कर्णजयाचा॥रोम वक्र करि कोण तया
चा॥१५॥नाइकेसि [illegible] रहा न जवाणा॥ते वळ तुल्य तरी
होसिल वाणी॥भास्करीस घन बोलत आहे॥आयको
नि मग फाल्गुन पाहे।१६॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥च्या
पीं देउनि वाण ठाण समई मांडोनिया भार्गवी॥मेरु धै
र्यविराजमान करितें स्कंदी उभा भासवी॥केले सर्व अ
लक्ष लक्ष निपुढें माडपुत्रा प्रती॥आरंभीं प्रति उत्त
रें समधुरें गंभीर धीर गती॥१७॥गावी रा रथिया महा
दळ निधी तुं बोलिला सेखरें॥द्यावी का [illegible]
परि कसी ज्या या नरें नागर॥दिप्ती चाळुनि आपुली ज
गिं न येदे तां तया भास्करा॥तैसी जाण निज्यां गना कुळ
वधू देतां न ये रे नरा॥१८॥चंद्रीं सीतळ तां सुमीश्रित
कसीं वांचूनि दे तो परा॥गोडी गंभिर अमृतोदरिं असे
ते प्राप्त कैंचि खरा॥देता येइल आपुली प्रचड ता कैसी

म

महाडोंगरा॥ तैसींजाणनिजांगनाकळ... नरा॥१९॥ तोटकछंद॥ ॥बोलिलासिगुणगर्वगुमाने॥ क्षोभलादळनिधीस्मपाइयाने॥ क्षोभरेमृगजळेंजरिकेला॥ कायजाइलगिरीबुडवीला॥२०॥ मिं... नियावनिभातुकें॥ चालिलासदनापरिकौतुकें॥ धांवलीजरिकोटिकजंबुकें॥ कायतेंफळपावतीरेनिकें॥ २१। सत्यसाह्यमजअच्युतआहे॥ दीर्घअंततुमचादिसताहे॥ भासतांमशकरेमजसारे। आजिलाविनउभेरपिवारे॥२२॥ गर्जलाहनुनिजीस्तुतिऐसा॥ देखिलापमरद्वींमगकैसा॥ ग्रीष्मकाळवर्तिदूर्धरजैसा॥ भासलाचरधुरंधरतैसा॥२३॥ पोळले... कळकौरवराये॥ बोलिलेमगपरस्परकाये॥ देखतोंपरिघहाकटकाचा॥ केव्हडास्थुळपराक्रमयाचा॥२४॥ सर्वथाअधमहाद्विजनोहे॥ क्षत्रियांतपरपावकआहे॥ शाल्वऐकुनिमनांतजव्हाला॥ शीघ्रलोटुनिपुढांरथआला॥२५॥ ठाणमांडुनिस्मणेंरिपुरंका॥ भिक्षुकानपुसकांरतिकंका॥ आगळेंवचनमारूनिहाका॥ बोलसीत्यजुनिदूर्धरधाका॥२६॥ साहिरेशरधुरंधरआला॥ विंधितांबहुबळेंकुरुजाला॥ बाणलक्षुनिपुढेंअवलीळा॥ पाडिलारणिमुखंडुनिहेळा॥२७॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥पुन्हातोशरांकीतकोदंडदंडी॥ नदाअर्जुनेंभेदिलाबाहुदंडी॥ गळालेधनूमूर्छनाद्भुतपाहे॥ रथीशाल्वनामाउलंडोनिराहे॥२८॥ ॥उपजातीछंद॥ ॥देखोनित्याची

मह दंत वेधना ॥ भुरिश्रवा ढोटुनि शीघ्र स्पंदना ॥ आला पुढें भीम करीत गर्जना ॥ विंधी बळें लक्षुनि बाण अर्जुना ॥ २९ ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ अर्जुनें शर निरक्षुनि त्याचे ॥ भेदिले गुण गतीस हय्याचे ॥ तो पुन्हा सजुनि कार्मुक लक्षी ॥ बैसला तव रिपू शर वर्षी ॥ ३० ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ उरीं लागतां बाण तो वीर्य सोडी ॥ उलंडे रथी पातकी पाय खोडी ॥ वधावे पुढें त्या अमीत्रा सिपाहे ॥ तदा वीर वभ्रुक्षिणे साहे साहे ॥ ३१ ॥ समाकर्ण संधान केलें तयाने ॥ न येतां वरी भेदिलें अर्जुनाने ॥ रथीं पाडिला जाण तो हि कुकर्मा ॥ असें देखतां क्षोभला तो सुशर्मा ॥ ३२ ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ पेटला प्रळय पावक पोटीं ॥ कल्प हा कादि धली मग मोठी ॥ लोटिला घड घडा रथ कैसा ॥ अंबरीं कडकडी घन जैसा ॥ ३३ ॥ पांच बाण गुणि सज्जुनि पाहे ॥ ठाण मांडुनि उभा रणि राहे ॥ पार्वती पति पुढां स्मर जैसा ॥ भासला वधुवरां रजुनैसा ॥ ३४ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ ह्मणे रे द्विजादीन रंका कळंका ॥ रिपू सावरी धिट हो सांडि शंका ॥ अती मान संधान केलें प्रयासें ॥ नरें भेदिले शर ते अप्रयासें ॥ ३५ ॥ पुन्हा बाण लावी रिपू कार्मुकाला ॥ तदा सारथ्यें अती वेग केला ॥ इषू प्रेरिला तो अकस्मात आला ॥ ध्वजस्थंभ छेदुनि भाळि निमाला ॥ ३६ ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ ॥ मृगंन्याये घायें रहवरि सुशर्मा उठथला ॥ तदा भारद्वाजा सजन नुजं कोपें कडकला ॥ चिरंजिवी लागीं कवच मुगुटीं टो

पविलसे।।माह्याकोदंडाचीमगगवसणीकाटितअ
से।।३७।। ।।उपजातीछंद।। ।।लोटिलारथरवगे
श्वरेंवेगें।।अर्जुनासमुखयेउनिअंगें।।सज्जिलेशर
शितींनवपाहे।।धीरवीरवचनेंवदताहे।।३८।। ।।
भुजंगछंद।। ।।भलारेभलारेभलाविप्रवेषा।।स
मर्पंडितायुद्धबुद्धीविशेषा।।तुंवाआजिरेथोरसंग्राम
केला।।माह्याविरमेळाविरामासिनेला।।३९।। ।।शि
खरणीछंद।। ।।परीआलेवज्रप्रहरशरमाझेतु
जवरी।।अमित्रासांभाळींह्मणुनिनभिसंधानपसरी
।।अतीशक्तीपंक्तीधरुनिगुणयेतीग्रहगणें।।सतेजा
व्याभाळींजशिंपसरलिसूर्यकिरणें।।४०।। ।।तोट
कछंद।। ।।फाल्गुनेंशरनिरक्षुनिबाणीं।।झाडिले
धनुष्यदूर्धरपाणीं।।वज्रबाणगुणसज्जुनिसोडी।।ये
[illegible]।।४१।। ।।[illegible]छं
द।। ।।स्फुपर्णेआकाशींउरगनवजैसेझडपिले।।
तदंन्यायेंशत्रूशरनिरखुनिशासभईले।।अशीपा
र्थैंमोदीमगनयनिदेखोनिपरिसा।।रणींअश्वत्था
माद्विजखवळलाअंतकजसा।।४२।। ।।भुजंगछं
द।। ।।शताचिंशतेंबाणलक्षोनिघाली।।सथादिश
राचिनभींदाटिजाली।।लघुलाघवीजिष्णुसंधानसा
री।।नयेतांअरिचेवरीबाणवारी।।४३।। ।।शिष्ययें
[illegible]
कसुतथकगुरुत्या।।[illegible]परिधैर्यसत्वअधर्मी।।
धेदीचतुरसंगरधर्मी।।[illegible]।।४४

१८५३२

॥४४॥ आगळा त्यणुनि अर्जुन आहे॥ ज्यासि अच्युत अनकूळ साहे॥ वर्षतां गुरुसुता शरधारा॥ चंडचोजव तलिं अवधारा॥४५॥ ॥वसंत छंद॥ ॥वेगांत वेग नरनायक सारिता हे॥ बाण द्वईं द्विजनिरक्षनि विंधिता हे॥ येके शरें अचुक सारथि पाडियेला॥ येके रिपू हृदय मंडळिं भेदियेला॥४६॥ ॥मंदाक्रांता छंद॥ ॥गुणी पाणी सजुनि गुण जो बाण विंधीत होता॥ तो शत्रूच्या ईषु अवचिता लागला दुःख दाता॥ मूर्छा आली असुप शरिरीं चांचरी जात जातां॥ अश्वत्थामा रथि पडियेला पाहतां काय आतां॥४७॥ ॥भुजंग छंद॥ ॥दर्‍हीं हाक जाली द्विजें भेदिला रे॥ गुरूपुत्र जो भेदिला साधिला रे॥ कदा नाग वे येकळा विप्र गाढा॥ मिळा सर्व झोडोनिया रवाळिं पाडा॥४८॥ झडा घातल्या लोटले वीर सारे॥ रथ प्रेरिती येकमेकां पुढारे॥ रणी वारणी चंड रथां कटके ले॥ तुरी हींसती गर्जते वीर जाले॥४९॥ समग्रीं चकेला रणी येक वेळां॥ अली भीम वाजिन ला बाघ मेळा॥ रजें व्योम धूंदावलें सर्व दावी॥ रवी गौप्य जाला क्षिती कंप भावी॥५०॥ ॥मालती छंद॥ ॥वाहानि समुद्र कोप रुद्र रूप जाहाला॥ लोटला कल्लोळ लोळ भूमिगोळ झाकला॥ भिंडीपाळ पाश बाण शूळ चक्र चैतुकी॥ मूसळा गदा परीघ अर्गळा प्रचंड कीं॥५१॥ वर्षला अपार भार धुंद मारमातला॥ वांदले जगासि आजि काळ पातला॥

आईकाकपिध्वजूप्रतापिवीरयेकला॥वारितोसमग्र वेगजायकायवानिला॥५२॥ ॥तोटकछंद॥ ॥ रुद्रवेषमुखिस्याविजयाचा॥कल्पवेळतरिखेळतया चा॥गर्जलाविविधदेखुनिभारा॥घालितोसुरमुखीं मगसारा॥५३॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥कळेनासजी केधवांबाणसोडी॥असंभाव्यवेगेंपरजाळतोडी॥गुणां कीतआकर्णकोदंडदंडी॥भ्रमेंचक्रसेवामदोर्दंडदंडी ॥५४॥शराचावमीचाप्रचंडप्रवाहो॥नभीहोतसेशस्त्र जाळप्रवाहो॥बळें भांडतीबाणभालिसभाळी॥पडेअ ग्नीतेणेंजळेसैन्यखाली॥५५॥ ॥तोटकछंद॥ ॥ शस्त्रजाळनभिंलोपितहोतें॥तेनरेंउडविलेंशरघातें ॥भेदिलेंनभरतांक्षणसारें॥पाडिलेंसमरिंशस्त्रदि गारें॥५६॥हेतरीअघटितोत्तरआहे॥मानिलेनवल पंडितपाहे॥बोलिस्यापडतअंतरयेणें॥वक्तयाउचि तउत्तरदेणें॥५७॥स्वर्गभूनळतळातळकोडी॥ज्याम नेंचिकरितांघडमोडी॥तोसमर्थवरदप्रदसाहे॥काय याअघटितोत्तरआहे॥५८॥चक्रतेजहरिचेंकरिहोतें ॥ओंवलेंभ्रमतभेदितहोतें॥बोधलेचतुरऐकुनिऐसें॥ वर्तलेंचरितयावरिकैसें॥५९॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥ ऐसासंघरिलोटलादळनिधीपार्थावरीवैभवें॥जाला कल्पकराळकाळसमयोतोदेखिलावल्लवें॥स्कंदींवा हुनिरामताडबळियाहोताप्रदेसीउभा॥स्याचाक्षोभ नहोदधीउठुठलाकाळांतकाळप्रभा॥६०॥ ॥भुजंग छं

छंद॥ ॥सिंहनाद हेलावला शाळपोटी॥दिस्ही हाकतैसीच कल्यांत मोठी॥प्रती शब्द केला नभें भीम गाढा॥अनीपावल्या कुशवारा हदाढा॥६१॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥आरोळी फुटली गिराउमटली दिग्मंडळें डोळलीं॥शर्तागर्जिनली धराधरकली भूमी महिडोलली॥शेषाजाणवली फणी दडपली कूर्में मही मानिली॥सेनासोरचली प्रतापभरली आत्मक्रियावंचली॥६२॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥गतःप्राण जाले किती येक पाहो॥रणीलोटला लोटला काळबाहो॥विदारीत धांवे विधी आडवारा॥चमू फुटली पेटला चंडमारा॥६३॥ ॥तोटकछंद॥ पादपें प्रथम पांयदळासी॥झोडितो भुजबळें बळिरासी॥हाणितो प्रथम पाहुनि दारी॥पाडितो कसिरिपूर जथाटी॥६४॥ रक्षलाट वसुधातळ घाणा॥वैरिनी छरगडी बळिराणा॥वाहानीउडिद भूतळपाटा॥वाटितो दुमकरोनि वरोटा॥६५॥ ॥अमृतललिताछंद॥ ॥श्रीवरज्यावर तोचि रकोदर युद्ध विच्यार विणा विधी जाणे॥चंड रणी करि येक धरिचरणी धरणिवरी हाते चिहाणे॥व्योम भरि वरि येक दिगांतरि सागरि येक धरांतरि घाली॥जो रगडि नरडि धरी येक गळे घरडी दरडी मही जाली॥६६॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥विभांडी चमू घावो मारी उडाने॥मृगामाजि शार्दूळ फोडी ठिकाने॥असो भंगिले पायभारासि पाहीं॥तदा हाकिला भीम अश्वारु ढाहीं॥६७॥माहावीर कोपानळें दग्ध जाले॥अकस्मात

घ्याघ्यास्मणोनिमिळाले॥गदारवेरकेंबाणबल्वंडभाले
॥फिरंगापटेघावोघाडिनआले॥६८॥ तोटकछंद॥
म्रटरदेतन्विबल्लवलोटला॥रिपुगजारगडूंरणिलाग
ला॥उजविलाद्रुमराजद्ळाशिरी॥निजविल्याचळथा
चळथावरी॥६९॥ ॥अमृतललिताछंद॥ ॥
विक्रमनोनवशंभिरवेवधूकिर्तीअरीजनतेचिवन्हा
डी॥आदरभीमकरीरुधिरेंरसरंगनिज्ञांतजरामळझा
डी॥भातबुकीघृतलातवरीशुळगर्जनकोपकढीबहु
गाढी॥थापउन्यापदपापरतेलवल्यामरणेवरणेद्रुम
वाढी॥७०॥ ॥तोटकछंद॥ ॥संघराबहुतरंगम
आले॥प्रेतपर्वतरणांगणिजाले॥सर्वतेसमरिंभूत
ळपाहे॥मेदमांसमयहोउनिराहे॥७१॥ ॥गीतछं
द॥ ॥रुधिरलागलेमेदिनीढळूं॥भडकलेतुरीला
गलेपळूं॥गजबजाहालाचंडतेद्ळीं॥उलथलिचमूफू
टलिफळी॥७२॥ ॥शृंगीनीछंद॥ ॥पळतांक
रिभीमकसीकरणी॥प्रहरेचळथांनिजवीधरणी॥च
ळनीसिंहवानवसेहरणी॥पळतीहायभारतसेधरणी
॥७३॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥असोफोडिलीथाटअ
श्वारूढाची॥तदालोटलीभीममांदिगजांची॥गरीसेक
रीउर्धवाहूनिसोंडा॥माहाशंखकाशक्तियुक्ताप्रचंडा॥
७४॥वरिकाळरूपीवळीस्वारजाले॥त्रिशूळागळांफां
मधालीतआले॥उठावागजाच्यानिरक्षोनिशाने॥घ
ळीक्षोभलाभिमकल्यायमाने॥७५॥सिंहनादकेलान
भीं

भीदेवभ्याले॥ गव्हालेकुरूगर्वउत्यातजाले॥ मिव्हाला
दव्हीपादपेंहस्तितांडी॥ फिरेचक्रजैसेंपडेभाणसांडी॥
७६॥ भवंडिनभींयेकरेकाचितांडी॥ चुराडागज्याचाक
रीमासकाढी॥ शतैथैजनाचेनभामाजिघाली॥ बव्हीरे
बव्हीरेबव्हीहाकजाली॥ ७७॥ फळीफुटलीभारसेरांग
जाचें॥ पळूंलागले तुंगजैसेघनाचे॥ असेंदेखतांकोप
लाशाल्वनामा॥ रथप्रेरूनिहांकितादोयभीमा॥ ७८॥
मालतीछंद॥ ॥दंडुनीधनुवितंडशत्रुथोरगर्ज
ला॥ ठाणयुक्तबाणअप्रमाणजाणवर्षला॥ लागतांग
दायुधासिकल्मकोपबाणला॥ सर्वतेंतृणापरीकरू
निभीमलोटला॥ ७९॥ रामताडलांबअभ्ररवांबजेविह
स्तकीं॥ ताडिलारिपूरणांतमेळ्ळूनिमस्तकीं॥ पावलां
प्रचंडघावोशाल्वशीघ्रस्यंदनी॥ चक्रहोयआडवाउ
डोनिजायमेदिनी॥ ८०॥ ॥मालनीछंद॥ ॥
रंहवरसहघोडेपिष्टकेलेंतरूने॥ चुकउनिपारिपाई
लागकेलाकुरूने॥ विजुवतचिपळोनीभीमसेनासिपा
हे॥ गिवसूनिकटीशक्तीसर्वदेवेंचीतराहे॥ ८१॥ ॥
भुजंगछंद॥ ॥ठळेनाचळेनानगाकारभीमा॥ रि
पूच्याबळाचितदाहोयसीमा॥ असीधीटताचंडदेखो
नित्याची॥ उरींताडिलीथापवज्रप्रयाची॥ ८२॥ ॥
शिखरणीछंद॥ ॥उताणाचक्रलेंभ्रमुनिपडिला
शाल्वसमरीं॥ ह्मतावार्ताआलेबहुतरथियेलोटुनि
वरी॥ तरूपाणीमध्येंमगमिसळलापंडुजयथा॥ बळें

ताडिपाडीहयरथगजस्वारचळथा॥ ८३॥ ॥तोटकछंद॥ ॥शरसुटेनमनीवपुवैभवें॥सितरिठेंदळनेंबांळिबल्लुवें॥प्रहरदुर्धरदेतचिऊठिला॥मगरणींरथियांपळसूटला॥ ८४॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥रिपूविक्रमाचंडदेखोनिगाढा॥लरेंकाढितीअर्जुनावर्तवेढा॥करूनिगरागोळसेनासमूहो॥निघालारणींरावदूर्योधनूहो॥ ८५॥असोमुक्तिलापार्थशत्रूप्रयासी॥उभारादिलाभीमयेउनिपासी॥पुढांजुंझलेकोणकोणप्रतिलें॥मनाआणिजेदासकासीमतिलें॥ ८६॥
॥इतिश्रीद्रौपदीस्वयंवरविश्रांनाध्यायहासर्गअकरावा॥ ११॥ ॥संपूर्णमस्तु॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥

अध्याय १२ प्रारंभ

श्रीगणेशायनमः॥ ॥शिखरणीछंद॥ ॥विराजेसंग्रामीकरिणिवरिकर्णारिविजई॥सपुंखींवेल्हाळाग्रजनकिउभाअंतकमई॥अमित्राचीसेनाशरवरघनीबांधुनिफळी॥वमीक्रोधेज्वाळाउरगपतिवाळावरवळी॥ १॥तरूरारापाणीचमुसियमठाणीगमनसे॥सिंव्हनादेंभीमासमरसिभाकरितसे॥मिळालायेकाकीप्रहरउदलादेलविगती॥रिपूहाणाहाणाम्हणतशतकोटीवरशती॥ २॥नमानीघायातेंदळिभजवळे

त्र्क्षउजवी॥रणाचेपर्यंकींबळिनिजशतां सैन्यनिज
वी॥भवंडीआकाशींद्रुमबळविकाशीशतगुणें॥संवे
देआरोळीरणरंवदळीअंतकपणें॥३॥क्षणामध्येंगे
लाभुवनबळिभेदूनिकटका॥चमूमाजिजालाप्रळय
हलकालोळकलका॥भ्रमेंतैसामध्येंदळसभवतेंदू
ग्धउसळे॥पयाब्धीचेपोटींगहनगतिमांदारघुसळे॥
४॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥रथीसारथीवीरलोटोनि
आले॥बळेंविंधितीबाणत्याभोंवताले॥इषूलागती
त्यासियेउनिपाहीं॥नभेदेपरीलेवपूवज्रकांहीं॥५॥
विशेषेंकृपादृस्तजेथेंहरीचा॥नव्हेसर्वथारोमहीवक्र
त्याचा॥असेंदेखतांकल्पकोपायमानें॥रथीताडिले
च्यापदुःश्यासनानें॥६॥गदाघेउनिचंडवैरीउडाला॥
रिपूसाह्यरेसाह्यशब्दिमिळाला॥सिंव्हनादतेंदूंदूवि
शाळकेलें॥कळीकाळजैसेरणीयेकजाले॥७॥गदा
मस्तकींताडिलीकौरवाने॥वसावितदासाधिलीपांड
वानें॥तरूभंगलातोपुन्हाघावोमारी॥नयेतांवरीभी
मवेगासिसारी॥८॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥दूंदूदेउ
निहाकधाकसमईदाउनिशत्रूप्रती॥येकाकीधरिला
छळोनिकवळीवृकोदरेंदुर्मती॥ऐसेदेखुनिकौरवे
निजगदाढाळोनियाटाकिली॥तैंदोघेरणिमल्लयुद्ध
रचनासंभव्यआरंभिली॥९॥ ॥मालतीछंद॥
दोघहीदशसहस्त्रनागतेमहाबळी॥लोटलेरगांत
मांडलिप्रचंडरौंदळी॥लाविती कळसरोनिदेतिमूष्टी
मू

मूर्छली॥ हाणिती संवेचि मूर्छा घातजीवनस्थळी॥१०
॥ व्याकुळेपिळोनिकल्पकाळसेकडाडिती॥ वातसेऊ
नीवंद त्यानसेधडाडिती॥ गर्जतीगिरागंभीरमेघसे
गडाडिती॥ थर्थरीवसूंधरानगोदरींतडाडिती॥११॥
शक्रयेकवक्रयेकरुद्रयेकअंधकू॥ वाळियेकदुंदु
भीकृतांतएकअंतकू॥ नक्रतोगजेंद्रयेकस्वामियेक
तारकू॥ भावसारिखापरंतुधर्मनावतारकू॥१२॥ ॥
वसंतछंद॥ ॥आरंभिलेपरमत्याहूंद्वद्वंद्वरासा
॥ बेडावळेकटकपाहतसेतमासा॥ देखेदुरोनिनर
बांधववेढिलासा॥ तोक्षोभलाप्रळयपावकपेटलासा॥१३॥ ॥वनमालाछंद॥ ॥ब्रह्मकल्पसम
योजरिपावे॥ रुद्रकोपभुवनावरिधांवे॥ सर्वजाळि
नह्मणेजगजैसा॥ रूसलानरपरावरितैसा॥१४॥
स्पर्शलीचरणीमहमंतिका॥ रणितिनेविजिल्याकरि
कंन्यका॥ चपळलीकरिणीहरणीजसी॥ शरसुटीरणि
पार्थकरीकसी॥१५॥ ॥श्रृंगीणीछंद॥ ॥सज्जु
निबाणआकर्णवोढिभरी॥ घोरसंधानकल्पांतको
पेंकरी॥ लागतांपादपाणीशिरेंसंघरी॥ नूदतीगर्ग
राभोंवतीअंबरीं॥१६॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥हा
हाःकारजालामहासैन्यपारी॥ रवीनंदनेदेखिलातो
स्वभारी॥ सिरीटोपआंगिभिलेवज्रसारी॥ महाकुंड
लेंकंकणेंतेजधारी॥१७॥ ॥तोटकछंद॥ ॥
काढिलीगवसणीधनुषाची॥ वोढितांशरसरातुंनिपा

ची

ची॥रुक्मस्यंदनपतीखचिताचा॥प्रेरिलासमरिमि
त्रपणाचा॥१८॥ ॥शिखरणीछंद॥ ॥चतुश्च
क्रीधांवेंघडघडितघाघारधरणी॥पताकातेज्याळा
वरितळपतीतेजतरणी॥विदारोनिसैंन्याचपळप
वनापक्षवहिला॥अकस्मातार्जूनासमुखरथराणा
झळकला॥१९॥ ॥वसंतछंद॥ ॥वीर्यसाग
रधनंजयआहे॥धैर्यपर्वतरविसुतपाहे॥बोलिला
द्विजवरास्थिरराहे॥आमुचेस्वहितऊत्तरसाहे॥२०
॥जेकुरेशकटकार्णवपाणी॥मेदिनीकरुंसकेंजळ
वाणी॥तेतुह्मीद्वयजनीभुजभारें॥आजिआदळवि
लेंदळसारें॥२१॥धंन्यधंन्यजननीजननाता॥जेतु
ह्मांप्रसवलीउभयेतां॥आलियानरपुरेंयशहातां
॥येकमीपुसतसेतुजआतां॥२२॥सर्वथाद्विजतु
ह्मीद्वयनोहा॥क्षेत्रियांतपरपावकआहां॥वियदृश्य
जुनिहेरणराखा॥सौख्यसोरससुधारसचाखा॥२३
॥ ॥श्रृंगिणीछंद॥ ॥वोळखीलेंधनूधारिया
तूजला॥आपुलेंनावतूंसत्यसांगेंमला॥कर्मबोलेगि
रावज्रठाणिअसी॥आयकोनिवदेजिष्णुवाणीकसी
॥२४॥ भुजंगछंद॥ ॥अगाविर्यवंतारसोदा
रसाळा॥नव्हेसर्वथाद्विरसाच्यारवेळा॥महासंघरीं
कायसीसोम्यपृच्छा॥अरीमीतुझातूंकरीयुद्धइच्छा
॥२५॥असोरेहरीकेसरीव्रत्सयाती॥जगत्रीकुंरूमात
ऊेभद्रजाती॥परीसोनिआलोंअसोपक्षपाती॥कराया

सि

सिनीं मूर्छता विश्वघाती ॥२६॥ निरर्थें तुह्मीं युध्यपाडो
निआतां ॥ नवां चाल ब्रह्मांड फोडोनि जातां ॥ असीउत्त
रें पार्थ जो बोलता हे ॥ रिपू क्रोधसीमा उलंघीत आहे ॥
२७॥ प्रतापें झनत्कारिला काळमेढा ॥ मुखीं कर्कशा खा
दल्या दांत दाढा ॥ रिपू दिससी कीम बदिफळाचा ॥ सु
पर्णापुढें गर्जला थोर वाचा ॥२८॥ तदंन्यायकें ला तुं वा
कर्महीना ॥ प्रतापागळें बोलसी दुःखदींना ॥ अरे विप्र
जाणोनि म्यां युद्ध पाहे ॥ मना नाणिलें वैरिया घावो साहे ॥
२९॥ ह्मणोनि बळें विंधिता कर्ण जाला ॥ न येतां वरी पा
र्थ भेदूनि गेला ॥ असें पांच ही बाण तोडोनि सांडी ॥ त
दा कर्ण अद्भूत संधान मांडी ॥३०॥ महामेघ सामात लाव
र्षता हे ॥ नभीं बाणजंजाळ होऊनि राहे ॥ असो घोर संधा
न भाना स्मजावें ॥ कसें गणवीं दानत्या फाल्गुनाचें ॥३१॥
असंभाव्य आरंभिला वेग त्यानें ॥ न जाणों किती भेदिले
बाण बाणें ॥ ग गंन्यायसाकार जालें समानें ॥ पखूं लागलीं
निर्जरांचीं विमानें ॥३२॥ ॥स्रग्धराछंद॥ ॥ दोघे
ही चंड मानें सुभट खवळले दिर्घ दंडावधानें ॥ कोदंड
राम गणे द मुनि भुजबळें भेदिती बाण बाणें ॥ त्र मैं लक्षो
नि श्यानें करित शर सुटीं मेघधारा समानें ॥ व्योमाचें
पोट त्यानें स मुळ भरियलें पेतली बुंथ भानें ॥३३॥ ॥
भुजंगछंद ॥ ॥ माहायुद्ध ते देखती देव जाणा ॥ भला
भास्करी मानवी देवराणा ॥ असें वर्णिनां श ब्द सिंधु म
रेना ॥ मनीं अर्जुनें योजिले कायकर्णा ॥३४॥ ॥ तोट

कछंद॥ ॥कर्णवीरपरपावकराशी॥सद्गुरूभजन भार्गवियासी॥नागवेमजइषूप्रदवाही॥शस्त्रघालिनरिपूवरकांहीं॥३५॥अग्निबाणमगमंत्रुनिपाहे॥बोलिलासजुनिसत्वरराहे॥घालितांप्रळयवातझडाडी॥वेदजातसरिसाचिधडाडी॥३६॥ ॥भुजंगछंद॥ उदेलाअकस्मातवन्हीउबाळा॥नभींलागल्याज्वाळजेतीविशाळा॥वरीवागतांखेचराआटआला॥पळारेपळारेपळाअभ्रआला॥३७॥तदाज्वाळसाह्यासितोवातहाहो॥सिखाशिघ्रसेराचळाझेंपलाहो॥कुरूसैन्यपालानिनीज्वाळमाळा॥चमूसागरेंभाविलीकल्पवेळा॥३८॥ ॥वनमालाछंद॥ ॥डंखिलेंकटकपावककाळें॥देखिलेंचरितभास्करबाळें॥घेतलाशरधुरंधरपार्थें॥वोपिलाद्भुतजळधरबाणी॥३९॥ ॥भुजंगछंद। ॥नभींघालितांमेघगर्जेगडाडी॥बळेंवावडेंघोर्‌धोंडिधडाडि॥फुटूंलागलेभिमघोषेंनडाडी॥विजाखेळतीव्योमशब्देंकडाडी॥४०॥क्षणामाजिकेलाघनेंशांतवन्ही॥धरासर्वहीजाहालीतोयवर्णी॥ [illegible] आ [illegible] जाळीतजोपेतहोता॥घनेंभग्नके [illegible] होता॥४१॥ ॥उपजातिछंद॥ ॥देखोनिऐसेंमन पार्थराणा॥निर्वाणमंत्रावळिबाणजाणा॥तोयोजिलासागरहोशराचा।चिंतामनींअंतकजोपराचा॥४२॥झाडोनिकोदंडविचंडपाहे॥बाणा [illegible] ढितारे॥आकर्षिलेसातसंकिर्णजेहां॥भावीमनींअर्जु

र्जुन काय तेव्हां॥ ४३॥ ॥ भुजंग छंद॥ ॥ जगीं सत्वसिंधु जरी धर्म आहे॥ रणीं भीम शत्रू तृणाकार पाहे॥ जरी म्यां प्रभू भर्ग विलासे ळ भावें॥ तरी या शरें सैन्य मारोनि यावें॥ ४४॥ ॥ शृंगीनी छंद॥ साहारे साहे संधान माझें अरी॥ घातला बाण गर्जोनियां अंबरीं॥ चंड मंत्रावळी शक्ति घोरां दरीं॥ बाणजाळें किती कोण संख्या करी॥ ४५॥ लक्ष कोटी शतें अंबुजें पद्म हीं॥ न पुरे बोलतां शीनलें शेष हीं॥ बाण कैंचे महा मेघसा बानला॥ व्यापिली भूमि तेथें रवी लोपला॥ ४६॥ मंडपाकार आकाश धात्री दिशा॥ सर्व भाछ्यादिल्या जेंवि जाळी निशा॥ लागले बाण वृष्टि कते भुवरी॥ आभ्र धाराज श्या सैन्य झेली शिरीं॥ ४७॥ ॥ वनमाळा छंद॥ ॥ बाण अष्टदिशां तून येती॥ टोळ से उतरती द्ळसेती॥ भेदिती रथ करी नर वाजी॥ पाडिलो मृगगती महिमाजी॥ ४८॥ जाहला गज ब कौरव भारी॥ बाण बाण वदती चमु सारी॥ ब्रह्मगोळ चमु सागर व्याला॥ कोण तारिल कुरूकटकाला॥ ४९॥ हेरिलें भुवन भानुकुमारें॥ देखिलें शरमयें समसारें॥ अर्जुनास्त्र अनिवारक आहे॥ भास्करीच किंत होऊनि राहे॥ ५०॥ ॥ भुजंग छंद॥ ॥ करी काय बुद्धी न चाले विकां हीं॥ बसूं लागले बाण येऊन देहीं॥ असें देखतां सारथी वेग सारी॥ रथा काढितो युद्ध सांडोनि हारी॥ ५१॥ निघाला निघाला रणीं कर्ण जाणा॥ पळूं लागले सैन्य झेलीत बाणा॥ दुजें युद्ध तें बहु वें वज्रघातें॥

उरीं ताडिली त्या तदुःशासनानें ॥ ५२ ॥ बळें बैसतां घा वो अत्यंत आणा ॥ भ्रमोनि पडे चक्र जैसा उताणा ॥ उरीं बैसला पाडिला पापसिंधू ॥ वधावा तदा त्तोर त्ला वीरबंधू ॥ ५३ ॥ ॥ गीतछंद ॥ ॥ घाबिरे रणीं करोनि बळ वा ॥ काढिलें बळें कुरेशबांधवा ॥ नेउनि त्वरें रथांत टाकिला ॥ रक्त तो वमी परंतु वाचला ॥ ५४ ॥ शांत जालिया चिवमवेधना ॥ जाय अंगिची समग्र मूर्छना ॥ लक्षुनि पुढें सहोदराननां ॥ कायबोलिला ग्रजा सुयोधना ॥ ५५ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ ह्मणे भीम रे भीम महाव ज्रकाया ॥ दुजा वारणीं स्वार तो पार्थराया ॥ करीसिपरी काळविप्रीत मांडी ॥ मुकुंदें रिपू रक्षिले युद्ध सांडीं ॥ ५६ ॥ असें बोलतां बाण दुःखार्णवाचा ॥ उरीं बैसला जाण दुर्योधनाचा ॥ गळाले धनू त्या मुखीं चंद्रकेंचा ॥ तदा पुर आला नराच्या शरांचा ॥ ५७ ॥ दिल्ही पाठ दुर्योधनें धाक घेतो ॥ बळें सारथीं वारुवा सार देतो ॥ निघाला रणीं मुख्य राजा चमूचा ॥ पुढां भार आपंपरू कौरवाचा ॥ ५८ ॥ ॥ वनमालाछंद ॥ ॥ थोर थोर जन कौरव कामी ॥ सैंन्य कार्ततनयादिक नामी ॥ बाण भेदित वरी विजयाचे ॥ चालिले नृपति वेष्टित साचे ॥ ५९ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ पळे सैंन्य सैरा चितें धैर्य सोडी ॥ मधें भीम भोंवें बळें हाक फोडी ॥ गदा खड्ग झांडे शिळा बाण धोंडी ॥ पडे हस्त कीं तेचि घेउनि सोडी ॥ ६० ॥ रथास्यंदनासि गजे वारणासी ॥ हयें अश्व हाणि विरें वीरनासी ॥ करीं वीर धर्मा

चि

चियाकारणासी॥ वधीपातकी पूर्णआणिरणासी॥ ६१॥
मालनी छंद॥ ॥गगनभरितबाणीं पार्थपाठिंचि
येतो॥ जळधरशरधारी वैरिया मोक्ष देतो॥ निजगति
निजशक्ती संघरीं सर्वपाहीं॥ कटककुरुपतीचें काढि
लेंपांडवांहीं॥ ६२॥ वनमाला छंद॥ ॥देखिलेंच
रितरुक्मिणिरंगें॥ वेधलाप्रभुरथावरिवेगें॥ दाटले
सकळसैन्यकृपाठी॥ लोटलारणरमावरगांठी॥ ६३॥
शृंगीनी छंद॥ ॥कौरवापांडवामाजिघालीरथा॥
कायबोलेप्रभू भीमपार्थातथा॥ धंन्यरे धंन्यरे नृमची
विर्यता॥ आजि संतोषलों मी अनंतस्वना॥ ६४॥ ॥व
नमाला छंद॥ ॥द्रौपदेंपणधुरंधरकेला॥ तो तुह्मीं
सकळसिद्धिसिनेला॥ काढिले रिपूरणीं घनघावें॥ पा
हुनी यश कितीह्मणद्यावें॥ ६५॥ ॥भुजंगछंद॥
तुह्मी सर्वनेलें असे सर्वसीद्धी॥ पळेत्यामिमारीनयांदो
षबाधी॥ पुरे युद्ध आतां किनी कीर्तिवाढावी॥ भुजानुग्मा
झ्यामलाभेटद्यावी॥ ६६॥ ॥वनमाला छंद॥ ॥
घातलीमगउडीविजयानें॥ वंदिलेंचरणधांउनिशानें
॥ भेटलामगदयाळतयासी॥ भीमसेनधरिलाहृदया
सी॥ ६७॥ ॥उपजाती छंद॥ ॥दोघाजणाचेंश्र
मदुःखभारी॥ आलींगुनी अच्युत सर्व वारी॥ आनंद
त्यासी बहु साळजाला॥ तो अस्तमाना रविराजगेला॥
६८॥ ॥तोटकछंद॥ ॥त्रिमिरबूंथिसी घेभि
शिनायका॥ उजळिल्या मग कोटिक दीपिका॥ नृपद

उरीताडिलीळातदुःशासनानें॥५२॥बळेंबैसतांघा वोअत्यंतजाणा॥भ्रमोनिपडेचक्रजैसाउताणा॥उरीं बैसलापाडिलापापसिंधू॥वधावातदालोटलावीरबं धू॥५३॥ ॥गीतछंद॥ ॥घाविरेरणींकरोनिब लुवा॥काढिलेंबळेंकुरेशबांधवा॥नेउनिलरेंरथांत टाकिला॥रक्तलोवमींपरंतुवाचला॥५४॥ शांतजालि याचिवर्मवेधना॥जायअंगिचीसमग्रमूर्छना॥लक्षु निपुढेंसहोदराननां॥कायबोलिलाअजासुयोधना ॥५५॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥ह्मणेभीमरेभीमहाव ज्रकाया॥दुजावारणीस्वारतोपार्थराया॥करीसिपरी काळविप्रीतमांडी॥मुकुंदेंरिपूरक्षिलेंयुद्धसांडीं॥५६ ॥असेंबोलतांबाणदुःखार्णवाचा॥उरींबैसलाजाणदू र्योधनाचा॥गळालेंधनूंत्यामुखींचंद्रकेंचा॥तदापुरआ लानराच्याशरांचा॥५७॥दिल्हीपाठदूर्योधनेंधाकघेतो ॥बळेंसारथींवारुवासाटदेतो॥निघालारणींमुख्यरा जाचमूचा॥पुढांभारआपंपरूकौरवाचा॥५८॥ ॥ वनमालाछंद॥ ॥थोरथोरजनकौरवकामी॥सें न्यकार्ततनयादिकनामी॥बाणभेदितवरीविजयाचे ॥चालिलेनृपतिवेष्टितसाचे॥५९॥ ॥भुजंगछंद ॥ ॥पळेसैन्यसैराचितेधैर्यसोडी॥मधेंभीमभोंवे बळेंहाकफोडी॥गदाखड्गझांडेशिळाबाणधोंडी॥पडे हस्तकींतेचिघेउनिझोडी॥६०॥रथास्यंदमासिगजेवा रणासी॥हयेंअश्वहाणिविरेंवीरनासी॥करींवीरधर्मा

चि

त्रिया कारणासी ॥ वधी पातकी पूर्ण आणि रणासी ॥ ६१ ॥
मालिनी छंद ॥ ॥ गगन भरित बाणीं पार्थ पाठि चि
येतो ॥ जळधर शरधारी वैरियां मोक्ष देतो ॥ निजगति
निज शक्ती संघरी सर्व पाही ॥ करट कुरुपती चें काढि
लें पांडवांहीं ॥ ६२ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥ देखिले च
रित रुक्मिणि रंगें ॥ वेंधला प्रभु रथावरि वेगें ॥ दाटले
सकळ सैन्य कृपाठी ॥ लोटला रण रमावर गांठी ॥ ६३ ॥
शृंगीनी छंद ॥ ॥ कौरवां पांडवां माजि घाली रथा ॥
काय बोले प्रभू भीम पार्था तथा ॥ धंन्य रे धंन्य रे नृपची
विर्यता ॥ आजि संतोषलों मी अनंत स्वता ॥ ६४ ॥ ॥ व
नमाला छंद ॥ ॥ द्रौपदें पण धुरंधर केला ॥ नो तुह्मीं
सकळ सिद्धि सि नेला ॥ काढिले रिपू रणीं घन घावें ॥ पा
हुनी यश कितीक्षण द्यावें ॥ ६५ ॥ ॥ भुजंग छंद ॥
तुह्मी सर्व नेलें असे सर्व सीद्धी ॥ पळे त्यासि मारील या दो
घ बाधी ॥ पुरे शुद्ध आतां किनी कीर्ति व्हावी ॥ भुजा नुग्मा
झ्या मला भेट द्यावी ॥ ६६ ॥ ॥ वनमाला छंद ॥ ॥
घातली मग उडी विजयानें ॥ वंदिले चरण धांउनि शानें
॥ भेटला मग दयाळ तयासी ॥ भीमसेन धरिला हृदया
सी ॥ ६७ ॥ ॥ उपजाती छंद ॥ ॥ दोघा जणां चे श्र
म दुःख भारी ॥ आलींगुनी अच्युत सर्व वारी ॥ आनंद
त्यासी बहु साळ जाला ॥ नो अस्त मानार विराज गेला ॥
६८ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ त्रिमिर बूंथि सी घेमि
शि नायका ॥ उजळिल्या मग कोटिक दीपिका ॥ नृपद

ळें सकळीक समादळीं॥ मग तुरें अगणीत चिवाजळीं
॥६९॥ वधुवरें करिणीवरि राजती॥ सकळ भूभुज पाठि
सी साजती॥ रंहं वरी बळि भीम विराजला॥ भुवनसूंद
र मीर्वत चालिला॥७०॥ जाहाले विजइ पांडवगाढे॥ ला
गला कुरुपती पुरवाटे॥ विरजे पडुडले रणवासी॥ भे
टले प्रळयदुःखतयासी॥७१॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥
वाजीवारण धीर वीर पडले ते कोण संख्या करी॥ येकाचे
कर कंठ पाय तुटले की ते कगेले उरीं॥ जाली मांस मई
रणांगण मही अश्वीं नरीं कुंजरीं॥ वाहे रक्त विशाळ वि
भ्रम दिसे व्याली वरी शार्वरी॥७२॥ हुंकारें भरती भया
नक गिराजे वीर जाले चुरा॥ घायें घूमति गर्गरा नुभव
ती कल्यांत दुःखांतरा॥ आल्या शांखिणि डांखिणी सह
गणी झोटींग धांऊनिया॥ घाली गोंधळ भूतमेळ सरि
सा वेताळ घेऊनिया॥७३॥ ॥शिखरणी छंद॥
॥असो ग्रामामध्यें परम यदुरायें वधुवरें॥ समारंभें
नेलीं मिरवत अती शाळ गजरें॥ पुढां गेला जाणा द्रु
पद भुवना श्रीयदुपती॥ द्विटाराशी नेले सहित द्रुप
दी पांडवगती॥७४॥ ...नालाछंद॥ ॥ ...गो
रवाप्रति पराजय आ... ॥पांडवा यशनिधी वश...
ला॥ पातलां मग पुढें य... राशी॥ दास सावधपणें...
तुरांशी॥७५॥ पुंण्यपा... नकथांतरि आहे॥ रम्य...
मृत रुचीरस वाहे॥ ऐ... तां भवधुरंधर नाशी॥ मार्गे...
तोअवचितात्मजकाश... ॥७६॥ ॥इति श्रीद्रौप...

स्व

स्वयंवरविश्रांताध्याय द्वादशं सर्गः॥१२॥ ॥संपूर्णमस्तु॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥७॥ ॥

अध्याय १३ प्रारंभ.

श्रीगणेशायनमः॥ ॥शिखरणी छंद॥ ॥निगर्वी उल्हासें अनुज लघु घेऊनि सरिसे॥पुढें आला बोले स्फुट हृद वचनें माय परिसे॥तुझ्या पुण्यें भिक्षा द्रुपदसदनीं साधिलि बरी॥वदे कौंती धर्मा सकळ तुम्ही ध्या वांटुनि तरी॥१॥तदा भीमें पार्थें सहित द्रुपदी भीम गजरें॥बिजें केलें मातानमुनि चरणीं ठेविति शिरें॥उठोनियां कोंती सकळ तनुज्यां आरति करी॥सुखां भोज्या पाहे बसउनि निज्यां कीं सुनबरी॥२॥ ॥मालनी छंद॥ ॥झळफळ करि शाळा दीप हीश्वेत जाले॥रूप सद्रुपद बाळा पाहतां नेत्र धाले॥मन हर भुवनाचें धाम सर्वा जिनाचें॥गगन गुणघनांचें जोडलें आजि साचें॥३॥तरण भव निधीचें सार चंद्रोदरीचें॥सदन नव निधीचें द्रौपदी पांतरीचें॥स्फुरत कुळ जपाचें पुण्य वंशावळीचें॥मुदित फळ तपाचें जोडलें आज केंचें॥४॥द्रुपद भुवनि मातें तुष्ट ला देव रावो॥मथुनि पण नराब्धी काढिलें रत्न हें हो॥द्रुपद अनळ बाळा द्रौपदी नाम घ्यावे॥वचन सुमन माळा आपला धम द्वव॥५॥इतर कथन राहो शार्वरी होत आहे॥द्रुपद सदन शौरी सत्स्फुरवें द्रो

ळ ताहे ॥ पुरपति करंजोडी कायजी देवराया ॥ अझु
नि मजन सांगा कोण हे दीर्घ माया ॥ ६ ॥ न धरत मनमाझे
भीड सांडोनि बोले ॥ अतिनिकट रणऐसें ब्राह्मणा के
विंतोळे ॥ उजउनि पण जेणें जिंतिली भीमसेना ॥ अ
घटित विण नोव्हे अर्जुना भीमसेना ॥ ७ ॥ मजहि द्रुप
द राया जाणऐसें चि वाटे ॥ स्फुरण करित बाहो अंतरीं
हर्ष दाटे ॥ सफळ जिवित माझे मागुता धर्म भेटे ॥ चुक
तिल तरि माझे लोक निंदा चपेटे ॥ ८ ॥ रुखवत सुतधा
डा घ्या परिक्षा समेळीं ॥ प्रगट पुसन त्यासी मीं उद्यां रा
ज्य मेळीं ॥ द्रुपद गमन मौनी आइत्या लागि जातों ॥ नक
ळत हरि कोण्हा पांडवा भेट देतो ॥ ९ ॥ ॥ मालतीछं
द ॥ ॥ सांवळे स्वरूप तें विजां बरीं विराजलें ॥ कुंड
लें कीरीट पद्मपाणि दिव्य राजले ॥ पांडवा कुळा ळते
ग्रहीं प्रत्यक्ष दाविलें ॥ पंडुपुत्र वंदितीं धरूनि पुंण्य पा
उलें ॥ १० ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ ॥ चंद्रहातींच्या
न्हीं धरुनि मधि धर्मासिक वळी ॥ करी मोळी मोहें हृद
इं कंवटाळोनि कवळी ॥ पिली जैसी पांखें खगिनि व
नि झांकोनि बसला ॥ तसा पंडूपुत्रा वरि वृजपती बाप
वळला ॥ ११ ॥ बराड्याचे गांवी धन कनक वृष्टी वरषला
॥ दुकाळ्याचे देशीं प्रगट पयसासी प्रसरला ॥ अनाथा
च्या माथा सुरतरु विराजोनि फुलला ॥ तसा पंडुपुत्रा
वरि वृजपती बाप वळला ॥ १२ ॥ चकोराचे गूंफे रजनि
पति राजा उगवला ॥ मयोराचे गूंफे जळधरपती ईंद्र

सु

सुदला॥ नव्हे रामायुद्धीं भरथजि वदा ताउ तरला॥ तसा पंडूपुत्रां वरि द्वजपती बापवळला॥१३॥ ॥गीतछंद॥ ॥पांडवा दिल्हे क्षेमया परी॥ पाय कोंतमा वंदिते शिरीं॥ बापबापतूं मायबापकीं॥ निष्टुर कसा जाहला सिकीं॥१४॥ बैसरे हरी देवराजया॥ देकु शासना तेबसावया॥ बैसला हरी गोरवी सुखें॥ दाटली घरी कौतुकें स्फुरवें॥१५॥ आठवोनिया दुःखसागरा॥ कोंतमा वदे कोंद लिगिरा॥ कायरे हरी दैव हें असे॥ पांडवा वनीं टाकिले कसे॥१६॥ ॥उपजाती छंद॥ ॥बांधोनि ते राक्षस पांडवांसी॥ मारीत होते वन घोरवासी॥ तेथोनि येतां मग देशोदेशीं॥ भिक्षेसि हे मागत दीनवेशीं॥१७॥ तूं पांडवांचा प्रतिपाळ होसी॥ कां लागली रे तरि वृत्ति ऐसी॥ गेलासि आह्मां विसरोनि आतां॥ जालें असे हें तरि कायताता॥१८॥ बोले मुखें लोचनि तोय गाळी॥ धर्में दिल्हे उत्तर तेच काळीं॥ मा ते हरी हा विसरोनि गेला॥ कोणे तरी जो हरिपंथ केला॥ हे जिंकिली आजि पुरेश बाळा॥ ते वोपिले वैरि अपेशकाळा॥ केवारिया हा हरि आपुला हो॥ यानंतरें बोलत कृष्णदेवो॥२०॥ ॥वसंतछंद॥ ॥आतें वनीं विपत्तिज्या घडल्या तुह्मासी॥ मी जाणतों हरिस दैव तुह्मा चि पासी॥ मातें तुह्मा विसरजें पडिला सुतांचा॥ तें संपला सकळ हा अवतार कैंचा॥२१॥ ॥ गीतछंद॥ बोलतां असें धर्म कांपला॥ जोडुनि उभा हा तरा हिला॥ बापबाप हा अनर्थ बोलरे॥ आमुचें मुळीं

मो

मोलतोलरे ॥२२॥ सर्वसार तूं निरोपन्यार तूं ॥ निर्विका
र तूं निराधार तूं ॥ वाणि वैखरी परे परात्पर तूं ॥ धातया
हरास्कराअगोचर तूं ॥२३॥ जाणसी तुझा अपार पार तूं ॥
बोलसी कसें नराविच्यार तूं ॥ तूं कृपानिधी म्हणोनि याप
री ॥ लोटसी लता नृपानुरावरी ॥२४॥ ॥ शिखर
णी छंद ॥ ॥ असो आतां आह्मी प्रगट माहि की गुणवि
चरू ॥ दयासिंधू बोले उदइक माहा मंडपकरू ॥ तुह्मी
ह्मावें तथें प्रगट मजला सत्यपुसतां ॥ दिजे अज्ञा कोंती
न मुनि हरितो होय निघतां ॥२५॥ प्रभू काळे रात्री पद
गमनगात्री टणकला ॥ सुखासी झोल्हारास्क मन अरु
वारी पहुडला ॥ तदा हृष्ट घुम्ने रुखवत वराजूं नाविभवें
॥ म्हहा भल्लासांगे उदित पितयाचिंन्ह बरवें ॥२६॥ ॥
असो प्रातःकाळीं उदयवर केला दिनकरें ॥ दयाळाची
पूजा करि दुपद राजा पडिभरें ॥ प्रभु बोले राया नृपस
हसरा मंडपकरा ॥ तिन्हीं लोकें आणा सुरनर शिखाम
दि असुरां ॥२७॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ माहा मंडपीं
पातला भूप वेगीं ॥ सभा मोच्छ्वासा साधित्या अष्टभागीं
॥ स्फवर्णिखणी बाळनी नित्र कारी ॥ कळापे खणी भूत
ध्या नृत्यकारी ॥२८॥ पुरी भोंवताले मही मंडळीं ते ॥ न
पस्थिर होते श्या हा [illegible] खरका
वी कांही ॥ सभें राये [illegible] री येले सर्व पाही ॥२९॥ ॥ शा
र्दूळ छंद ॥ आले भू [illegible] अमूप सैन्य क सभें लोक मज्या
सर्व ही ॥ सा भूसंनम [illegible] त विप्र मुनिजे ना माथिले येमही

आलेकींन्नर देव निर्जरपती गंधर्व ते गायनी ॥ यक्षो नारद सारजा गणपती अप्संगना नाचणी ॥ ३० ॥ आले त क्षक दैत्य दानव वती ते बैसती आदरें ॥ आले यादव रा व घाव गजरे लक्षांत वाजांतरें ॥ वाद्यें घोर घणा णिलीं घ न रवें ब्रह्मांड नादावलें ॥ मंत्री मूळ करावयासि नृपती श्रीमाधवें बोलिले ॥ ३१ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ शृंगा रिले रथ मनोहर पंच त्यासी ॥ वाजी करी गुढरिले शि बिका सीदासी ॥ छत्रे धजा मृदतुरें गणिका विलासी ॥ गेला प्रधान गजरे मुळ पांडवांसी ॥ ३२ ॥ वंदूनि धर्म वि रलो मग बंधु पांची ॥ दिव्यांबरें झळक कोटिर कुंडलां ची ॥ माळा गळा पदक हार करी पवित्रें ॥ श्री कंकणे म नगटी कटि दीव्यसूत्रें ॥ ३३ ॥ ॥ शृंगीणी छंद ॥ ॥ चढले मग ते रथ राजपदी ॥ शिबिकासनि कोंति तथा द्रुपदी ॥ ढळ ती ढळ च्यामर दंडवरी ॥ नव चक्र समोर व न कोंति करी ॥ ३४ ॥ धन गोरव त्या प्रति मंत्रिक सा ॥ क रि भूप दुजा नगराज जसा ॥ मग पांडव ते मिरवत क से ॥ गति जान व था प्रति नेत से ॥ ३५ ॥ कनकोत्तम तें मं दिर विलसे ॥ सुन मंडित कोंति तयांत बसे ॥ गजरें म ग पांच हि ईद्र जसे ॥ नृपमंडपिं पांडव आणित से ॥ ३६ ॥ ॥ स्रग्धरा छंद ॥ ॥ आले रे तेचि आले सकर वर समरीं अंबरीं देव भ्याले ॥ जेंहीं दुर्योधनाचें हृदय सम दळीं मारीले भंव भाले ॥ ऐसें त्रैलोक्य बोलेंत वरथ न्य जुनी मंडपीं ते रिघाले ॥ देवे सन्मान केले अमर नृप ड

भेआसनीसर्वठेले॥३७॥ ॥अमृतललिताछंद॥ ॥वंदुनितोहरीसन्मुखचाउरीपांडवत्यावरीशोभतीकेसे॥पाद्याप्तिभूपआमूपविराजतपांचहितेनरइंद्रचिजैसे॥गंधसुगंधविडेस्रमनेंउपच्यारसमग्रसभेप्रतिजाले॥वर्जुनीवाद्यघंटाघननीळस्फलोचनीधर्मनिरक्षनिबोले॥३८॥ ॥स्रग्धराछंद॥ आहोविप्रोप्रतापीनवळमहितुह्मीदेखिलेविप्रआह्मी॥पाताळींस्वर्गताळींअस्फरस्फरअसेइंद्नाचंद्नामी॥धंन्यत्वेधंन्यंधालेयशमयजगह्मेव्योमकिर्तीसिआले॥सांगावेंसत्यआतांममवचनतुह्मीनान्यथामांन्यंजाले॥३९॥ ॥अमृतललिताछंद॥ ॥कोणपिताजननीकुळवंशपुरोहितकोणकसेभवजाले॥कोमहीजन्मतुह्मांनभकींसुकींनरकींविरकोठुनिआले॥प्रश्नअसापरिसोनिपुढेंमगजोडियुधिष्ठिरसत्वरपाणीं॥अंतरबाह्यनिरंतरव्यापुनितूंवससीजगवर्णितवाणीं॥४०॥कोडकृपेकरिसीतरीसांगेनऐकदयानिधीनिश्चळआतां॥हस्तनापूरसुधाकरवंशकुरूकुळव्यासगुरूकुळदाता॥जन्ममहितरजांन्हवीकोंतिनिजालयपंडूनृपोत्तमताता॥श्रीकुळस्वामितरीसचराचरजीवनयादवराववितिधाता॥४१॥तातसहोदरहोयसुयोधनतोकरिवैरविनाअपराधू॥घालुनिअग्नमठिंदिधलामगवांचविदीनदयालयबंधू॥फारवनींअवनींपिंडलोंधरूंपा

य

य तुझें ह्मण धांवत आलों॥ भीम धनंजय माद्रिसुत ह्व
य धर्म सनाथ ह्मणे हरि जालों॥ ४२॥ ॥ गीत छंद॥
घात लीउडी ऐके तां असें॥ धांवला हरी लागलें पिसें॥
काय रे तुह्मी पंडुचे मही॥ भेटले मला प्राण पांच ही॥
४३॥ पांडवा धरी वक्ष हस्तकीं॥ बोलतों कसे स्वस्थ श
ब्द कीं॥ शब्द बोलतां सद्गदीत से॥ जो हरी तुह्मी वांचले
कसे॥ ४४॥ सारथी हरी तुह्मा विसंबला॥ लोक निंदीती
समग्र ही मला॥ बाप बाप म्यां तुह्मासि देखिले॥ धंन्य
आजि हें सुलग्न लेखिलें॥ ४५॥ दें उरे तुह्मा किती कमी
भिठी॥ लागती ह्मणी जनाचिया दिठी॥ स्वर्गिने उकीं अ
गाध या पिठी॥ यत्न मीं तुह्मां करीन शेवटीं॥ ४६॥ कष्ट
ले तिरे वनांत हिंडतां॥ कांटिया खडे पदासि पीडितां॥
सूकले तिरे भक्षितां फळें॥ ह्मणुनि हृदईं धरियेले ब
ळें॥ ४७॥ श्री दयानिधी तयावरी असा॥ लोटला नयेव
दों वदें नसा॥ पांडवा अनंत भेटला सखा॥ काय वर्णवे
ल त्याचिया सुखा॥ ४८॥ ॥ स्रग्धरा छंद॥ ॥
वाद्यांचे घोष जाले जय जय करिती देव इंद्रादि आले
॥ पृथ्वीचे राय राणे असुर गण सभे त्यासि भेटों रिघाले
॥ हृष्ट ब्रह्म प्रधानें सकळ नृपवरीं यादवीं धर्म केले॥
रत्नें वोवाळितातीं कनक वरुषनी भाट ही भूप जाले॥
४९॥ देवाचीं स्तवनें स्तुती सुरवरीं योगेश्वरी मांडिल्या
॥ भक्तां रे हरि रक्षिता त्रिभुवनीं वाचा नभीं फूटल्या॥
आनंदें नभ दाटलें दुमदुमीं देव ध्वनी गर्जल्या॥ जाले

रे

रेजगिं धर्मराज्य पुढती स्वर्गीं ध्वजा लागल्या ॥ ५० ॥ ऐसें आद्भुत वर्ततांचरित होआलें कसें द्रौपदा ॥ गेला नो विसरोनि देह भुवनीं आत्मस्थिती संपदा ॥ डोळा देखतसे परंतु नदिसे कानि पडेना इके ॥ येथें भूभुज इंद्र चंद्र मिनलेनाही तज्याठाउकें ॥ ५१ ॥ कैंचे पांडव कोण कृष्णा द्रुपदी मी कोण कैंचि कथा ॥ जाला हो नृपशून्य सर्वशरिरीं तो पुण्य पुर्वियथा ॥ त्याचे अंतरीं विस्तरेंं विरुढला आनंद मेरु कसा ॥ त्याचें लक्षण वर्णितो सकळिं ते श्रोतिदिजे मानसा ॥ ५२ ॥ आधीं ते पुंण्य पृथ्वीमग वरि नभ तें भाग्य त्याद्रौपदाचें ॥ मध्यें आनंद मेरू अभिनव विलसे आईका रूप त्याचें ॥ विश्रामाशं गभोगी गहन अचळ तें अष्ट भागीं स्वभावें ॥ मेरूविस्तार माथां गणित परियेसा लक्ष बत्तीस गावें ॥ ५३ ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ कंपजाण अमरावति आहे ॥ रोम जे पुरित निर्जर पाहे ॥ धर्मच्यार पुरुषार्थ हिच्यान्हीं ॥ अष्ट ते दिगपती द्रुयहारी ॥ ५४ ॥ वाणिच्यार श्रुति च्यार सुगाणा ॥ नायका चतुर अष्ट द्विजाणा ॥ तो गणेश तरि मंगळ गाभा ॥ शारदागमन से मज शोभा ॥ ५५ ॥ हर्ष नारद विणा स्फुरणाचा ॥ घोष तुंबर करी भ्रमराचा ॥ सत्व सद्गुरु बृहस्पति पाहे ॥ धंन्य तो निअमरावति आहे ॥ ५६ ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ मध्यं त्या प्रेमाचे कळस खळखित दिव्यासन असे ॥ वरी आत्मा राजा भ्रमर आंगें तो इंद्र विलसे ॥ कृतार्थी चिअं

गी

गीकवचनुगुटिसार्थकदिसे॥सुखासंतोषाचेश्रव
ण दळ दोन्हीमनजसें॥५७॥ कृपाकृष्णास्नेहोअढळ
वरिकल्पतरुअसे॥फळेंजेइछेचींप्रगटजगींदेऊनि
नदिसे॥ यशाचेकीर्तीचेमगशशिरवीतेउजळिती
॥शचीकांताचक्राभ्रमितपरिवेष्टीमिरवती॥५८॥
॥वनमालाछंद॥ ॥मुक्तीजाणचवथीसहिआ
हे॥व्यवधानभुवनींपथपाहे॥नावडेविनमनासहि
कांहीं॥आधिलेपरपदीमननाहीं॥५९॥ ॥उप
जातीछंद॥ ॥आनंदमेरूहृपदांतरींचा॥संपूर्ण
जालामहदांतरींचा॥त्याचेमुखीकायफुटेलवाचा॥
जाणोनिबोलेप्रभुयादवांचा॥६०॥आलींगुनींदेतन
देंनृपासी॥तैंभेटवीपांडवद्रौपदासी॥रायातुझेदें
वकसेंउदेलें॥घालोनिपाटागगनासीगेलें॥६१॥ ॥
गीतछंद॥ ॥धर्मराजहाजगांतलोपला॥वारले
मलावनारसंपला॥मंडपींतुझेप्रत्यक्षदेखिला॥
आजम्यांनृपासुजन्मलेखिला॥६२॥ ॥शार्दूळ
छंद॥ ॥किर्तीपावनमोचिपावनतुझेजालांघरीं
भूपती॥वर्णायाहूनिकायपुण्यमहिमातूंधंन्यधंन्य
क्षिती॥ऐसादासविलासरासकरिहोश्रीपीतवासप्र
भू॥गोकाभक्तभवारिवत्सलसखाश्रीइंदिरावल्लभू
॥६३॥दावीयेकदिसोनियेकरुपवीयेकास्तवीउद्धवी
॥खेळेआपणखेळभक्तमहिमालोकत्रयींगाढवी॥
पंडूपुत्रचरीत्रधंत्रजघडेंकेलेंदयाळेअसे॥भद्रीदेव

वि

विराजमानपरिसात्यानंतजालेकसे॥६४॥ ॥
मालनीछंद॥ ॥द्रुपदकुळउपाध्येप्रार्थितीश्री
अनंता॥विलसुनिनृपधामीलाविजेलग्नआतां॥सु
रनरसहशोरीमंडपासीविसर्जी॥उपरिभुवनकों
तीपावलाकार्यसर्जी॥६५॥नकळतहरीसांगेकोंती
येगुह्यभावें॥वदलिसगुजधर्मादानवांटोनिद्यावें॥
प्रगटवचनआतांतेंसमस्तांकरावें॥वळकटपरिचि
त्तींनिंद्यहोतांधरावें॥६६॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥
असोथोरकेलीसभावासुदेवें॥ह्मणेदेवकोंतीसिल
ग्नाचलावें॥वदेकोंतमादानवांटोनिद्यावें॥असेबो
लिलीमीकसेंयाकरावें॥६७॥ ॥तोटकछंद॥ ॥
दचकलानृपतोद्रुपदांलरीं॥नकळतांवदलीजननी
हरी॥तरीनिषेधनसेअनुशब्दहा॥तुह्मीमनांतवि
च्यारुनियापाहा॥६८॥पार्थजोडुनिवदेमगपाणी॥
ब्रह्मरेशाह्मनीसुरववाणी॥सत्यसत्यकरणेमजदेवा
॥लग्नपंचवरअर्चुनिलावा॥६९॥ ॥मालतीछं
द॥ ॥पार्थशब्दबाणहासभेअनर्थस्फटला॥द्रौ
पदासिवज्रघातसाउरांतलागला॥पंचकांतबो
लहाम्हतेसिमाझीयाअसा॥ब्रह्मकल्पपातलाह्मगो
कटाकटाकसा॥७०॥प्राणहात्यजीनकाययांचुनीज
गांतया॥स्फद्रसेनतोह्मणेप्रभूसीदेवराजया॥सर्व
संसरवानृपांतहापुरेशआपुला॥कायजीकरोनिथो
रघोरघावघातला॥७१॥ ॥शार्दूळछंद॥ ॥

बोले श्रीपातमात्रियासिन कराचिंता असा सज्जना॥
आतां येईल व्यास होईल तुम्हा आनंद मेरु दुणा॥ धौं
वा कौंति करी विलोकुनि वदे श्री व्यास मुद्रा मुनीं॥ तूं
नारायण धांव पाव समई मी निंद्य जालें जनीं॥ ७२॥
होता तो मुनि बद्रिकाश्रमपदीं तो व्योमभेदी कसे॥ ल
क्षी तीं जन ऊर्ध्व तेज पडले विद्युल्लतेचें जसे॥ वंदी सर्व
स भाउ भाय द्रुपती बैसा ह्मणे आसनी॥ सांगे संकट
वर्तलें घरि तरी या काय कीजे मनी॥ ७३॥ ॥अमृ
तललिताछंद॥ ॥व्यास ह्मणे अति उत्तम हे प्र
भूदान करोनि सुतापितयाने॥ पुंण्यनिधींत बुडीस
दिजे मग उध्धरीस्या कुळकोटि तयाने॥ द्रौपदतें वि
नवी कर जोडुनी हे आघटीत वदा मुनी कैसे॥ नाहीं ध
राधरीं सर्प सुरासुरीं कर्म दिगांतरीं पावन ऐसें॥ ७४
॥शार्दूळछंद॥ ॥त्या व्यासे द्रौपदासी स सुखव
सविलें आर्द्र के पुंण्यसिंधू॥ रुंद्राचे प्राण पांचे जगिं
अवतरले जाण हे पंच वंधू॥ कृष्णा ते सत्य माया स्फुर
वर वरदी आदिनारायणी रे॥ सांगो याचे कथेसी श्रव
ण रव स्फुरवें होय पापा धुनी रे॥ ७५॥ ॥भुजंगप्रया
तछंद॥ ॥निराकार ते शून्य साकार जाले॥ स्वभू
रुद्र माया ह्मणा यासी आले॥ विधी जन्मला विष्णु ना
भीसि जाणा॥ विधात्या कुळी पुत्र संख्या पुराणा॥ ७६॥
स्रग्धराछंद॥ ॥माया रूपासी येतां वरवररवररे
बोलिली पंचवेळा॥ मुळी संकल्प केला वर निजदिध
ला

ल्याजा ह्यालीदक्षबाळा॥ वस्त्रेपांचीधरोनीशिवतिज परणूंदक्षधामासीआला॥ देहेतोयेकत्यासीह्मणउनि वरलोपूर्णकांहींनजाला॥ ७७॥ ॥भुजंगछंद॥ उमेनेपुढांघानलेंदक्षयागीं॥ शिवेसेविलेरानहोउ नियोगी॥ वधायासिदेवीतदातारकाला॥ हरापुत्रह्या वाअसायत्नकेला॥ ७८॥ ॥शृंगीनीछंद॥ ॥ हिमराजगिरीकुळजन्मउमा॥ पुनरेवकरीधरिरूप स्मिा॥ अवदानसुरींमदनासिदिजे॥ मगशैलसुत नाशिवयांगकिजे॥ ७९॥ हरपंचमुखेंनगजेपरणूं॥ सुरआणितीरेपरीयेकतनूं॥ मगसन्मुखनंदन जन्मउनी॥ व[illegible]लारिपुतारकदैत्यरणीं॥ ८०॥ ॥ भुजंगछंद॥ असोदाकिलीसापमुद्रापुन्हांही॥ वरा चीक्रियापंचकीपूर्णनाहीं॥ उमाचंद्रमौळीवनामाजि पाहीं॥ [illegible]खेंबैसलेंवर्तलेंचांजकाहीं॥ ८१॥ ॥शि खरणीछंद॥ ॥रुतारूढदुग्धापरिविषयभो गाकामक्रमे॥ शतैकवृषभांतरींक्रिडतजातसेसंभ्र में॥ उमातिसह्मणेइच्छामदनपूर्णएकेनसे॥ निर्लज्ज कसिहेपतीप्रगटपंचभोगीतसे॥ ८२॥ फिरोनिसु रभीह्मणेविहीनकर्मआह्माप्रती॥ प्राधान्यअसतां तुवांअशुभनींदिलेंपार्वती॥ अवश्यनुजहीतन्हींव रूनपंचहीभोगिती॥ शतैकममहंनुलापीडकशत्रु होतीक्षिती॥ ८३॥ ॥वनमालाछंद॥ ॥थ रथरीमगतेजगदालया॥ पतिकसेंकरुंमींवचना

सि

सिया॥ पशुपतीवदला नधरींभया॥ धरीनपंचमुखे ननुपांचिया॥ ८४॥ आपतापनचुकेसुरभीचा॥ जन्म घुन्हाहवनींनृपतीचा॥ पर्णुयेइनतुळावरपंचे॥ वैरि मारिनतुझेभयकेंचे॥ ८५॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥ अरेजन्मलीतेचिहेपद्मनेत्रा॥ विभूपंचदापूर्णरायापवित्रा॥ नसेरेपुढाजन्मयेथोनियाला॥ वराचीक्रियाशंकरोतीर्णजाला॥ ८६॥ ॥अमृतलहिनाछंद॥ ॥पावनतूंनरधंन्यतुझेघरहेकुरुमापुरधंन्य क्षितीरे॥ धंन्यमनोदयधर्मधरालयधन्यसखालय वर्णुकितीरे॥ हास्वयेंशंकरतोवोडवीकरदानउमा करशीघ्रगतीरे॥ झांकीतसेनृपनेत्रकरेंमुनीपाहे तूंपांडवकाजगतीरे॥ ८७॥ ॥शृंगीणीछंद॥ ॥ पुत्रपंडूवपूवर्णतोकर्पुरी॥ येकजालीमुखेंलागली अंबरीं॥ चंद्रभाळीजटाजूटमाथांदिसे॥ रुंडभाळागळामाजिशेषअसे॥ ८८॥ व्याघ्रदिव्यांबरेंसर्पडौरपाहा॥ शूळशक्तीधनूबाणबाहुदाहा॥ ठेंगणेस्वर्गपाताळभेदीपदीं॥ आदिमायाकडेदेखिलीद्रौपदी॥ ८९ बापरेबापरेव्यासरायाकरी॥ लोटलाभूपतीपायदोन्हींधरी॥ धंन्यजालोंजगींरूपनिर्धारुनी॥ अर्पिरेआत्मजावंशउध्धारणी॥ ९०॥ ॥भुजंगछंद॥ ॥असोभूपदानीनिसंदेहजाला॥ वधूनिंद्यतेवंद्यहोउनिठेला॥ उमांदानज्यांचेंविभूपात्रदाना॥ जगींधंन्यहापंण्यमेरूतळेना॥ ९१॥ असेशब्दहोतीसभेदीघंपां

षें॥ चिदानंद तो दाटला पूर्णतोषें॥ कथा भारथी हे यथा पुंण्य आहे॥ ह्मणे दास कासी सुधा तुल्य पाहे॥ १२॥

॥ इति श्री महाभारथे शतसहस्त्र संहितायां द्रौपदी स्वयंवर विश्रांताध्याय हा सर्ग तेरावा॥ १३॥ ॥ संपूर्ण मस्तु॥ ॥ श्री कृष्णार्पण मस्तु॥ ॥ ७॥ ॥

अध्याय १४ प्रारंभ·

श्री गणेशायनमः॥ ॥ स्त्रग्धराछंद॥ ॥ श्री कृष्णाऱ्यूनी रायें वरसदन पदीं पूजिले बंधु पांची॥ रत्नें लंकारवाहे नवलपट कुछें दिव्य दिव्यांबरांची॥ बासिंगे मोतियाचीं झळकति मुगुटी कंकणें रत्नकांची॥ अश्वीं अन्योंनि पांची मिरवत नृपती पंक्ति ते पांडवांची॥ १॥ ॥ मालनी छंद॥ ॥ सुरनर सह शौरी शोभले हर्षी पाहीं॥ आगणित घन वाद्यें वाजली पार नाहीं॥ द्रुपद सहित कोंती राजधामासि मानें॥ गजर करित नेल्या सुद्ग सेनें प्रधानें॥ २॥ ॥ वनमालाछंद॥ ॥ दुर्ग राज रचना कनकाची॥ गोपुरें झळकती खचिताची॥ चुंबिती गगन मांडव शाळा॥ सांटवी जगत आंत विशाळा॥ ३॥ पंक्ति पंच घळिने वरटाले॥ अंत्रपाट धरिते द्विज जाले॥ अर्जुनाकरिं वधू करवोपी॥ बंधुत्यासी करिती कन्यीती॥ ४॥ ॥ भुजंगछंद॥ ॥ मधें

पा

पार्थभाग दूई बंधु ज्यारी ॥ जइया पंच मांगो [illegible] एक हारी ॥ असें मध्यमा उंच त्यामाजि जाणा ॥ न सानं ध्य बंभूत दा पार्थ राणा ॥ ५ ॥ इरा मध्य भाळीं तिजा नेत्र आहे ॥ ह्मणोनी नरें भेदिलें यंत्र पाहे ॥ वदे अंशगी तां तरी पार्थ पाहीं ॥ असो मंगळो पच्चार केले द्विजाहीं ॥ ६ ॥ ॥ शार्दूळ छंद ॥ ॥ आले किंनर देवते दिगपती देवांगनां सान्नृतीं ॥ ब्रह्मा शंकर नारदू गणपती व्यासादि साधू किता ॥ आले यादव राव आणि जगतीं शेषादि पृथ्वीपती ॥ जांवाई हर पार्थ राज विजई कुर्यात्सदा मंगलं ॥ ७ ॥ हारी धर्म गुढी स्वधर्म उभवी ज्यो घीजनीतिष्टती ॥ वाणे देनिरिः धीनिधी मिरवती सिद्धी यही वर्तती ॥ ज्या ऱ्ही विक्रमभार होउनि सभे राया सि वारवाणिती ॥ जांवाई हर पार्थ राज विजई कुर्यात्सदा मंगलं ॥ ८ ॥ पंडूचे सुत पंच प्राण असती ते निष्टती द्रौपदी ॥ क्रोधादि रिपु जिंतिले परणिली ब्रह्मा करी आरती ॥ नाना तेस्मर पंचबाण वरिते लावण्य राशी रती ॥ होतो योग्य वितर्क भाव संमती कुर्यात्सदा मंगलं ॥ ९ ॥ ब्रह्मज्ञान श्रुतीस वेद पठणें व्याकर्ण सा जोतिषी ॥ वैद्यांगादि रसस्य तो य नरनं ज्या तुर्यता सेवनं ॥ वाद्यें घोष प्रबंध ज्या पचरणं नत्यं तथा गायनं ॥ विद्या नाम चतुर्दशास्य निपुनः कुर्यात्सदा मंगलं ॥ १० ॥ आता सावधी विप्रराज ह्मणतो सूळ असें बोलतो ॥ वाद्यें सादविता आइक्यव दतो येकाल कूवर्ततो ॥ राजा सार्थक दिव्य दान करिनीं

पुं

पुंण्यासनीबैसतो॥वाजांत्रीसहसावधानसमयोकु
र्यात्सदामंगळं॥११॥ ॥अष्टके॥५॥ ॥उपजाती
छंद॥ ॥ओम्‌पुंण्यबोलेगुरुराजवाणी॥वाधावनी
घावोपडेनिश्यानी॥आनंदजालाअतीसालसृष्टी॥
केलीसुरेंद्रेवरीपुष्पवृष्टी॥१२॥ ॥अमृतललि
ताछंद॥ ॥धंन्यसुमांडवजेवरपांडवनाचतीतांड
वमंगळमोतीं॥नारदतूंबरकींन्नरसस्वरगातिमनो
हरमंगळकीतीं॥अष्टहीसुंदरीघेतिसभोवरीजेविन
भांतरींविद्युल्लचक्रें॥तल्लीनभूनरतल्लीननिर्जरतल्ली
नताधरिलीहरशक्रें॥१३॥ ॥शिखरणीछंद॥
असोजालेंपाणीग्रहणद्रुपदीचेंअतिसुखें॥करीक
न्यादानाद्रुपदनृपतीब्राह्मणमुखें॥सभेचोघेबंधूग
मनसुनिदेवासिबसती॥वरक्रीडाबोलासकळविध
पार्थाविलसती॥१४॥नृपेंकेलीदानेंविविधकरिजे
वर्णनकीती॥असोयोजीपंक्तीमगकनकशाळेपुर
पती॥ऋषीराजेसर्वेंयदुकुळपतीआणिजगती॥स
मंत्रीसन्मानेंसकळबसवीभोजनंवृती॥१५॥कसी
वर्णूअन्नेसरवरसधापानकरिती॥कस्तूनायेजन्मी
मभुनिकटजेऊंचिक्षपती॥रिद्धीसिद्धीजेथेंसहित
रसपूर्णाभिरवती॥उपेंकेंचेंतेथेंत्रिभुवनकरीतृप्त
नृपती॥१६॥ ॥वनमालाछंद॥ ॥मानपान
सकळासहीदेती॥कीर्तनेंउपरिमंडपींहोती॥पाव
लासकळहीविधीरद्धी॥आईकामगकुरेशकुबुद्धी॥

॥१७॥ गुप्त होते नगरांतरीं होते॥ चालिले चरितपांडु
नि होते॥ वंदिला नृपति सन्मुख आले॥ हे पत्ते प्रगट
पांडव जाले॥१८॥ दूत शब्द न कृती हृय भाले॥ वज्र
पावकउरांते विजाले॥ कर्ण कौरव समस्त मिळाले॥
द्रोण भीष्म विदुरादिक आले॥१९॥ ते विच्यार करिती
कुरनाना॥ बोलिले वडिल पांडव आणा॥ मान लें वच
न हें सकळासी॥ चालिले द्रुपद राजपुरासी॥२०॥ पाल
ले सकळ मंडपठांया॥ देखिल्या हृदइं पांडव काया॥ अ
ग्निघातचुकला अजराया॥ मोकळी म्हणे सुयोधन धा
या॥२१॥ च्यार वासर पुन्हां करवीतो॥ वारणीवधुवरें मि
रवीतो॥ जाहाली सकळ लग्न विराजी॥ तिष्ठला कुरु
निपांडव राजी॥२२॥ ॥ शार्दूळछंद॥ ॥ केले
धर्म समूर्ख नासी वडिलीं वंदोनिया श्रीहरी॥ विप्रा
सी बहुतां परी नृपकशीं पादांबु दोन्ही धरी॥ त्या वेपांड
व शाणि वे पुनरपी द्रव्यर्थ जाला असा॥ श्री शौरी मग चा
लिला निजभवें इंद्रप्रहस्ता कसा॥२३॥ राजा द्रौपद पां
डवासी समई दायाहि कीं आदरीं॥ रत्नाची भरी मांडु से
बहुत तें ते दिव्य हेमांबरीं॥ शाळा रुक्मरथा चे याह
य करील क्षांत साळकृती॥ संकल्पी शत पंच भीमन
गरें शृंगार दासी कीतो॥२४॥ पांची दिव्य सिंहासने चि
चवरे छत्रांत पत्रें वरी॥ वैडूर्यादि विचित्र चीत्र पटकुले
संख्या कसी कोकरी॥ भेरी सल्लरी टाळ दुंदुभी तुरें मा
ही निशाने जरी॥ हे दे पंच सहस्र उत्तम माहा सेना मुखी

चे

द्ध करी ॥ २५ ॥ शस्त्रें शक्तिलतारता असिलताविद्युल्ल
त्ता माधवी ॥ च्यापें बाण भरोनि पंचरथ दे पंच्या कर्जें से
जुई ॥ कस्तूरी हरणे जवादि करणे गोराण वंदे मही ॥
सुरभी शार्दूळ सीं ब्दराणसे सेचित्ते तथा व्याघ्र ही ॥ २६ ॥
रावे कोकिळ सारिका स्फवचने मोरे मराळे तुही ॥ सूरवा
णे सिकरे सुवाज बहेरी बाणे ससाणे कुही ॥ चित्रे नृत्य
चरित्र यंत्र पत व्या नाना परी देखणी ॥ दे श्रीद्रौपद भी
मदाई जअसें पंडू सुता आंदणी ॥ २७ ॥ त्यानंतरां सोब
का हूर्थे झळकल्या त्या द्रौपदी कोंतमा ॥ पाल्हाळे परि
च्यारिका मिरवल्या सेनानि घालि सीमा ॥ गेले निर्जर
हत्य पन्नगपता यागा मुनी अश्रमा ॥ जाता सर्व भेट्ये
घेउनि हरी इंद्रप्रहस्ता गमा ॥ २८ ॥ ॥ उपजाती छं
द ॥ ॥ सेना समुद्र जिकडो निजाये ॥ सैला चळानीति
कडो निजाये ॥ जाल्या नद्या पोरव रणी सपाटा ॥ केल्या द
ळानी धरणी सपाटा ॥ २९ ॥ जे राण हस्ती हय राण होते ॥
होउनि ठाणी हय राण होतें ॥ घेती खगा च्या भय भारजा
ती ॥ इंद्रप्रहस्ता मग भारजाती ॥ ३० ॥ आले पुढा नागर
सा ववाणी ॥ जाले स्फुती चे वरषा व पाणी ॥ धारे ह्मणे क
पुरवासयासी ॥ भेटोनि धर्मा पुरवासियासी ॥ ३१ ॥ तूं धं
न्य तूं धंन्य वदताति वाणी ॥ सत्कार भाटां बहु दे सिराणी
॥ होउनि माया तुरतें विनेती ॥ शस्त्रासि जेवी स्फुरतें विने
ती ॥ ३२ ॥ केला महा मंडप राजयाने ॥ भद्रीं बसे याद
व राजमानें ॥ मिळोनि तेथें महीच्या नृपा ही ॥ धर्मासि

कत्ता अभिषेक पाहीं ॥ ३३ ॥ ॥ वसंत छंद ॥ ॥ रा
ज्ञापती पृथक पाहुनि च्या रथ र्में ॥ केली अनीनि शुति राज
नेती स्व धर्में ॥ ते मंडपी भुवन मंडन भू विराजे ॥ ते मां डि-
नीस्त वन वंदन भू विराजे ॥ ३४ ॥ ॥ गीत छंद ॥ ॥
दासता रणे दैत्य मारणे ॥ हे क्रिया तुला सत्य सारणे ॥ आ
जि दाविली व्यक्ति भुवरी ॥ धर्मतारिला कळक जो हरी ॥
॥ ३५ ॥ जोडला सि तूं असा जया पती ॥ धन्य धन्य ते ज
न्म ये क्षिती ॥ पूर्ण जाहाले मनोर्थ आमुचे ॥ देखिले तुझे
पदाब्ज गाणिजे ॥ ३६ ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ स्तु
ती केल्या ऐश्या असुप अवनी च्या नृपवरी ॥ दयाब्धी संतोषे
पृथक सकळां गौरव करी ॥ मणी माळा रत्नें खचित पदकें
दिव्य वसनीं ॥ प्रभू दे सर्वांसी नमुनि नृपती भूप वहनी ॥
॥ ३७ ॥ असो गेले राजे हरुष रस ठेउनि वदनी ॥ करी लक्ष्मी
पूजा नव द्रुपद राजा रुक सदनी ॥ पती जो लक्ष्मीचा वश
ती जउ असे तो चिवचनी ॥ रिद्धी सिद्धी जाल्या मग सहच
री धर्म भुवनीं ॥ ३८ ॥ ॥ शार्दूल छंद ॥ ॥ श्रीकृष्णा
सि चदा नि गर्व सदनी विध्युक्त पूजीतसे ॥ द्रोणा द्रौपद भी
[illegible] ॥ केले आदर मान गौ
रव बहू दुर्योधनें द्रौपदा ॥ आज्ञा घेउनि चालिले महिपती
ते आपुल्या त्या पदा ॥ ३९ ॥ ऐसे भक्त विलास रास करि हो
के वारिया श्रीहरी ॥ संतांचा निज सोय रा समरस खा जोदा
स दुःख हारी ॥ केले पांडव कोड गोड जगतीस कितीं त्या
लीन भा ॥ राजीं स्था पुनि धर्मराज मग तो आ ले सी मागे

उभा

उभा ॥ ४० ॥ ॥ उपजातीछंद ॥ ॥ कोंती ह्मणे तूं निज
आत्मजासी ॥ कोणाप्रती या निरउ निजासी ॥ आ ते खुझे नं
दन पांच पाहीं ॥ यावेग ळा मी क्षण येक नाहीं ॥ ४१ ॥ जातों
असे वो दिसतें जनासी ॥ आहे परी त्वत्कृता चि पासीं ॥
निश्चिंत राहे को तू कपा हे ॥ संतुष्ट कोंती मग होत आहे ॥
॥ ४२ ॥ ॥ भृंगीनीछंद ॥ ॥ आरती घेउनी द्रौपदी पा
तली ॥ राउळी साउळी मूर्ति ओवाळिली ॥ कर्पुरेसीं विडा के
शवें घेतला ॥ बोळवी धर्म जीष्णु हरी चालिला ॥ ४३ ॥ पा
वला द्वारके दाटि केली जनीं ॥ हर्ष त्या संपदा रुक्मीणी भुव
नी ॥ काय त्यानंतरें धर्मधामी पाहा ॥ वर्तले चोज अद्भूत मा
गें माहा ॥ ४४ ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ ॥ तनू श्रीपां
च्याळी प्रत्य हि मुख कुंडात निरवी ॥ नवी काया माया करु नि
निज ठायां त मिरवी ॥ रुषी आज्ञा पाळी पृथक पति पाळी सि
फिरवी ॥ वसे रात्रीं जेथें उपरि मन तेथें चि थिरवी ॥ ४५ ॥ म
खाग्नी आरोपें विमळ वपु वोपें उजळली ॥ विजू जेसी अ
स्तां विण सदन स्वस्तां त वळली ॥ नव्हे कृष्णा जाया ज गि भु
वन माया प्रगटली ॥ स्वतेजे ब्रंह्माडोदर घट विभांडो नि नटली
॥ ४६ ॥ कळा व्योमीं बाम्रा म हिसि म खजा ये क विलसे ॥ श
शी जाला तारापति वर रवी तो कवि लसे ॥ आरातीनाराती
सकळ सम धाती दिसत से ॥ चुके ब्रंह्मावाणी गणित वदतां
ही दिसत नसे ॥ ४७ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ नव्हे चित्र
गुप्तासि आयुष्य लेखा ॥ ह्मणे सर्व देवा मये पाय देखा ॥
मिळोनि स्तुरीं प्रार्थिलें ब्रह्मयासी ॥ उदेलें क्षिती विघ्न शांत

त्व

त्यासी ॥ ४८ ॥ शशी सूर्यलोकीं विरंबो बोले ॥ करे चाल तीजे तुह्मीधर्मकेले ॥ विधीलागी चिंतापडे सत्यलोकीं ॥ नि घेनारदू मृत्युलोकाविलोकी ॥ ४९ ॥ ॥ तोटकछंद ॥
पातला त्वरित पांडव राया ॥ भेटला मग युधिष्ठिर राया ॥ पूजिला मुनि सिआसनि पाहे ॥ हात जोडनि उभा नृपरा हे ॥ ५० ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ ॥ ऋषीबोले ध र्मअशुभतुह्मीकर्मीविनटले ॥ करीयेकीरामाकरुनिर तकामा विनटले ॥ विषाचीह्मेंह्मीमधुरमन सेउनिउगले तुह्मीआहापाहापरिविषदाहातपडले ॥ ५१ ॥ ॥
भुजंगछंद ॥ ॥ यदर्थेकिथाआइके येकराया ॥ नि घाले तीजे कर्मऐसेंकरया ॥ दितीपुत्रहोते सखेदोनिबं धू ॥ तयानाव संदोपसंदू असिंधू ॥ ५२ ॥ तिहीएकअंगु ष्टकेलेतपासी ॥ सहस्त्रेंदहा दैत्यदोघेउपासी ॥ प्रसन्न प्रजानाथजालातयासी ॥ न व्हा राजगीमृत्युआह्मांह्मूसां सी ॥ ५३ ॥ ॥ तोटकछंद ॥ ॥ आपणांततुह्मी युधकराना ॥ सर्वथातरीकदापिमराना ॥ लाधलेवर धुरं धरऐसा ॥ ॥ नलाहरुषत्यांप्रतिकेसा ॥ ५४ ॥ ॥
स्त्रग्धराछंद ॥ ॥ प्राणाचेप्राणआह्मीरणतरीनक रूकल्पकावेंस्वबंधू ॥ पृथ्वीचाकायलेखाप्रथमयमध रूइंद्रचंद्रापबांधू ॥ हाकारादैत्यराजेंतळमहीतळिंचेस र्वतेथेमिळाले ॥ केलीस्वर्गीचढाईनभदुमदुमिलेंचारधी उ ष्णजाले ॥ १ ॥ आलेरेदैत्यआलेक्रूरगजबजिलेमेरुमां दारभ्याले ॥ ढीकांहीनचालेमिळुनिगुरुपदींमंत्रयोजु

मिघाले

उभा ॥ ४० ॥ ॥ उपजातीछंद ॥ ॥ कोंती ह्मणे तूं निज
आत्मजासी ॥ कोणाप्रती या निरउ निजासी ॥ आ ते वुझे नं
दन पांच पाहीं ॥ या वेगळा मी क्षण ये क नाहीं ॥ ४१ ॥ जातो
असे वो दिसतें जनासी ॥ आहे परी त्वत्कृता चि पासीं ॥
निश्चिंत राहे को तूं कपा हे ॥ संतुष्ट कोंती मग होत आहे ॥
॥ ४२ ॥ ॥ शृंगीनीछंद ॥ ॥ आरती घेउनी द्रोपदी पा
तली ॥ राउळी साउळी मूर्ति वोवाळिली ॥ कर्पुरे सीं विडा के
शवें घेतला ॥ बोळवी धर्म जीष्णु हरी चालिला ॥ ४३ ॥ पा
वला द्वारके दारि केली जनीं ॥ हर्षल्या संपदा रुक्मीणी भूव
नी ॥ काय त्यानंतरें धर्म धामी पाहा ॥ वर्तले चोज अद्भूत मा
गें माहा ॥ ४४ ॥ ॥ शिखरणीछंद ॥ ॥ तनू श्रीपां
च्याळी प्रत्यहि मुख कुंडात निरखी ॥ नवी का या माया करु नि
निज ठायां त मिरवी ॥ रुषी आज्ञा पाळी पृथक पति पाळी सि
फिरवी ॥ वसे रात्री जेथें उपरि मन ते थें चि थिरवी ॥ ४५ ॥ म
खाग्नी आरोपें विमळ वपु वोपें उजळली ॥ विजू जेसी अ
स्तां विण सदन स्वस्तां त वळली ॥ नव्हे कृष्णा जाया जगि भु
वन माया प्रगटली ॥ स्वतेजे ब्रह्मांडोदर घट विभांडो नि नटली
॥ ४६ ॥ कळा व्योमीं बाग्रा महिसि मखजाये क विलसे ॥ श
शी जाला तारापति चर रवी तो क विलसे ॥ आरातीनाराती
सकळ सम धाती दिसतसे ॥ चुके ब्रह्मा वाणी गणित वदतां
ही दिसतसे ॥ ४७ ॥ ॥ भुजंगछंद ॥ ॥ नव्हे चित्र
शुभा सि आयुष्य लेखा ॥ ह्मणे सर्व देवा म ये पाय देखा ॥
मिळो नि रूरी प्रार्थिलें ब्रह्मयासी ॥ उदेलें क्षिती विघ्न शांत

त्वयासी ॥ ४८ ॥ शशी सूर्य लोकीं विरंबो [illegible]ले ॥ करे चाल
तीजे तुह्मी धर्म केले ॥ विधी लागी चिंता पडे सत्य लोकीं ॥ नि
घे नारदू मृत्यु लोका विलोकी ॥ ४९ ॥ ॥ तोटक छंद ॥
पातला त्वरित पांडव ठाया ॥ भेटला मग युधिष्ठिर राया ॥
पूजिला मुनि सिआसनि पाहे ॥ हात जोडुनि उभा नृप राहे ॥ ५० ॥ ॥ शिखरणी छंद ॥ ॥ ऋषी बोले ध
र्म अशुभ तुह्मी कर्मी विनटले ॥ करी ये की रामा करु निर
तकामा विनटले ॥ विषाची हे ह्मी मधुर मन से उनि उगले
तुह्मी आह्मा पाहा पर विषय दाहात पडले ॥ ५१ ॥ ॥
भुजंग छंद ॥ ॥ यदर्थ कि था आइके ये क राया ॥ नि
घाले तीजे कर्म ऐसें करुया ॥ दिती पुत्र होते सखे दोनि बं
धू ॥ तया नाव सुंदोपसुंदू प्रसिधू ॥ ५२ ॥ तिहीं एक अंगु
ष्ट केले तपासी ॥ सहस्त्रें दाहा दैत्य दो घे उपासी ॥ प्रसन्न
प्रजानाथ जाला तयासी ॥ नव्हा वाज गीं मृत्यु आह्मां दुयां
सी ॥ ५३ ॥ ॥ तोटक छंद ॥ ॥ आपणांत तुह्मी
युध करा ना ॥ सर्वथा तरी कदापि मरा ना ॥ लाधले वर धुरं
धर ऐसा ॥ मानला हरुष त्यां प्रति कैसा ॥ ५४ ॥ ॥
स्त्रग्धरा छंद ॥ ॥ प्राणाचे प्राण आह्मी रण तरी न क
रूं कल्प कालीं स्वबंधू ॥ पृथ्वीचा कायले खा प्रथम यम ध
रूं इंद्र चंद्रा से बांधू ॥ हाकारा दैत्य राजे तळ महीतळिंचे स
र्वते थे मिळाले ॥ केली स्वर्गीं चढाई न भदु मदु मिलें चार धीउ
ष्ण जाले ॥ ५ ॥ आले रे दैत्य आले सुर गज बजिले मेरु मां
दार भ्याले प्रौढी कांहीं न चाले मिळुनि गुरु पदीं मंत्र योजु

मिघाले

निघाले ॥ देउनी आपत्त्व देवीतिळतिळ रचिली गुणरासी तिळोत्मा ॥ वर्णूं लावण्य तीचें तरि स्फुर भुलले मोहिले सूर्य सोमा ॥ ५६ ॥

मनोहरछंद ॥ ॥ वसंत देउनी संवे वसे धरे तिळोत्तमा ॥ स्फुरे शशी प्रपाठवी अमित्र शासनोद्यमा ॥ कुळाचळी रिपूदळें समग्र जिंतीं नसे सिमा ॥ प्रदेशपाडुनि वसंतशोभ वीद नोत्तमा ॥ ५७ ॥ वहू मती सित्या मुखें नवर्णवेल कानना ॥ धनी करी विलास गायनासि चंद्र कानना ॥ स्फुगंधगंध सूदला दळांत याचि संचला ॥ स्फुरारी बंधु बोलिला वनांत संचरू चला ॥ ५८ ॥ धरोनि हात मांडिला प्रवेश त्या सहोदरीं ॥ अपूर्व देखिले करें विलोकितां वनोदरीं ॥ निजोनि पक्षिराहिले कुरंग नाहले जमा ॥ सिळा द्रवोनि चाहती मधी उभी तिळोत्तमा ॥ ५९ ॥ धरोनि माळ ते करीं उदित होय लोकरी ॥ पुढे प्रयाण जो करी पती प्रिये सितो वरी ॥ भुलोनि देहभावन सकाम दैत्य नंदना ॥ मदें विरोध कंदना प्रवर्तले निकंदना ॥ ६० ॥ गदा धरोनि हस्तकीं मदें करोनि मस्तकीं ॥ निघिळितीस रक्त कीं कुळक्षयासि दैत्यकीं ॥ निजोनि दैत्यराहातीं अशुद्ध पूर नाहतीं ॥ स्फुरात जायते सतीं अमित्र भारनासनी ॥ ६१ ॥ ॥

वसंतछंद ॥ ॥ संदोपसंद शमले प्रमदा प्रयोगें ॥ धर्मा तुम्हींनि स्फुर कांरति सौख्य भोगें ॥ घेरा लई भृंग भुलोनि मरोनि गेले ॥ दीपीं पडोनि उपडोनी पतंग मेले ॥ ६२ ॥ गंधे मधूस शफरी मरती भुकेले ॥ तेसे तुम्ही रत्न नोरथ कायकेले ॥ होईल विघ्न कळोनि तुम्हासि केलें ॥ माना ल

सत्य